

CHROMATIZMY V SLOVENSKO- ŠPANIELSKOM KONTEXTE

Mária Spišiaková

Nina Mocková

Vysoká škola evropských a regionálních studií, z. ú.

České Budějovice

2022

Vědecká redakce VŠERS:

doc. JUDr. PhDr. Jiří BÍLÝ, CSc., doc. Ing. Jiří DUŠEK, Ph.D. (předseda), RNDr. Růžena FEREBAUEROVÁ, PhDr. Jan GREGOR, Ph.D., doc. Ing. Marie HESKOVÁ, CSc., PhDr. Štěpán KAVAN, Ph.D., Mgr. Bc. Josef KŘÍHA, Ph.D., doc. PhDr. Miroslav SAPÍK, Ph.D., doc. Ing. Ladislav SKOŘEPA, Ph.D., doc. Ing. Jaroslav SLEPECKÝ, Ph.D., MBA, doc. JUDr. Roman SVATOŠ, Ph.D.

Název: CHROMATIZMY V SLOVENSKO-ŠPANIELSKOM KONTEXTE

Autoři: Mária Spišiaková

Nina Mocková

Vydavateľ: Vysoká škola evropských a regionálnych štúdií, z. ú.

Žižkova tř. 6, 370 01 České Budějovice

Recenzenti: doc. Mgr. Bohdan Ulašin, PhD.

Mgr. Diana Patricia Varela Cano, PhD.

Účel: STUDIA (monografie)

Publikácia je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA/*Chromatizmus a jeho konotácie v kontexte slovanských a románskych jazykov* 1/0107/18.

© Vysoká škola evropských a regionálnych štúdií, z. ú.

ISBN 978-80-7556-107-7

Obsah

Predslov	4
Úvod	5
Ciele, metódy, hypotézy	7
1 Chromatizmy v nelingvistickom kontexte	9
2 Chromatizmy v lingvistickom kontexte	15
3 Súčasný stav skúmanej problematiky	18
4 Slovenské a španielske chromatizmy	20
4.1 Achromatické slovenské a španielske lexikálne pomenovania	23
4.1.1 Chromatizmus biely	23
4.1.1.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom biely	24
4.1.2 Chromatizmus čierny	30
4.1.2.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom čierny	31
4.1.3 Chromatizmus sivý/šedý	39
4.1.3.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom sivý	40
4.2. Chromatické slovenské a španielske lexikálne pomenovania	42
4.2.1 Chromatizmus červený	42
4.2.1.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom červený	43
4.2.2 Chromatizmus fialový	48
4.2.2.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom fialový	48
4.2.3 Chromatizmus hnedý	50
4.2.3.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom hnedý	51
4.2.4 Chromatizmus modrý	53
4.2.4.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom modrý	54
4.2.5 Chromatizmus oranžový	57
4.2.5.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom oranžový	58
4.2.6. Chromatizmus ružový	59
4.2.6.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom ružový	60
4.2.7 Chromatizmus zelený	61
4.2.7.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom zelený	62
4.2.8 Chromatizmus žltý	67
4.2.8.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom žltý	68
5 Výsledky analýz	71
Záver	73

Predslov

Štúdium a ovládanie jazyka (či už materinského alebo cudzieho) zahŕňa nielen lexikálne a gramatické znalosti jazyka, ale aj znalosti kultúry, histórie, tradícií a zvykov krajiny, ktorej jazyk používame alebo sa učíme.

Jazyk bol vždy úzko spätý s kultúrou každého národa, každého jazykového spoločenstva. Jazyk sa zrodil z prirodzenej potreby človeka komunikovať s okolitým svetom a pomenovať svoje skúsenosti. Prostredie, v ktorom bol človek od začiatku obklopený, bola nepochybne príroda, ktorá hýri celou škálou farieb. Už prví ľudia začali spájať farby s určitými javmi a pripisovať im vlastnosti, čo sa prejavilo najprv v obrovských jaskynných maľbách a potom, so vznikom písma, aj v každodennej reči ľudí. Významy a asociácie farieb sú dobre zdokumentované v mnohých umeleckých dielach, v literatúre a zohrávajú dôležitú úlohu aj v každodennom živote. A hoci sú názvy farieb v jazyku konvenčné, odrážajú náš pohľad na svet vo farbách a fungujú aj ako stavebný prvok pre celý rad pomenovaní, či už s denotatívnym alebo konotatívnym významom, v prenesenom, metaforickom alebo symbolickom význame.

Predstavovaná publikácia je jedným z výstupov riešenia grantového projektu *VEGA/Chromatizmus a jeho konotácie v kontexte slovenských a románskych jazykov 1/0107/18*. Zaoberá sa výskytom, používaním, významom, konotáciami, spoločnými a rozdielnymi znakmi v pomenovaniach s chromatickými komponentmi. Na základe skúmania lexikálnych jednotiek s chromatickým prvkom v ich štruktúre môžeme dospieť k určitým rozdielnym a spoločným vlastnostiam a črtám medzi jazykmi ako takými a príčinám týchto rozdielných ale aj spoločných znakov.

Kniha je rozdelená do piatich kapitol. Začína sa úvodom a stanovením cieľov, hypotéz a vymedzením výskumných metód. Prvé tri kapitoly predstavujú teoretické východiská pre náš výskum a opisujú farby v nelingvistickom a v lingvistickom kontexte a tiež oboznamujú so súčasným stavom výskumnej problematiky na Slovensku a v Španielsku. Vo štvrtjej, ťažiskovej kapitole, sa venujeme analýze korpusu. Táto kapitola predstavuje analyzované chromatizmy a empiricky sa venuje kvantitatívnej a kvalitatívnej analýze týchto chromatických výrazov. Výsledky analýz sú spracované v piatej kapitole.

Náš výskum je založený na teoretických východiskách slovenských aj zahraničných lingvistov, akými sú Dolník, Orgoňová, Dulebová, Kvapil, Uličná, Ulašín, Casadei, Dietrich, Hoinkes, Roviro, Warnecke, Scuza, Seco, Andrés, Ramos.

Predstavovaná publikácia prináša výsledky, ktoré považujeme za zaujímavé a užitočné pre učiteľov a študentov španielskej filológie, prekladu a tlmočenia, ale aj pre všetkých odborníkov a výskumných pracovníkov v tejto alebo podobných oblastiach. Taktiež môže slúžiť ako východiskový materiál pre budúci výskum.

Autorky

Úvod

Jednotlivé národy sa od seba odlišujú na základe mnohých faktorov, akými sú historické udalosti, vývoj národa, geograficko-klimatické pomery, náboženstvo, kultúra, tradície a pod. S tým úzko súvisí aj jazyk, keďže jazyk, človek (v rámci spoločnosti) a kultúra sú od nepamäti úzko späté činitele, ktoré na seba navzájom pôsobia, ovplyvňujú sa a sú na sebe závislé. Jazyk sa zrodil v ľudskej spoločnosti na základe kultúrnej potencie človeka myšlienkovu spracovávať prírodu a svet okolo seba a následne slúžil ako dorozumievací nástroj na ďalší rozvoj kultúry a civilizácie. To znamená, že „vytvorenie jazyka bolo prejavom kultúrnosti človeka“ (*Sociální a kulturní antropologie*, 2000: 29-30). Možno teda tvrdiť, že jazyk je spoločensko-kultúrny fenomén.

S vývojom a napredovaním človeka v rámci spoločnosti sa vyvíjali aj jeho komunikačné potreby a tie „motivovali kultúrnu komunikáciu, ktorá si vyžadovala kultúrny jazyk“ (Dolník, 2002: 22). Jazyk teda možno definovať ako kultúrny fenomén, ktorý je produktom štandardizácií. To znamená, že v danom jazykovom spoločenstve sa interpretácie sveta reprodukované v komunikácii štandardizovali a akumulovali sa v jazyku ako v tzv. komunikačnom konštrukte (Dolník, 2002: 22). Uvedené môžeme interpretovať tým, že ak dobre ovládame jazyk jedného národa, jedného kultúrneho spoločenstva, ovládame, t. j. osvojili sme si zároveň aj kultúru spoločnosti daného jazyka. „Preto by sa v súčasnej ére globalizácie štúdium jazyka nemalo limitovať len na lingvistické vedomosti, ale v rámci interkulturality by malo zahŕňať aj štúdium kultúrnych fenoménov cieľového jazyka“ (Castro Yagüe, 2003: 28). „Takáto tendencia narastajúcej globalizácie má za následok zvyšovanie záujmu o problematiku kultúrnej identity národov, s čím súvisí vzájomné pôsobenie a ovplyvňovanie kultúr.“ (Dulebová, 2012: 1).

V daných súvislostiach medzi jazykom a kultúrou človeka malo formovanie jazyka vplyv aj na budovanie etnického povedomia používateľov daného jazyka. Ako uvádza Dolník na príklade slovenčiny: „Vedomie slovenskej identity je založené na slovenskej kultúrnej pamäti. Nosnou zložkou tejto pamäti sú jazykové štandardizácie“ (Dolník, 2006a: 31). Vzťah medzi kultúrou a etnikom v kontexte slovenského jazyka je aplikovateľný na všetky jazyky. To znamená, že to isté by sa dalo povedať v našom prípade o španielskom jazyku, a teda by sme rovnako mohli hovoriť o kultúrnej pamäti španielskeho národa.

Medzi ľudským bytím a farbami jestvuje veľmi úzka spätosť. Svet okolo nás, ktorý vnímame, je polychromatický a medzi jednotlivými farbami dochádza k neustálej interakcii. Pre človeka sú farby samozrejmosťou a zároveň niečím nepostrádateľným. Farby sú perceptuálny fenomén, ktorý významne ovplyvňuje život človeka, často bez toho, aby si túto skutočnosť uvedomoval. Vnímanie farby determinuje emocionálnu reakciu na prostredie a veci a závisí od nich aj celkové rozpoloženie človeka. Farby, tak ako iné estetické aspekty nášho okolia, akými sú zvuk, vôňa a tvary, majú veľký účinok na ľudské emócie, ktoré pôsobia na našu náladu.

Rovnako ako Kvapil a Uličná: „Pokladáme tému farieb prostredníctvom lingvistického vnímania (opis, analýza, komparácia) za vhodný námet predmetu nášho výskumu, pretože ony sú súčasťou našej každodennej reality, neodmysliteľným výrazovým prvkom jazykového stvárnenia vnímania reality a súčasne sa v psychológii používajú ako diagnostický, ale aj terapeutický prostriedok“ (2021: 6).

Rady by sme sa v úvode zmienili o kľúčovom termíne nášho výskumu: *chromatizmus* alebo *kolorizmus*. *Slovník slovenského jazyka* aj *Slovník súčasného slovenského jazyka* a *Slovník cudzích slov* uvádzajú význam termínu *chromatizmus* nasledovne: „farebnosť listov al. iných rastlinných orgánov normálne čisto zelených.“ Poznajú tiež adjektívum *chromatický*:

„súvisiaci s farbou, farebný; založený na rozklade farieb.“ *Krátky slovník slovenského jazyka* síce neuvádza substantívum *chromatizmus*, ale uvádza adjektívum *chromatický* v rovnakom znení ako predchádzajúce dva zdroje. *Slovník cudzích slov* uvádza tiež význam adjektíva *chromatický* ako týkajúci sa farieb. *Slovník cudzích slov* a *Slovník súčasného slovenského jazyka* uvádzajú aj substantívum *chromatickosť* ako farebnú akosť svetla. V slovenských odborných lingvistických článkoch používajú tento termín Spišiaková, Mocková, Smoleňová (2020) a Uličná (2018, 2019).

Termín *kolorizmus* nachádzame v *Slovníku súčasného slovenského jazyka* definovaný z hľadiska výtvarnej terminológie ako „spôsob maľby uprednostňujúci farebnosť, pestrosť a harmóniu farieb na úkor kresby či línie“, a zároveň ako synonymum substantíva *koloristika*. *Slovník cudzích slov* definuje rovnaký termín obdobne: „zdôraznená úloha farby a svetla, ktorá tvorí štýlovú podstatu vo výraze jednotlivých maliarov i celých maliarskych skupín.“ Adjektívum *koloristický* vysvetľujú oba uvedené lexikografické zdroje ako súvisiaci s kolorizmom/koloristikou. Okrem toho sme na internete našli významy pomenovania *kolorizmus* v súvislosti s čiernou farbou pleti ako synonymum k rasizmu: „Kolorizmus označuje diskrimináciu na základe farby pleti. Kolorizmus znevýhodňuje ľudí s tmavšou pleťou, zatiaľ čo uprednostňuje ľudí so svetlejšou pleťou.“¹ (www.greelane.com). V podobnom význame sa toto pomenovanie používa aj v článku „Čo je to kolorizmus.“² (www.sk.eferrit.com).

Slovník Španielskej kráľovskej akadémie (www.rae.es) uvádza definíciu termínu *cromatismo*: „1. m. Conjunto o gama de colores. (súbor alebo škála farieb)“ a adjektíva *cromático*: „1. adj. Pertenciente o relativo a los colores (Patriaci alebo vzťahujúci sa na farby).“ Na iných stránkach sme našli použitie termínu *cromatismo* v literatúre ako: „Uso de colores para expresar ideas y sentimientos. (Použitie farieb na vyjadrenie myšlienok a pocitov).“³ (www.glosarios.servidor-alicante.com) V Španielsku existujú názvy „Poemas cromáticos“⁴ (www.elpais.com) alebo „La literatura cromática“⁵ (www.elpais.com). V prípade slovíčka *colorismo* španielska akadémia uvádza:

„1. En pintura, tendencia a dar especial realce al color. (V maliarstve, tendencia zvýrazniť určitú farbu).

2. En literatura y otras artes, uso de recursos que suscitan impresiones o imágenes vivaces. (V literatúre a iných druhoch umenia používanie prostriedkov, ktoré evokujú živý/povzbudivý dojem alebo obraz). Iné použitia termínu *colorismo* sme našli tiež vo význame rasizmus: „Contra el colorismo y el rasismo“⁶ (Proti kolorizmu a rasizmu) ILSA (Latinskoamerický inštitút pre alternatívnu spoločnosť a práva) tiež používa termín *colorismo* vo význame rasizmus: „La política del color: el racismo y el colorismo“⁷ (Farebná politika: rasizmus a kolorizmus).

Z vyššie uvedeného sme sa v predstavovanej a ďalších publikáciách priklonili k používaniu termínov *chromatizmus* a *chromatický*.

¹ <http://www.greelane.com/sk/humanities/probl%3%a9my/what-is-colorism-2834952/>

² <https://sk.eferrit.com/co-je-to-kolorizmus-diskriminacia-pleti-v-amerike/>

³ <https://glosarios.servidor-alicante.com/terminos-literarios/cromatismo>

⁴ <https://elpais.com/diario/2005/06/11/babelia/>

⁵ <https://elpais.com/diario/1998/11/18/andalucia/>

⁶ <https://www.nytimes.com/es/2021/11/18/espanol/opinion/hispanos-estados-unidos-colorismo.html>

⁷ <http://ilsa.org.co/la-politica-del-color-el-racismo-y-el-colorismo/>

Ciele, metódy, hypotézy

Cieľom výskumu je analyzovať lexikálne jednotky s chromatickým prvkom v súčasnom španielskom jazyku v kontrastívno-komparatívnej rovine so slovenčinou, a to predovšetkým zo sémantického hľadiska, so zameraním na denotatívny a konotatívny význam skúmaných lexikálnych jednotiek a ich použitie v španielskom a slovenskom kultúrnom kontexte. Hlavný cieľ výskumu by sme mohli rozdeliť na čiastkové ciele nasledovne:

- opísať nelingvistický a lingvistický pohľad na problematiku chromatismov;
- identifikovať a fixovať lexikálne jednotky s (a)chromatickým elementom v španielskom a slovenskom jazyku;
- podrobiť lexikálne jednotky sémantickej analýze na podklade slovenskej a španielskej lexikálnej databázy;
- identifikovať a systematizovať sémantické polia lexikálnych jednotiek;
- porovnať lexikálne jednotky a ich sémantické polia a určiť paralely alebo asymetrie v španielskom a slovenskom jazyku;
- porovnať frekvencie výskytu farieb ako samostaných lexém (biela, čierna, červená atď.) s frekvenciou výskytu týchto farieb vo vyexcerpovanom korpuse slovných pomenovaní (priamych i nepriamych s (a)chromatickým komponentom, teda zistiť, či frekventové farby sú rovnako aj zdrojom nových pomenovaní.

Vytvorený korpus bude slúžiť ako základ pre ďalšie vedecké skúmanie v oblasti lexikológie a frazeológie a zároveň ako materiál na komparáciu všeobecného cudzieho jazyka (slovenského a španielskeho), interkultúrnej komunikácie a odborného cudzieho jazyka v uvedených jazykových mutáciách.

Všimáme si lexikálne jednotky s chromatickým prvkom od monomorfematických lexém (*el/la blanco/a*, *el/la negro/a*), dvojslovných kolokácií, frazeologických výrazov až po celovetné konštrukcie vo forme prísloví, porekadiel a pod. Zaujímá nás výskyt a používanie všetkých lexikálnych jednotiek s chromatickým prvkom vo svojej štruktúre, ak splňajú aspoň jedno z nasledujúcich kritérií:

- 1) jednotka je obrazná, t. j. motivácia pomenovania je zrejmá;
- 2) je lexikalizovaná;
- 3) farba stratila svoj pôvodný význam „byť biely“ alebo farba ako taká (napr. bielok);
- 4) je idiomatická, a preto doslova nepreložiteľná;
- 5) je expresívna;

Z nášho výskumu sme vynechali výrazy, ktoré sa v súčasnej španielčine alebo slovenčine už nepoužívajú, t. j. zastaralé výrazy či archaizmy, hoci ich uvádzajú konzultované lexikografické zdroje. Tiež sme vylúčili zoologické, botanické či chemické názvy, pretože ide o odborné termíny a názvoslovie, ktoré sa bežne v jazyku nepoužíva. Je nutné poznamenať, že v prípade španielskych výrazov sme sa sústredili iba na výrazy používané v európskej španielčine (v Španielsku) a nie v iných hispanoamerických krajinách, pretože pri variantoch americkej španielčiny hovoríme zároveň o ďalších kultúrach, odlišných od európskej kultúry v Španielsku. Ako sme uviedli vyššie, jazyk a kultúra sú podľa Dolníka úzko späté s etnikom, takže aj vnímanie farieb a ich následné používanie v jazyku je odlišné vo variantoch americkej španielčiny. Výrazy ako *tiene nariz de chile verde – má nos ako zelené čili*, *plátano maduro no vuelve a verde – starý sa mladým nestane* sa používajú len v Latinskej Amerike, v tomto prípade konkrétne v Mexiku a vidíme, že úzko súvisia s plodínami, ktoré sa tam pestujú (čili, banán).

Použitá metóda je rešeršovanie skúmaných lexikálnych jednotiek v obidvoch jazykoch v elektronickom korpuse a printových slovníkoch, pomocou ktorého sme vyexcerpovali relevantné lexikálne jednotky pre náš súčasný výskum. Dané lexikálne jednotky sme podrobili

sémantickej analýze a zároveň sme ich významy kontrastovali so slovenčinou. Využitie metód analýzy a následnej syntézy nám umožnilo vyvodit' zistenia a závery.

Španielske výrazy obsahujúce chromatický prvok boli získané excerpciou z elektronickej verzie *Slovníka súčasného španielskeho jazyka Španielskej kráľovskej akadémie (Diccionario de la lengua española de la Real Academia Española – DRAE)*, posledná aktualizácia bola v roku 2021 a *Frazeologického slovníka súčasnej španielčiny (Diccionario fraseológico documentado del español actual)* od kolektívu autorov Seco, Andrés, Ramos z roku 2004.

Zo slovenských zdrojov sme použili webový korpus Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra, elektronicnú verziu *Krátkeho slovníka slovenského jazyka, Slovníka slovenského jazyka a Slovníka súčasného slovenského jazyka. Slovenské príslovia a porekadlá* od A. P. Zátareckého v elektronickej verzii, *Synonymický slovník slovenčiny*.

Pri obidvoch jazykoch sme navyše použili aj elektronický korpus Araneum. Autor korpusu Benko ho charakterizuje takto: „Prvá etapa projektu Araneum (Benko, 2014; Benko, Zakharov, 2016) bola zameraná na vytvorenie rodiny webových korpusov pozostávajúcich z viac ako desiatky giga-slovných korpusov pre jazyky používané na Slovensku a v susedných krajinách, ako aj pre hlavné cudzie jazyky vyučované na slovenských univerzitách. Táto fáza sa blíži k záveru a rodina Araneum v súčasnosti obsahuje korpusy pre 18 jazykov (vo všeobecnosti) v dvoch veľkostiach a niektoré jazyky majú aj regionálne špecifické varianty“ (Benko, 2017: 16). V súčasnosti má korpus Araneum 32 jazykov. Tento počet sa zvyšuje, pribúdajú nové jazyky. Základná veľkosť korpusu je Maius (1,2 miliardy tokenov).

Podľa miery ekvivalentnosti sme výrazy rozdelili do piatich základných skupín: do prvej skupiny (a) sme zaradili výrazy, ktoré sa vyskytujú v obidvoch jazykoch v rovnakej forme, to je, sú doslovné ekvivalenty, prípadne na takmer rovnakej báze, t. j. tie výrazy, ktoré majú zhodnú štruktúru, rovnaké komponentné obsadenie a obraznosť. Úplná ekvivalencia predstavuje doslovnú paralelu lexikálnych jednotiek východiskového a cieľového jazyka (napr. *azúcar blanco – biely cukor, čierny čaj – té negro, biele víno – vino blanco*, a pod.). Do druhej skupiny (b) sme zaradili výrazy s čiastočným ekvivalentom, t. j. pomenovania, ktoré sa v slovenčine tiež nachádzajú, teda sa dajú zo španielčiny preložiť, ale buď pomocou inej farby ako vo východiskovom jazyku, alebo sa prekladajú iným slovom či konštrukciou, ale v konečnom dôsledku nejaký ekvivalent v slovenčine existuje (napr. *arma blanca – chladná, bodná zbraň*). Tretiu skupinu (c) tvoria španielske výrazy označujúce predmety objektívnej reality, ktoré sa v slovenskom jazyku nevyskytujú, a teda sa dajú preložiť len približne, opisne. Do štvrtej skupiny (d) sme zaradili slovenské výrazy, ktoré majú čiastočné ekvivalenty v španielčine a v poslednej skupine (e) sa nachádzajú výrazy existujúce len v slovenskom jazyku. Vo väčšine prípadov z tretej a piatej skupiny (c) a (e) ide o kulturémy, čiže „parametre kultúrnej identity určitého etnika, ktorých ukazovateľmi sú prototypické (celonárodne dominantné symboly či znaky a morálne hodnoty každodenného života“ (Orgoňová, 2009: 385). Alebo podľa definície Kvapila: „Jazykové znaky s významnou kultúrnou informáciou využívajúce sa na označenie rôznych artefaktov, čiže konkrétnych objektov kultúrneho významu, javov, udalostí a pod.“ (Kvapil, 2015: 42). Do skupín (c) a (e) teda do kategórie bez ekvivalentov v druhom jazyku sme zaradili aj také okazionálne pomenovania, ktoré by sa síce dali do druhého jazyka preložiť, aj by boli zrozumiteľné, ale našli sme ich len v kontexte jedného jazyka a zvyčajne s v tom druhom jazyku nepoužívajú (napr. *el Papa rojo – červený pápež*, o pápežovi Františkovi). Zvláštnou kategóriou sú prirovnania, ktoré sme pri niektorých farbách vypísali zvlášť, keďže vždy majú v oboch jazykoch rovnakú štruktúru *farba + ako + komparatív* a líšia sa práve len v porovnávaczej zložke, pričom význam je vždy ten istý (napr. veľmi čierny alebo veľmi biely, veľmi červený atď).

Na záver sme v grafoch zobrazili frekvenciu výskytu skúmaných farieb v španielskom a slovenskom jazyku a počty rovnakých ekvivalentov.

1 Chromatizmy v nelingvistickom kontexte

Problematikou vnímania farieb sa zaoberalo ľudstvo už od svojho počiatku. Je prirodzené, že ľudia zvykli prikladať farbám význam na základe skúseností a podobností s pozorovanými javmi a vecami. Farby sú neodmysliteľnou súčasťou prírody, a preto sa stali aj predmetom vedeckého bádania. Už v 17. storočí anglický fyzik a matematik Issac Newton na základe pokusu so skleneným hranolom dokázal, že svetlo, ktoré sa javí ako biele, je v skutočnosti syntézou viacerých farieb. Z jeho výskumu vyplynulo, že predmet, ktorý odráža všetky farebné vlny je biely. Naopak, čierny predmet väčšinu svetla pohltí (Scuza, 2018).

Skutočnosť, že naše vnímanie farieb je determinované biologicky, je všeobecne akceptovaná, no podstatne dôležitejšie je to, že vnímanie farieb je aj kultúralne (Démuth, 2005). Je všeobecne známe, že každá farba má bohato rozvinutú symboliku, pričom môže označovať tak kladné ako i záporné fenomény. Martins Ferreira (2020) pripomína, že táto symbolika farieb sa líši v závislosti od jednotlivých kultúr, pričom najmarkantnejšie rozdiely vidno v kultúrach, ktoré sú si jazykovo, kultúrne, nábožensky aj historickým vývinom najvzdialenejšie, napr. západné vs. východné kultúrne spoločenstvá, európske vs. ázijske a pod.

Každú situáciu v živote človeka a spoločnosti charakterizuje určitý chromatický symbol, či už ide o oblasť poznania, kultúry, politicko-ekonomického alebo náboženského života. Farby sú esenciou života a v každej kultúre vyvolávajú rôzne asociácie a sú viazané so širokou škálou emócií. Ich vnímanie odzrkadľuje mentalitu jednotlivých národov a má výpovednú hodnotu o ich histórii, kultúre a filozofii. Vyznávanie rôznych filozofií a náboženstiev sa do značnej miery podieľalo na formovaní farebnej symboliky, čo spôsobilo, že napr. medzi európskou kultúrou a kultúrami Ďalekého východu existuje zásadný rozdiel v tom, ako sa jednotlivé farby asociujú s rôznymi javmi. Jednotlivé národy, kultúry a jazyky sa od seba odlišujú v závislosti od viacerých faktorov, ktoré spôsobujú, že rôzne kultúrne spoločenstvá vnímajú rôzne skutočnosti odlišne. S týmto faktom súvisí aj vnímanie farieb. Znamená to, že nie všetky kultúry vnímajú rovnako tie isté farby a vyjadrujú nimi tie isté skutočnosti. Tak napríklad, zatiaľ čo v európskych a západných kultúrach je čierna farbou smútku, vo východných krajinách ako India, Čína či Japonsko vyjadrujú smútok bielou. V Európe čierna farba vyvoláva negatívne asociácie a je symbolom smútku, pesimizmu, amorálneho správania a nečistoty, avšak v Ázii symbolizuje múdrosť. Nevinnosť sa v Indii vyjadruje červenou farbou, zatiaľ čo v našich kultúrach je červená symbolom vášne alebo boja a v južnej a západnej Afrike farbou smútku. V Egypte je smútočnou farbou žltá, ale v stredoveku žltou farbou v Európe označovali zločincov, zlo a klamstvo. Zelená farba je farba prírody a vo väčšine kultúrnych spoločenstiev vyjadruje nádej, povzbudenie, mladosť. Modrá predstavuje istotu, preto je mnohokrát farbou policajtov, hasičov alebo medzinárodných organizácií (UNESCO, OSN), ale v Iráne je farbou smútku. Obdobným spôsobom môžeme povedať, že prakticky pri každej farbe by sme našli odlišnosti v jej použití v jazyku v závislosti od konkrétnych kultúrnych spoločenstiev používateľov daného jazyka. Odlišné vnímanie a postoje príslušníkov rôznych národností k jednotlivým kolorom má prirodzene vplyv na lexikálny fond ich jazykov.

Farby majú svoj osobitný význam aj v umeleckom svete, či už vo výtvarnom umení, literatúre, hudobnej tvorbe či dokonca vo svete filmu. Pre impresionistických maliarov bol typický kontrast medzi žltou a modrou farbou, ktorý vyplýval z „preháňania teploty a čistoty farby a používania kontrastných teplých a studených farieb“ (Gonzáles, 2019). Tento kontrast žltej a modrej je veľmi zreteľný napríklad na obrazoch *Súmrak v Benátkach* od Clauda Moneta alebo *Rozsievač pri západe slnka* od Vincenta van Gogha. Oblúbenou farbou francúzskych postimpresionistických maliarov školy Pont-Aven bola žltá a predstavovala pre nich anjelskú farbu. Paul Gauguin namaloval obraz s názvom *Žltý Kristus* a táto farba prevláda aj na jeho obraze s názvom *Autoportrét s paletou*, kde sa strieda s oranžovou a červenou.

Prítomnosť farieb a farebnosti môžeme pozorovať aj v literárnych dielach, kde sú farby jedným z prostriedkov nazerania na objektívnu realitu. „Farba a jej možnosti aktívne sa podieľať na kreovaní „fiktívneho“ obrazu sveta provokovala ľudí od prapočiatku, keď v pravekých jaskyniach „objavili“ priestor (plochu steny) a materiál (prírodné farebné pigmenty) na zachytenie informácie, ku ktorej impulz na vytvorenie ešte stále nie je dostatočne ozrejmý. Farebnosť je jednou z dominantných črt výtvarného umeleckého diela, ale keďže schopnosť vizuálneho vnímania je daná takmer všetkým ľuďom, neobmedzuje sa len na explicitný priestor výtvarného média, rovnakú výpovednú silu môže dosiahnuť aj v priestore slovesného umeleckého diela.” (Čurlíková, 2015: 12). V literatúre, v stredovekej epickej básni *Pieseň o Rolandovi*, je tak isto prítomná silná symbolika farieb. Tak napr. večný kontrast medzi dobrom a zlom znázorňuje striedanie čiernej a bielej. Osobitný význam má v tomto diele aj zlatá, pričom si zachováva a obnovuje svoju tradičnú konotáciu vnímanú ako „teplo a jas slnka označujúce lásku Boha, ktorá dáva život srdcu a múdrosť, ktorá osvecuje inteligenciu“ (Portal, 1989 in Suso López, 1993). V Cervantesovom diele *Don Quijote* dominuje zelená farba, ktorá je pre Cervantesa symbolom klamstva a podvodu, ľudskej falošnosti (Percas de Ponseti in Bibilowicz, 2015). Podobne predstaviteľ neskorého romantizmu v Španielsku, Gustavo Adolfo Bécquer, napísal prozaické dielo *Leyendas (Legendy)* a nájdeme v ňom niekoľko názvov poviedok s chromatickým prvkom: napr. *Los ojos verdes (Zelené oči)*, *La ajorca de oro (Zlatý náramok)* alebo *La corza blanca (Biela srna)*. Najznámejší predstaviteľ modernizmu, Rubén Darío, nazval jedno zo svojich najvýznamnejších básnických diel *Azul (Modrá)*. Podľa J. Valeru, modrá farba pre Rubéna Daría stelesňuje „ideál, éterickosť, nekonečno, pokoj bezoblačnej oblohy, rozptýlené svetlo, nekonečný priestor bez hraníc, v ktorom sa rodia, žijú, žiaria a pohybujú sa hviezdy“ (Arellano, 2008). Okrem toho aj jeho básne ako *El pájaro azul (Modrý vták)*, *Palomas blancas y garzas morenas (Biele holuby a tmavé volavky)* a *Alaba los ojos negros de Julia (Chvála na Júliine čierne oči)* nesú už v samotnom názve chromatický prvok. Najväčší predstaviteľ Generácie 27, Federico García Lorca, tiež rozvinul bohatú symboliku farieb: napr. zelenú vnímal ako symbol sexuality, frustrácie z erotiky, ale aj smrti a aplikoval ju na rôzne predmety. Dokonca aj niektoré jeho básne, ako *Verde que te quiero verde (Zelená, lebo ťa chcem/lúbim zelenú)*, *Cuatro baladas amarillas (Štyri žlté balady)*, *Casida de la muchacha dorada (Kasida⁸ zlatej dievčiny)* alebo *Romance de la pena negra (Romanca hlbokého/čierneho žiaľu)* sú odrazom tejto bohato rozvinutej farebnej symboliky. Najznámejší predstaviteľ magického realizmu, Gabriel García Márquez, napísal poviedku *Ojos de perro azul (Oči modrého psa)*.

Jedným zo slovenských autorov, ktorí používali farby na vyjadrenie reality je Jozef Cíger Hronský, v ktorého dielach hnedá je farbou blata a hrudy a žltá je farbou dozretého klasu, čím podľa Čurlíkovej vyjadruje šťastie, energiu, božskosť (darov prírody). Červená sa objavuje v motíve krvi „Anče Ondrušky ako živočíšnej životaschopnosti a aj v obraze mužov vracajúcich sa z prác v zahraničí. (...) Biela farba je tu naďalej v kontraste s tmavými odtieňmi hnedej, resp. čiernej farby. Vidíme tu teda opozíciu svetlé – tmavé. „Či je to nie tá čierna smrť...? Ticho stáli, húpali, hodnú chvíľu trpeli, pokým ktosi vyriekol: Akí sme múdri! Čiernu smrť spomíname a náš farárko je biely!“ (Čurlíková, 2015: 14). Rudolf Jašík napísal dielo *Povešť o bielych kameňoch*, Ján Botto, predstaviteľ slovenského romantizmu je autorom básne *Žltá lalia* a Margita Figuli *Tri gaštanové kone*. V novele *Modrá katedrála* od Jána Červeňa sú dominantnými farbami modrá, biela a zlatá, pričom v úvodnej časti novely dominuje fialová (Čurlíková, 2014: 30).

⁸ **Kasida:** arab. *quasída* je príležitostná účelová báseň v arabskej, perzskej, tureckej a urdskej poézii vo forme gazelu, presahujúca 15 dvojverší (Štraus, 2005, s. 180), pričom **gazel** (arab. *ghazal* čiže pavučina) je orientálna (islamská) básnická forma lyrickej poézie zložená z 5 až 15 dvojverší (tzv. bejtov) s jednotným metrom a jediným rýmom, ktorý sa opakuje v druhom verši nasledujúceho bejtu podľa schémy: aabacada...xa (tamže, s. 135). Arabské slovo **bejt** označuje dvojveršovú strofu so združeným rýmom v orientálnej ľubostnej poézii (tamže, s. 57).

Farby sú zastúpené aj v umeleckom svete zahraničnej tvorby. Zo svetovej literatúry nemôžeme nespomenúť román od Stendhala *Červený a čierny* (*Le rouge et le noir*), *Biely tesák* (*White fang*) od Jacka Londona alebo klasiku kinematografie *Čierny tulipán* (*La tulipe noire*), či Kusturicov film *Čierna mačka, biely kocúr* (*Crna mačka, beli mačor*). Ďalej sú to filmy *Modrý zamat* (*Blue velvet*), *Červený pes* (*Red dog*), *Krvavé husle* (*Red violin*), *Červený škorpión* (*Red scorpion*), *Červená kalina* (*Kalina krasnaya*), *Ružový panter* (*The pink panther*), *Zelená karta* (*Green card*), *Zelená míľa* (*Green mile*) *50 odtieňov sivej* (*Fifty shades of grey*). Z hispanofónneho sveta je to napr. kubánsky film *Krvavé mesto* (*La ciudad roja*) a v rámci československej kinematografie sú to filmy ako *Hotel Modrá hviezda*, *Tmavomodrý svet*, *Takmer ružový príbeh* alebo *Čierni baróni*.

Z hudobného sveta sú známe skladby, ako napríklad *Paloma negra* (*Čierna holubica*) – tradičná mexická pieseň, ktorá tvorí pevnú súčasť repertoáru hudobníkov Mariachi. Motív holubice sa odráža aj v piesni *Una paloma blanca* (*Jedna biela holubica*) so španielskym názvom, ale anglickým textom z roku 1976. Ide o jeden z najväčších hitov holandského speváka Georgea Bakera. Túto pieseň nájdeme v repertoári viacerých spevákov, napr. aj v podaní skupiny La oreja de van Gogh. Andalúzsky spevák Carlos Cano zložil pieseň *Verde, blanca y verde* (*Zelená, biela a zelená*)⁹, v ktorej vyzdvihuje Andalúziu. Rovnako ako na andalúzskej vlajke zelená symbolizuje nádej a biela mier (Gómez Marfil, 2020). Zo súčasnej hudby hispánskeho sveta môžeme spomenúť skladby *Amarillo azul* (*Žltá modrá*) alebo *Piel morena* (*Tmavá pokožka*) – piesne, ktorých autorkou je mexická speváčka Thalía. Ďalej sú to hity ako *La camisa negra* (*Čierna košeľa*) od kolumbijského speváka Juanesa alebo pieseň *Blanco y negro* (*Biela a čierna*) od španielskej speváčky Malú.

V slovenskej populárnej aj ľudovej hudbe nájdeme mnoho piesní s prvkom farby v názve alebo texte, na ilustráciu uvedieme len detskú ľudovú pesničku *Červený kachel, biela pec*, ľudové piesne *Čierne oči choďte spať*, *Biela ruža rozkvitala*, *Trávnička zelená okolo Zvolena*. Najčastejšie v nich figuruje biela, čierna, zelená a červená farba: *Červené jabĺčko*, *Zelená sa bučina*, *Zelená je tráva*, *Anča čierna*, *Tam za Váhom biely dom* a pod., ojedinele aj zlatá a strieborná: *Oliva, oliva, listoček zlatušský* alebo *Strieborný potôčik* (Holán, 2020). Z populárnej hudby spomeňme napr. *Biely kvet*¹⁰ od slovenského speváka Miroslava Žbirku alebo pieseň pre deti *Ružová teta* od Petra Nagya, kde v refréne zaznieva: „Ružová teta mala čierny tieň.“ Zároveň si všimnime častú spojitosť čiernej alebo bielej farby s motívom koňa: *Na čiernom koni* (Jana Kirschner) či *Na bieleho koňa* (Kristína) a v piesni *Posledná jazda* od Paľa Haberu sa v refréne opakuje verš „čierny kôň, biela tma a tiene psov.“

Zo zahraničnej hudobnej scény uveďme ako príklad skladbu *Žltá ponorka* (*Yellow Submarine*) od britskej popovej skupiny Beatles, *Biela holubica* (*White dove*) od amerického rockového speváka Princa, *Biele Vianoce* (*White Christmas*) v podaní írsko-americkej pop-folkovej skupiny Kelly Family, alebo *The bluest eyes in Texas* (*Najmodrejšie oči v Texase*) od Niny Persson a Nathana Larsona.

V neposlednej rade, v mnohých slovenských i španielskych priezviskách nachádzame motiváciu vo farbách, napr.: *Belán*, *Biely*, *Černák*, *Červenák*, *Červeňanský*, *Čierny*, *Fialový*, *Ružový*, *Zelenaj*, *Zelenský* a pod. V španielčine sú častými chromaticky motivované priezviská ako: *Blanco*, *Moreno*, *Rojas*, *Rojo* atď.

Osobité miesto v odbornom štúdiu farieb si zasluhuje séria historických monografií od francúzskeho historika a odborníka na západnú symboliku – Michela Pastoureaua, v ktorých rozpracoval symboliku modrej, čiernej, zelenej, červenej a žltej farby: *Bleu. Historie d'une*

⁹ *Verde, blanca y verde* je názov andalúzskej hymny a striedanie týchto dvoch farieb nájdeme aj vo vlajke Andalúzie.

¹⁰ V pôvodnej verzii textu mal byť čierny kvet, keďže ústredným motívom piesne je rozlúčka s dievčinou, ktorá sa rozhodla pre iného. Avšak v roku 1982, kedy skladba vznikla, spevákoví vtedajší schvaľovací orgán v rámci ČSSR verziu s čiernym kvetom neschválil a trval na kvete bielej farby.

couleur (2000), *Noir. Histoire d'une couleur* (2008), *Vert. Histoire d'une couleur* (2013), *Rouge. Histoire d'une couleur* (2016) a *Jaune. Histoire d'une couleur* (2019). Publikácie boli preložené do niekoľkých svetových jazykov, vrátane španielčiny a češtiny; do slovenčiny zatiaľ preložené neboli. V uvedených monografiách Pastoureau objasňuje problém vnímania a chápania farieb v ich historickom vývine, pretože rôzne farby boli v rozličných etapách dejín vnímané odlišne od dnešnej chromatickej senzibility a hodnotového systému. V každej z uvedených monografií Pastoureau analyzuje postavenie konkrétnej farby v priebehu storočí v rámci odievania, literatúry, výtvarného umenia a každodenného života.

Moderné štúdie postupne upriamujú svoju pozornosť na otázky aplikovateľnosti farieb na konkrétne odvetvia, resp. konkrétne disciplíny, prípadne analyzujú ich použitie v daných disciplínach. Tak napríklad, v diele *Marketingdencias* (2014) sa Villegas Saurí venuje analýze využívania farieb v súčasnom marketingu. V súvislosti s tým, ako nás jednotlivé farby ovplyvňujú najrôznejšími spôsobmi v každodennom živote, predstavuje Villegas Saurí niekoľko príkladov toho, ako rozličné spoločnosti využívajú farby vo svoj prospech, aby vedome či podvedome zapôsobili na konzumenta. Farby nás tak častokrát ovplyvňujú aj bez toho, aby sme si toho boli vôbec vedomí, pretože každá farba má určitý význam a je využívaná za konkrétnymi účelmi. Týmto spôsobom sa z nich stal užitočný nástroj prostredníctvom ktorého firmy a obchodníci útočia na naše zmysly prostredníctvom dobrého farebného marketingu¹¹. Ako naznačuje Villegas Saurí (2014), “značky využívajú tento jazyk farieb vo svojich produktoch, logách, obaloch alebo v reklamách, aby nám sprostredkovali veci, ktoré by sme možno ťažko chápali slovami. (...) Ak obrázok je viac než tisíc slov, (...) farba je viac než tisíc obrázkov”¹² (2014: 262-263). Štúdia s názvom *Impact of Color on Marketing* (2006) preukázala, že klienti a zákazníci si vytvárajú až 90% úsudkov o danom produkte práve na základe jeho farby. Podľa štúdie Oliviera Peralty *La psicología del color: cómo influye en el proceso de compra* (2021), farba zohráva v marketingu neodmysliteľnú úlohu, pretože fakt, že zákazníci si spájajú určitú značku vďaka farbe loga, automaticky zvyšuje dôveru zákazníka v konkrétnu firmu, produkt. Farebný vnem napomáha lepšiemu zapamätaniu si, takže zákazník si daný produkt ľahšie zapamätá a je tak väčšia pravdepodobnosť, že sa k nemu vráti. V neposlednom rade, je dokázané, že farebné reklamy priťahujú o 42% viac zákazníkov než čiernobiele (Olivier Peralta, 2021).

Na základe vyššie uvedených zistení môžeme tvrdiť, že využívanie konkrétnych farieb v konkrétnych reklamách alebo sloganoch nie je náhodné. Mnohé uniformy alebo logá rôznych poisťovní sú modré, rovnako ako tabletky zvyšujúce sexuálnu potenciu u mužov. Uniformy, poisťovne aj tabletky majú spoločné to, že by mali stelesňovať a prenášať na klientov dôveru a bezpečnosť (Villegas Saurí, 2014). Červená, ako je známe, je na jednej strane farbou vášne, lásky a na druhej strane je symbolom akejkoľvek nebezpečnej, dôležitej, núdzovej situácie. V súčasnosti je zelená farba viac než kedykoľvek predtým farbou, ktorú si osvojili mnohé spoločnosti, ktoré sa hlásia k zelenej politike, t. j. k ekológii, zdravému životnému štýlu, vystupujú proti týraniu zvierat atď. Žltá farba má trochu širšiu škálu významov, pretože vyžaruje teplo slnka, spája sa so silou a radosťou (Villegas Saurí, 2014), no je zároveň farbou žiarlivosti, ale aj optimizmu (Heller, 2004, s. 83).

Farby tak zohrávajú dôležitú úlohu pre obchodníkov a obchodné spoločnosti, pretože správne zvolená farba loga či produktu automaticky niekoľkonásobne zvyšuje ich úspešnosť u klientov. Zároveň hrajú dôležitú rolu pre konzumenta, pretože farebný vnem doslova útočí na

¹¹ Pôvodná citácia: “se han convertido en una de las herramientas eficaces con las que las distintas compañías atacan nuestros sentidos a través de un buen “márquetín de colores”.

¹² Pôvodná citácia: “Las marcas utilizan este lenguaje de colores en sus productos, sus logos, sus envases o su publicidad, para contarnos cosas que quizá nos costaría mucho entender con palabras. [...] Si una imagen vale más que mil palabras, [...] un color vale más que mil imágenes”.

zmysly, emocionálne rozpoloženie, preferencie a každá farba vyvoláva inú emocionálnu odpoveď.

Aj preto Assael vo svojej štúdii *La psicología del color: el significado de los colores y cómo aplicarlos a tu marca* (2018) a Martins Ferreira v štúdii *Psicología del color: ¿cuál es el significado de los colores y cómo afecta a tu marca?* (2020) radia obchodníkom, aby v prvom rade dobre poznali efekty jednotlivých farieb na ľudské správanie a až potom volili konkrétnu farbu pre konkrétny produkt či logo pri zakladaní spoločnosti (Assael, 2018; Martins Ferreira, 2020). Romero sa vo svojej štúdii *Psicología del color: qué es y cómo usar la teoría del color en marketing y diseño* (2018) venuje rovnakej problematike ako Assael (2018) a Martins Ferreira (2020), no zároveň dáva niekoľko užitočných rád, ako správne s farbou narábať, aby jej použitie prinieslo očakávaný komerčný úspech. Romero (2018) radí napr. nepoužívať príliš veľa farieb naraz, alebo nepreháňať to s výraznými farbami. Platí to pri vytváraní loga firmy, obalu produktu, ale aj dizajne webstránky firmy. Nasledujúci obrázok je výstižným príkladom toho, ako vyzerá úspešné fungovanie firiem v praxi vďaka vhodne zvoleným farbám:

Obr. 1. Efektivnosť farieb v marketingu. Zdroj: www.mercadeoparaemprendedores.com

Šedá farba, ktorá je výsledkom spojenia bielej a čiernej, predstavuje rovnováhu, vyrovnanosť, čo pramení zo staročínskej mandaly jin-jang, kde čierna a biela stoja v protipóloch, no zároveň sa nevyhnutne dopĺňajú. Šedú alebo čiernu si pre svoje logá zvolili celosvetovo známe značky ako Honda, Nike či Apple. Zelená predstavuje miernosť, je spájaná s rastom a zdravím. Preto nie je náhoda, že znak charakteristický pre hnutie hippies konotuje so zelenou, a rovnako aj napr. televízny kanál s dokumentárnymi filmami o prírode Animal Planet či energetický nápoj Monster. Modrá stelesňuje dôveru, istotu a silu. Viaceré technologické spoločnosti ako IMB, Dell alebo HP majú logá tejto farby. Rovnako aj nemecká automobilová spoločnosť Volkswagen, portál Wordpress alebo sociálne siete Facebook a Twitter majú modré logá, čo má vyvolávať dôveru v ich používanie. Fialová je farbou kreativity, ale aj fantázie a múdrosti. Za svoju farbu si ju vybrali napr. televízny kanál Hallmark, internetový server Yahoo či potravinárska spoločnosť Milka. Fialová má blízko k ružovej

a červenej, pričom ružová aj červená sú asociované s emóciami, sú farbami mladosti a odvahy. Ružovú nájdeme v logách spoločností ako Telecom alebo hračkárskej spoločnosti Barbie a červenú si zase osvojili spoločnosti potravinárskeho priemyslu ako Coca-Cola či Lays, nahrávacía spoločnosť Virgin Records, filmový kanál CNN, internetový server Youtube, alebo spoločnosti LEGO a Nintendo ako zástupcovia sveta hier. Oranžová je synonymom priateľského ducha, transparentnosti, ale rovnako aj bezpečnosti. Nájdeme ju v logu nápoja Fanta, internetového obchodu Amazon, mobilného operátora Orange aj internetového prehliadača Mozilla Firefox (tu v kombinácii s modrou, ktorá taktiež evokuje bezpečnosť a dôveryhodnosť). Farebné spektrum uzatvára žltá, ktorá je symbolom optimizmu, stelesňuje jasnosť a teplosť (asociácia prameniaca z motivovanosti v slnku). Figuruje v logách prepravných spoločností ako UPS či DHL, spoločnosti Hertz prenajímajúcej automobily, automobilové spoločnosti Ferrari a Chevrolet, ale aj americký reťazec s rýchlym občerstvením McDonald's.

V obdobnej súvislosti s vyššie uvedeným by sme mohli uviesť aj štúdiu Hoffmannovej – *Psicología del color: los colores y su significado en el diseño web* (2021), z americkej univerzity v Aucklande, v ktorej radí začínajúcim podnikateľom, ako zatriktívniť pre klientov ich webové stránky prostredníctvom vhodne zvolených kombinácií farieb za konkrétnym účelom stránky. Ďalšou podobnou zahraničnou štúdiou je *Impact of color on marketing* (2006). Jej autorka, Singh, sa v nej venuje praktickým otázkam úspešnosti marketingu zo strany obchodníka aj klienta na základe farieb. Podobne aj Labrecque a Milne pojednávajú vo svojom článku *Exciting red and competent blue: the importance of color in marketing* (2012) o význame farieb v marketingu, konkrétne sa sústreďujú na červenú a modrú, pričom červenú nazývajú vzrušujúcou a modrú súťaživou farbou. Na štyroch empirických štúdiách skúmajú ako a do akej miery farba ovplyvňuje vnímanie zákazníka s cieľom dokázať, ako obchodníci strategicky využívajú farby (Labrecque a Milne, 2012, s. 711).

Psychológia farieb je psychologickou disciplínou, ktorej predmetom štúdia je skúmanie vplyvu farieb na psychiku človeka a na individuálne preferencie konkrétnych farieb (Whitfield, Wiltshire, 1990). Ide o disciplínu s presahom, ktorý nachádza uplatnenie predovšetkým v architektúre, dizajne či v už spomínanom marketingu (Dijkstra, Pieterse, Pruyna, 2008).

Heller sa vo svojej rozsiahlej publikácii *La psicología del color. Cómo actúan los colores sobre los sentimientos y la razón* (2004) venuje farbám v kontexte ľudskej psychológie, teda ako vnímame jednotlivé farby. Ide o komplexnú publikáciu zahŕňajúcu analýzu všetkých základných farieb vo vzťahu k súčasným hodnotám ľudí západného sveta, ku ktorým sa Heller dostáva cez historický pohľad na vnímanie jednotlivých farieb. Autorka publikácie uskutočnila anketový prieskum na vzorke 2000 respondentov (14-97 rokov) z Nemecka. Tí mali za úlohu dať do súvisu konkrétne farby s emóciami a vlastnosťami, aké v nich evokujú. Jedným zo záverov, ku ktorým Heller vo svojom výskume dospela je fakt, že v súčasnej západnej kultúre je najpreferovanejšou farbou modrá (až 45% respondentov označilo túto voľbu). Podobne, ako uvádza Pastoureau – dnes ide o najobľúbenejšiu farbu západného sveta, no starovekí Gréci a Rimania jej sotva venovali pozornosť (Pasoureau, 2000).

Najaktuálnejším príkladom používania farieb ako symbolov alebo označenia niečoho je súčasná pandemická situácia spôsobená výskytom ochorenia COVID 19, kedy viacero krajín pristúpilo k používaniu tzv. farebného semafora (zelená, oranžová, červená) na označenie zón, oblastí, krajín: s vysokým výskytom – červená zóna, zvýšeným výskytom – oranžová a bezpečná zóna – zelená. Koncom roka 2020 a začiatkom 2021 sa semafor rozšíril aj o čiernu – najnebezpečnejšiu zónu a neskôr sa určili až sa celkovo covid semafor ustálil na piatich farbách: od zelenej (monitoring), cez oranžovú (ostražitosť), červenú (1. stupeň ohrozenia), bordovú (2. stupeň ohrozenia), až po čiernu (3. stupeň ohrozenia).

2 Chromatizmy v lingvistickom kontexte

Farby sú súčasťou kultúry, umenia a jazyka na celom svete. Je samozrejmé, že názvy farieb majú rôzne konotácie v rôznych jazykoch a kultúrach a tiež, že farby sú súčasťou rôznych pomenovaní, frazeologických zvrátov, ustálených spojení, prísloví a porekadiel. Je teda zrejmé, že farby zaujímali ľudí prakticky od nepamäti, pretože naši predkovia pripisovali farbám určitý význam na základe mnohých skúseností a opakovaných pozorovaní. Tieto významy sa potom prenášali z generácie na generáciu, takže väčšina z nich má vždy svoje miesto v jazyku jazykového spoločenstva. Nie náhodou sa preto v rôznych jazykoch rozlišujú názvy pre čiernu a bielu farbu. Je to spôsobené tým, že sa považujú za prvé farby, ktoré boli v jazyku pomenované (Vaslilevič, 2005: 16-17). Navyše, ako zistíme v nasledujúcich kapitolách tejto knihy, sú to farby, ktoré často vyjadrujú protikladné významy založené na protiklade deň/noc, svetlo/tma atď., čo nie je prípad žiadnej inej farby vo farebnom spektre.

Farby sa stali súčasťou kultúry, umenia a jazykov všetkých národov sveta, majú rôzne konotácie a v jazykovom pláne sa formujú v podobe viacerých lexikalizovaných pomenovaní, frazeologických jednotiek, t. j. lexikálnych jednotiek od lexiky po frazeológiu. Podľa Spišiakovej (2016) veľkú rekurzívnosť farieb v jazyku podčiarkuje aj fakt, že sú prítomné nielen vo všetkých jazykoch, ale aj vo všetkých registroch: hovorovom, knižnom, reklamnom, odbornom (toponymá a termíny) a sú aj súčasťou antroponým (2016 : 98). Pokiaľ ide o chromatizmy, existujú výrazy, ktoré sú spoločné pre viaceré jazykovo-kultúrne spoločenstvá a prakticky v každom jazyku nájdeme rovnaký výraz s rovnakou farbou alebo s inou farbou. Potom existujú chromatizmy, ktoré sa vyskytujú len v danom jazyku, a to na základe osobitostí historického vývoja a geografických podmienok národa, teda kulturémy.

Základy moderného výskumu farebnej chromatickej terminológie položili Berlin a Kay, ktorí vypracovali schému jedenástich základných farieb prítomných v jazykoch všetkých národov. Osobitné postavenie majú chromatické protipóly biela a čierna, pretože sú obsiahnuté v každom jazyku. Ich špecifický charakter bol častým predmetom polemík zo strany odborníkov. Obidve farby sú považované za achromatické a podľa mnohých zdrojov ide o tzv. nefarby (Petrilli, 2007). Vďaka ich osobitnému charakteru sa stávajú súčasťou početnej skupiny lexikalizovaných spojení, frazém, porovnaní, či prísloví a porekadiel a ich počet neustále narastá spolu so vznikom nových javov a skutočností.

Pri použití názvu farby na pomenovanie objektívnej reality môžeme s určitosťou hovoriť o **motivovanosti**. „Motivovanosť je vlastnosť, ktorá zo synchronného pohľadu odкрýva motív a spôsob utvorenia termínu, čím uľahčuje jeho chápanie. Slovo tvorná motivovanosť je jav čisto jazykový, podnet na ňu však vychádza z mimojazykovej skutočnosti, konkrétne zo spoločenskej praxe etnického kolektívu, ktorý je nositeľom daného jazyka“ (Masár, 2000: 15). Pomenovania objektívnej reality mnohokrát vznikajú na základe určitej podobnosti alebo súvislosti medzi realitou a jazykovým znakom. V prípade farieb môžeme vo väčšine prípadov hovoriť o metafore (vonkajšej podobnosti): *zlatý dážd', čierna diera – agujero negro, medveď hnedý – oso pardo, aguas negras – stoka* alebo o metonymii (vnútornej súvislosti): *biely kôň, čierne peniaze, ružové okuliare, tener la negra (mať smolu), dar la carta blanca (dať voľnú ruku), magia nera (čierna mágia), giornata nera (čierny/zlý deň)*.

Pri väčšine konštrukcií, ktoré obsahujú názov farby môžeme hovoriť aj o **ustálenosti**, teda zaužívanosti pomenovania alebo slovného spojenia spoločnosťou: *sivá myš, modré z neba, números rojos (červené čísla), dar luz verde (dať zelenú), estar sin blanca (byť bez peňazí)*.

Keďže vo väčšine prípadov ide o sémanticky motivované viacslovné spojenia, stretávame sa pri nich s problémom **nepreložiteľnosti** podobne ako pri idióme, frazéme alebo kolokácii: *čierny pasažier (polizón)*. *Pasajero negro* v španielčine neexistuje, má doslovný význam a naopak *un viejo verde (chlípnik) – zelený starec* v slovenčine neznamená nič.

Mnohé výrazy sa vyznačujú **expresívnosťou**, t. j. sémantickou hyperbolizáciou: *byť biely ako smrť – blanco como la pared, trabajar como un negro – drieť ako vôl*.

Pri niektorých pomenovaniach môžeme hovoriť aj o **derivatívnosti**, to znamená o možnosti tvoriť nové odvodené slová (*ozelenieť, zelenáč, bielok, vybieliť, blanquaer, negrero*) alebo o iných spôsoboch tvorenia nových slovných pomenovaní, napr. rozšírením alebo modifikovaním významu. V prípade termínu *čierna vdova/la viuda negra* (pavúk) sa už toto motivované pomenovanie používa nezmenené v prenesenom význame na ľudskú vdovu, teda je **polysémantické**. Podobne zo spojenia *čierny Peter* (kartová hra) sa v slovenčine vytvorilo nové spojenie *držať čierneho Petra* alebo prostredníctvom synekdochy sa používa spojenie *liter bieleho* (vína).

Čo sa týka slovotvorby, chromatické pomenovania môžu byť aj **výpožičky** z iných jazykov, kedy sa buď preberie celé pomenovanie bez prekladu (*black friday, blankvers, film noir*) alebo sa jedna časť pomenovania preloží (*bianco šek*) alebo ide o kalk (*čierny piatok/viernes negro, Červená armada/Ejército rojo, Čierna Hora/Montenegro, verso blanco, cine negro, novela negra*¹³).

V mnohých prípadoch hovoríme o **kultúremach**. Ako príklad môžeme uviesť spojenie *estar sin blanca* (*nemať ani fuka*), ktoré je motivované názvom mince nízkej hodnoty v Španielsku zo 14. storočia. Minca sa nazývala *blanca*, pretože bola bledej farby. Toto spojenie sa nepoužíva ani v Latinskej Amerike, kde sa síce rozpráva po španielsky, ale história je rozdielna, a nedá sa doslovne preložiť do slovenčiny. V Mexiku sa používa porovnanie *ser como un mango* na označenie mladého pekného dievčaťa. Toto spojenie sa však používa len v Mexiku, kde rastie mango tak hojne ako v Európe hruška (*zelený ako hruška*). V Latinskej Amerike sa blízki ľudia (súrodenci, snúbenci, maželia, rodičia a deti) medzi sebou láskavo nazývajú *negro/negra*, zatiaľ čo v Španielsku má *negro* len negatívny význam. Na Slovensku máme legendárnu *bielu pani*, ktorá sa stala motívom aj pre spisovateľov (Nižňanský), ale do iných jazykov sa táto konštrukcia preložiť nedá, ani nič neznamená, keďže je úzko spätá so slovenskou históriou. Za kultúremu môžeme považovať aj pranostiky ako *Martin na bielom koni*.

Vďaka takým vlastnostiam chromatických pomenovaní akými sú obraznosť alebo expresívnosť sú tieto pomenovania využívané v rôznych jazykových štýloch alebo diskurzoch, akými sú napr. politický (*biela zástava, červený telefón, zelení*) alebo ekonomický jazyk (*čierny trh, biele goliere, zlatý padák*).

V politickom kontexte sa farby stali symbolom a označením rôznych politických tendencií, revolúcií, hnutí, politických strán. V politike sa používajú ako znaky alebo symboly identifikácie s určitou politickou stranou, smerom, hnutím, tendenciou, sú základným výrazovým prostriedkom na zástavách štátov, organizácií, hnutí, atď. Príkladom toho je červená farba, ktorá odnepamäti predstavuje revolúciu (symbolizuje krv), socializmus a komunistov, dostáva sa do protikladu s modrou farbou, ktorú si prisvojili ako symbol na základe obrazu modrej krvi pravicové hnutia, predstavitelia alebo zástancovia monarchií. Žltá sa zvykne asociovať s liberálmi alebo odborármi.

Najväčšie súčasné politické strany v Španielsku sa tiež identifikujú na základe farieb. PP (Partido Popular – Ľudová strana), pravicová strana, sa predstavuje v modrých farbách, PSOE (Partido Socialista Obrero Español – Španielska socialistická robotnícka strana) má červenú farbu, Ciudadanos (Občania) stredopravá orientácia, je oranžová a Podemos, silne ľavicovo orientovaná strana si zobrala za svoju fialovú farbu. Na Slovensku bola modrá farba farbou koalície SDKÚ a strana Smer má vo svojom logu červenú. Politický jazyk je jazyk, ktorého hlavným cieľom je presvedčiť a manipulovať široké masy, na tento cieľ využíva všetky dostupné výrazové prostriedky. Farby sú práve často súčasťou rôznych obrazných pomenovaní, vytvárajú kolokácie a tým sa dostávajú aj do rétoriky politikov.

¹³ Z francúzskeho *film/nouvelle noir*

Podobne aj ekonomické prostredie využíva farby a tieto sa stávajú identifikáciou alebo symbolom veľkých spoločností, bánk (Orange, ING, Tatra banka, VÚB atď.). Ekonomické texty sa často chcú priblížiť k bežnému neodbornému čitateľovi prostredníctvom série lexikálnych a komunikačných stratégií, ako je používanie všeobecnejších alebo dokonca hovorových výrazov, metafor, vysvetľujúcich a objasňujúcich fráz atď. Farby sú aktívnou súčasťou týchto výrazov, metafor, lexikalizovaných konštrukcií, kolokácií. Dokonca mnohé chromatické pomenovania sa stali ekonomickými termínmi (*červené/čierne čísla, šedá ekonomika*).

3 Súčasný stav skúmanej problematiky

Problematike chromatismov (výlučne len pomenovaniam s chromatickým prvkom v ich štruktúre) sa v slovenskom kontexte z lingvistického hľadiska od publikácie Škultétyho (1979) až po riešenie súčasného projektu (2018-2021), v rámci ktorého bolo publikovaných už niekoľko článkov (Kvapil, Mocková, Smoleňová, Spišiaková, Uličná) komplexne doposiaľ nikto nevenoval. Za najrozsiahlejšie dielo o chromatizmoch môžeme považovať monografiu romanistu Škultétyho (1979) *Kapitoly z chromatickej terminológie slovenčiny a románskych jazykov*, v ktorom sa zaoberá slovenskými chromatickými adjektívami v porovnaní s románskymi jazykmi z hľadiska lexikálno-lexigrafického. Ďalšou monografiou o farbách je publikácia *Chromatické pomenovania s bielou a čiernou farbou v španielčine a taliančine na pozadí slovenčiny* od Mockovej, Smoleňovej a Spišiakovej (2021), v ktorej autorky analyzujú španielske a talianske chromatické pomenovania s bielou a čiernou farbou v konfrontácii so slovenským jazykom predovšetkým zo sémantického hľadiska. Kvapil a Uličná (2021) vydávajú vôbec prvé komplexné dielo o význame a používaní lexikálnych jednotiek s chromatickým prvkom pod názvom *Kolorizmy v slovensko-ruskom kontexte*, kde „sémanticky analyzujú lexikálne jednotky obsahujúce vo svojej štruktúre (a)chromatický element na podklade slovenskej a ruskej lexikálnej databázy, identifikujú a systematizujú sémantické polia lexikálnych jednotiek biely, čierny, červený, modrý, sivý, zelený, žltý, hnedý, oranžový a ružový, porovnávajú lexikálne jednotky a ich sémantické polia, určujú paralely alebo asymetrie v ruskom a slovenskom jazyku a nakoniec vypracujú glosár existujúcich slovných pomenovaní (priamych i nepriamych s (a)chromatickým komponentom“ (2021: 6).

Okrem vyššie spomínaných súhrnných diel nájdeme v slovenskej lingvistike viaceré vedecké štúdie venované farbám. Už v roku 1969 Smiešková publikovala v časopise *Pravda* článok s názvom *Farby v prirovnaniach*. V rámci výskumu frazeológie sa farby spomínajú vo viacerých článkoch Mlaceka (1970, 1979), z hľadiska slovotvorby sa Horecký (1963) zaoberá farbami v článku *Názvy farieb v slovenčine*. Podobne aj Škultéty (1970, 1972, 1975) sa vo viacerých článkoch zaoberá farbami z hľadiska morfológického. Z novších publikácií môžeme spomenúť Kapustovú (2006), ktorá v článku *Sémantické pole farieb a farebných odtieňov v slovenčine* skúma vznik názvov farieb v slovenskom jazyku. Koncová (1998, 1999) skúma prítomnosť farieb v odbornej frazeológii a Kozáriková (2012) v článku *Symbolika a význam farieb vo finančnej terminológii prevzatej z angličtiny* analyzuje používanie a význam farieb vo finančnej terminológii. Dudová (2018) sa v štúdiu *Kultúrne aspekty v slovenských pomenovaniach farieb* zaoberá len lexikalizačnými vzormi pomenovaní farieb, teda ide skôr o morfológické hľadisko a nie významové. Sedláková a Kovalíková (2019) v článku *Jazyková reflexia prirovnaní s komponentom farby v slovenskej literatúre 21. storočia* študujú prirovnania s komponentom farby v slovenskej literatúre, kde konštatujú, že najviac používané farby sú „biela a čierna a nemožno im podľa významu prisúdiť pozitívny či negatívny príznak. Väčšinou boli využité na vonkajšiu charakteristiku človeka.“ (2019:193). Ďalšie farby, ktoré sa vyskytujú v prirovnaniach sú podľa autoriek červená, modrá, zelená a žltá. Gavurová (2017) si všíma, do akej miery prispieva farebný komponent k obraznosti a expresívnosti konštrukcie vo viacslovných pomenovaniach v článku *Sú na červenej planéte čierne vdovy? K viacslovným pomenovaniam s komponentom pomenúvajúcim farbu*. V posledných rokoch sa viacerí autori venujú prítomnosti chromatického komponentu v odborných pomenovaniach alebo terminológii, napr. Kozárová, Slobodová (2019). Dinžíková a Paolini (2018) v článku *Contrastive analysis of terminological phrasemes with colour components in English, French, Italian and Slovak: Field of Economy and Finance* analyzujú terminológiu s prítomnosťou chromatického komponentu z oblasti ekonómie a financií. Hájik (2017, 2016) sa venuje odbornej technickej terminológii a skúma prítomnosť farebných komponentov v tejto oblasti. V článku *Chromatic terms in specialized terminology and their translational solutions* sa

zaoberá problematikou chromatických termínov (na príklade vybranej farby) v odbornom texte a ich translátologických riešeniach v slovenskom preklade. Príspevok skúma predovšetkým farebné termíny v technických textoch – ich význam a frekvenciu a približuje ich slovenské ekvivalenty, a v článku *Terminologické aspekty prekladu chromatických termínov – fenomén červenej v geopolitickom kontexte* sa zaoberá problematikou prekladu chromatických termínov z angličtiny do slovenčiny v geopolitickom kontexte so zameraním na výskyt červenej farby a jej rôznych prekladov v odbornom, literárnom a mediálnom kontexte.

Čiastočne sa slovenskí lingvisti venujú prítomnosti farieb vo viacsovných pomenovaniach, ale vždy z pohľadu štruktúry, kategorizácie alebo fungovania viacsovných pomenovaní a nie z pohľadu sémantiky a konotácií chromatizmov v jazyku. Môžeme spomenúť *Viacsovné pomenovania v slovenčine* (eds. Ološtiak, 2015), kde sa nazerá na viacsovné pomenovania v reči ako na jednoslovné lexémy, ktoré sú už hotové a používateľ si neuvedomuje ich viacsovnú štruktúru (sem paria pomenovania ako *biele noci*, *modrý pondelok*, *zelená hranica*)¹⁴ a na syntaktické konštrukcie, ktoré sa utvárajú v momente prehovoru a nie sú ustálené. V učebnici lexikológie Ološtiaka a Ivanovej (2013) *Kapitoly z lexikológie* sa tiež spomína prítomnosť farby ako súčasti ustálených slovných spojení (*čierne zlato*, *čierna skrinka*, *čierny kašeľ*) oproti voľným syntaktickým konštrukciám (*čierna parochňa* alebo *čierna šiltovka*).

Symbolike farieb v politickom kontexte sa čiastočne venujú aj Štefančík a Dulebová v monografickej štúdiu *Jazyk a politika* (2017), kde uvádzajú, že ide o výrazne charakteristický trend v politike vôbec, keď farby predstavujú určité politické strany alebo ideové smery. Podobne sa symbolom a významom farieb v politickom jazyku venovali Spišiaková, Mocková (2018), Spišiaková (2019) alebo v ekonomickom jazyku Spišiaková (2021).

V Španielsku sa vedecké štúdie často venujú jazyku farieb, čo vyjadrujú farby, ako sa vnímajú z kultúrneho hľadiska, ale je málo štúdií o farbách v jazyku, aký význam nadobúdajú farby v pomenovaniach. Valenzuela (2008) sa venoval štúdiu farieb z pohľadu Hypotézy jazykového relativizmu (HJR), podľa ktorého existujú aspekty nášho kognitívneho spracovania ovplyvnené jazykom, ktorým hovoríme. Jedným z takýchto prípadov sú podľa neho aj farby. Farby neexistujú nezávisle a objektívne v prírode, ale závisia od materiálového zloženia objektov, ktoré absorbujú časť svetelného spektra a zvyšok odrážajú. Tento zvyšok vnímame ako „farbu“. Rôzne jazyky vnímajú tento odraz odlišne: v ruštine existujú napríklad dve rôzne farby pre to, čo sa v španieličtine nazýva *azul* (*modrá*) a čo približne zodpovedá „nebeskej modrej“ (*golubóy*) a „národnickej modrej“ (*siníy*). To isté platí aj v taliančine, ktorá má varianty *azzurro* a *blu*. V indiánskom jazyku navajo existuje len jedna farba pre rozsah, ktorý rozdelíme na dve časti: modrú a zelenú. Tieto rozdiely sú kultúrne a podľa hypotézy HJR každý jazyk/kultúra si tak vynucuje iný typ vnímania farieb, založený na vlastných zvláštnostiach kategorizácie. Villaverde (2001) sa vo svojej štúdiu *El color del lenguaje y el lenguaje del color* (Farba jazyka a jazyk farieb) venuje vzťahu medzi farbou a jazykom, názvy farieb nazýva *léxico cromático – chromatická lexika*, ale zaoberá sa len pomenovaniami farieb ako takých (biely, čierny, červený,...) a čo môžu vyjadrovať, neskúma ich význam v ustálených spojeniach. V podstate sme nenašli v španielskej lingvistike štúdiu, ktorá by analyzovala sémantiku ustálených pomenovaní s chromatickou zložkou. Okrajovo niektorí lingvisti spomínajú idiomatické alebo ustálené konštrukcie s chromatickým prvkom, ale len v rámci štúdia ustálených alebo idiomatických výrazov a ich prekladu, štruktúry, formy a pod.

¹⁴ Jedno z našich kritérií na vypracovanie korpusu

4 Slovenské a španielske chromatizmy

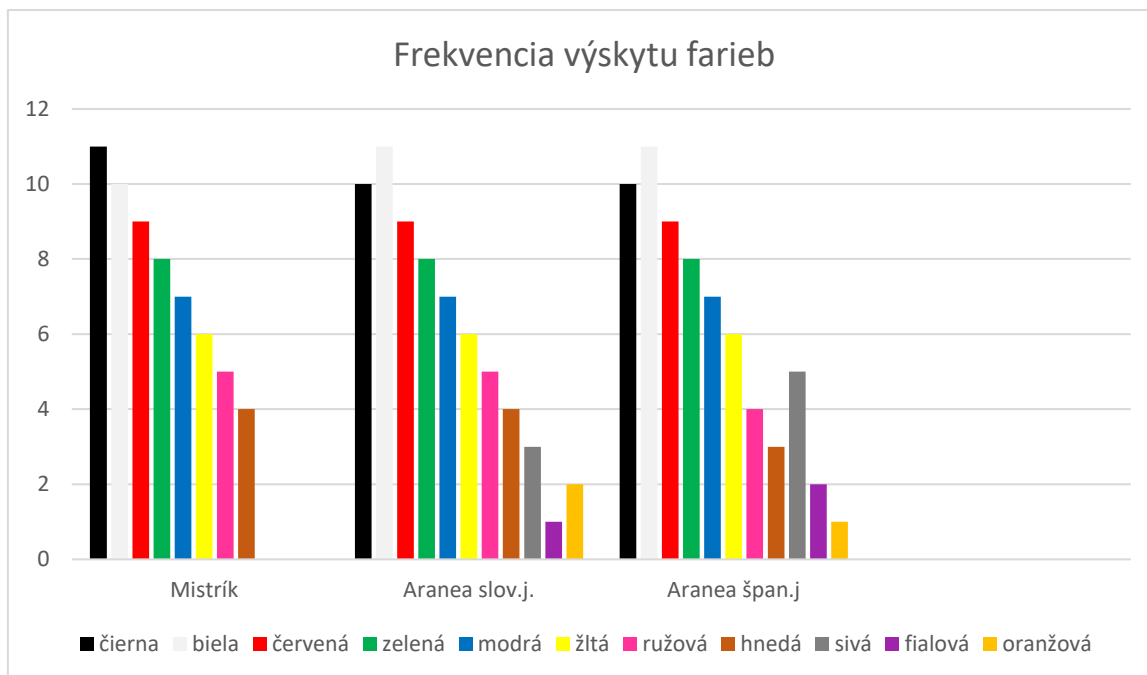
Názvy farieb sú v prítomné v každom jazyku od hovorového štýlu (*červený ako repa, rojo como un tomate*) cez literárny (*zlatožlté klasy, los trigales dorados, verde que te quiero verde*¹⁵), publicistický (*biely kôň, Modré z neba* – názov TV programu, *Al rojo vivo* – názov publicistickej relácie), politický (*zelení poslanci, butacas azules*) až po odborný (*čierna vdova, čierna ekonomika, l'alia žltá, havran čierny, oso pardo, fiebre amarilla, orso bianco, avena nera, globuli bianchi, sostanza bianca, rumore bianco, tartufo nero*). Farby sú súčasťou toponymie (*Čierne more – el Mar Negro/mar Nero, Čierna Hora – Montenegro, Červené more – el Mar Rojo/mar Rosso, Casablanca*), antroponymie – vlastných mien (*Blanka – Blanca/Bianca, Ružena – Rosa, Violeta/Viola*) alebo priezvisk (*Čierny – Moreno/Nero/Neri, Černota, Belák – Bianco/Bianchi, Zelenaj – Verdi, Pardo, Rossi, Marrone, Marroni*).

V slovenskej lingvistike J. Mistrík (1969) z hľadiska frekvencie slov v slovenčine zaraďuje tieto prídavné mená farieb (pričom vynecháva šedú): 1. čierny, 2. biely, 3. červený, 4. zelený, 5. modrý + belasý, 6. žltý, 7. ružový, 8. hnedý, 9. fialový. Podľa predchádzajúcich štúdií Spišiaková (2016) a Mocková (2017) je poradie frekvencie farieb v španielskom jazyku nasledovné: 1. čierna, 2. biela, 3. zelená, 4. červená, 5. modrá, 6. žltá, 7. hnedá, 8. sivá, 9. ružová, 10. oranžová, 11. fialová.

Podľa frekvencie slov v korpuse Araneum Slovaco mōžeme zoradiť používanie farieb v slovenskom jazyku nasledovne: 1. biela, 2. čierna, 3. červená, 4. zelená, 5. modrá, 6. žltá, 7. ružová, 8. hnedá, 9. sivá, šedá, 10. oranžová, 11. fialová, 12. purpurová, 13. lilavá. V španielskom jazyku je poradie veľmi podobné: 1. blanco (biela), 2. negro (čierna), 3. rojo (červená), 4. verde (zelená), 5. azul (modrá), 6. amarillo (žltá), 7. gris (šedá/sivá), 8. rosa (ružová), 9. marrón (hnedá), pardo (hnedá), 10. violeta (fialová), 11. castaño (gaštanová), 12. morado (fialová), 13. naranja (oranžová), 14. púrpura (purpurová), lila (lilavá).

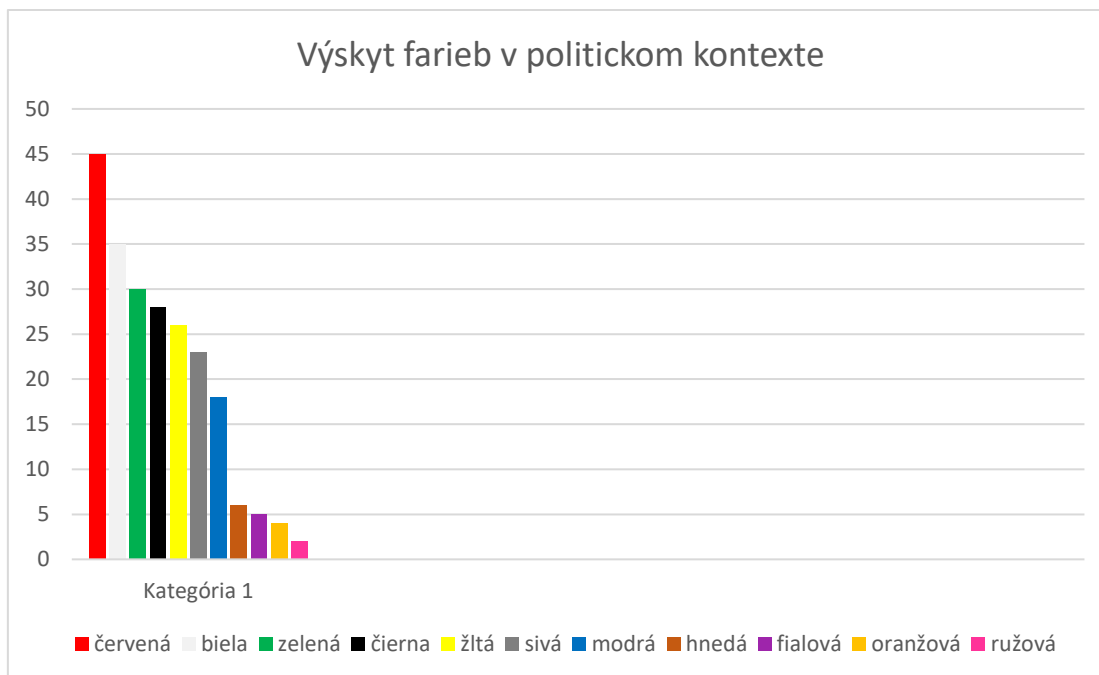
Mistrík uvádza na prvom mieste čiernu, zatiaľ čo podľa frekvencie výskytu vo webovom korpuse Araneum vychádza na prvom mieste biela. Ďalšie farby, ktoré považujeme za základné farby sa vyskytujú rovnako tak u Mistríka ako aj v oboch jazykoch v korpuse Araneum a to: červená, zelená, modrá, žltá. Potom vidíme mierne rozdiely v poradí farieb ako ružová (Mistrík a Araneum v slovenskom jazyku udávajú ružovú na 7. mieste, Araneum v španielskom jazyku uvádza rosa-ružovú na 8.), hnedá ide rovnako u Mistríka ako aj v Araneum po ružovej, v španielčine je na 7. mieste sivá, potom je ružová a až potom hnedá. Mistrík sivú ani šedú neuvádza a v Araneum pre slovenčinu vyšla na 8. mieste. Na posledných miestach sa vyskytuje v slovenčine oranžová a fialová a v španielčine fialová a oranžová. Graficky môžeme vidieť opísaný výskyt vo všetkých troch prípadoch na grafe č. 1.

¹⁵ Názov básne Federica Garcíu Lorcu

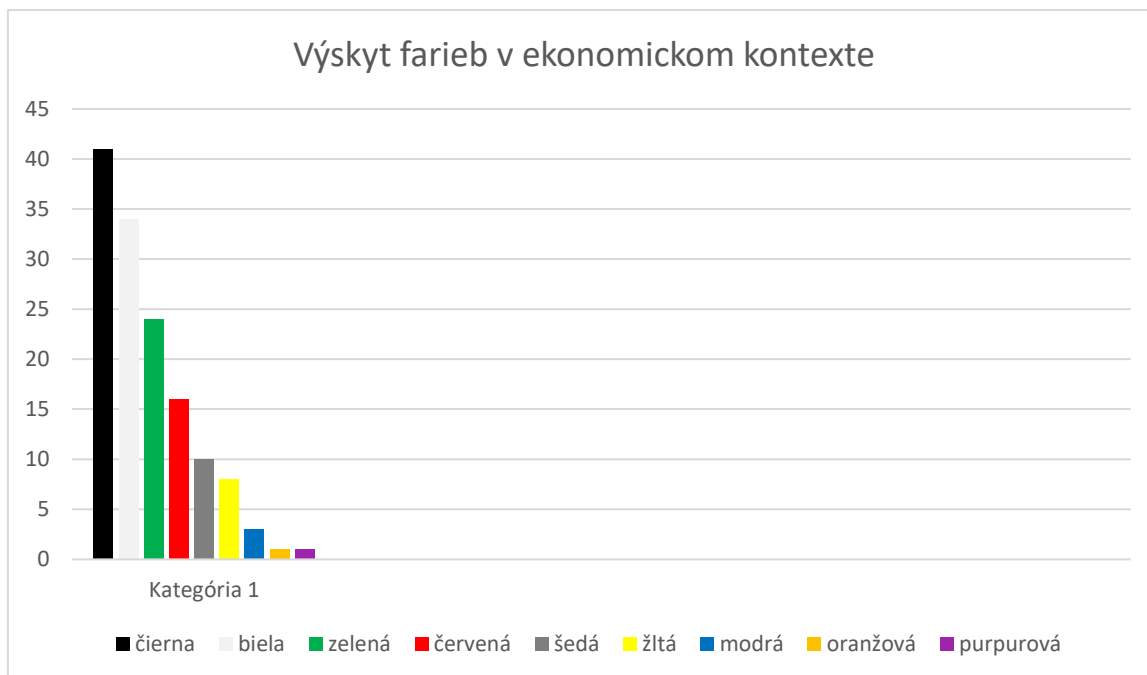

Graf 1. Frekvencia výskytu farieb

Toto poradie by sa zmenilo, keby sme sledovali výskyt chromatismov v určitom kontexte, napr. v politickom jazyku podľa Spišiaková (2019) vidíme výskyt farieb na grafe č. 2 a v ekonomickom jazyku (2021) na grafe č. 3.

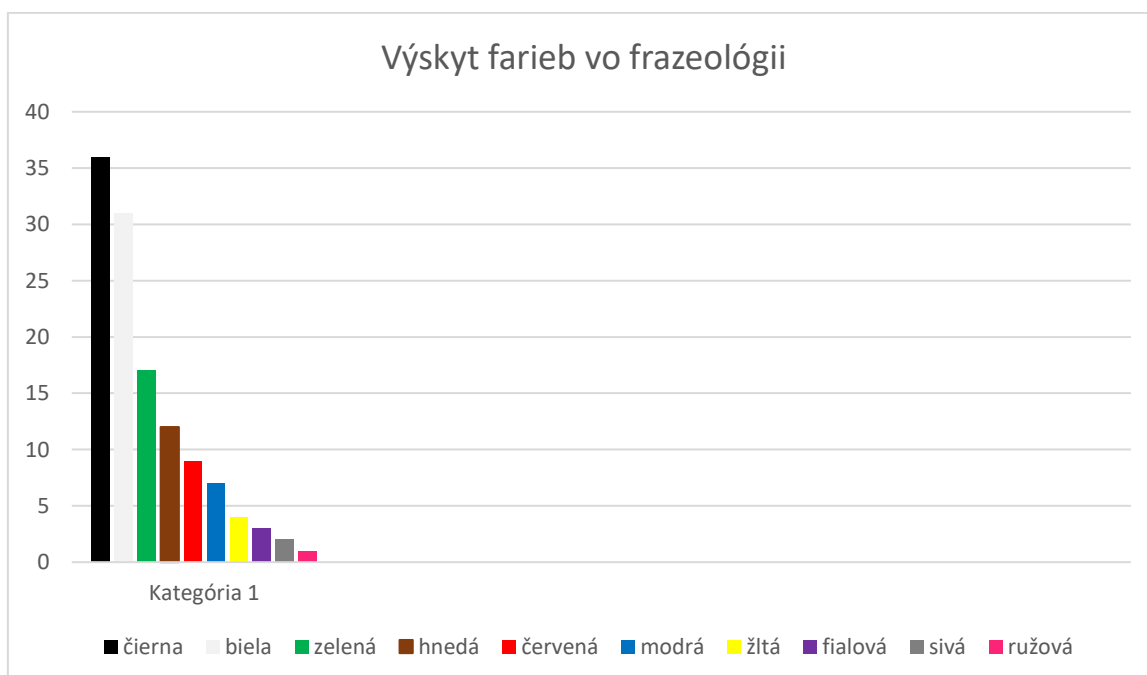
Graf 2. Výskyt farieb v politickom konetxte (Spišiaková, 2019)

Graf 3. Výskyt farieb v ekonomickom kontexte (Spišiaková, 2021)

V politickom kontexte je najfrekvencovanejšou farbou jednoznačne červená, a to z dôvodu, že ide o obľúbenú farbu politikov alebo politických smerov, keďže symbolizuje krv, revolúciu, komunizmus. V ekonomickom jazyku je frekvencia farieb podobná ako používanie farieb všeobecne, ale je zaujímavé všimnúť si, že za základnými farbami (čierna, biela, zelená a červená) sa umiestnila sivá alebo šedá, pretože v ekonómii symbolizuje alebo predstavuje niečo pololegálne, čiže niečo medzi čiernou (zakázané, nelegálne) a bielou (legálne).

O niečo iné sú výsledky v porovnaní frekvencie výskytu jednotlivých farieb nielen v závislosti od typu kontextu, ale aj oblasti, v ktorej sa používajú. Tak napr. naše predošlé výskumy sa týkali farieb a chromatických pomenovaní vo frazeológii súčasného španielskeho jazyka (graf č.4).

Graf 4. Výskyt farieb v španielskej frazeológii (Mocková, 2021)

Z výskumu Mockovej (2021) vyplýva, že podľa počtu frazém s chromatickým prvkom je v španielskej frazeológii najfrekventovanejšou farbou čierna a biela, za ktorými nasleduje zelená a hnedá. Je treba však spomenúť, že hnedá sa dostala na štvrté miesto vďaka tomu, že španielčina rozlišuje tri lexémy pre slovenské adjektívum *hnedý*: *pardo*, *marrón* a *castaño* a v tomto prípade ide o počet frazém so všetkými tromi lexémami, pretože chromatický prvok je významovo rovnaký. Analogicky fungujú v španielčine lexémy *violeta* a *morado*, ktoré sú ekvivalentom slovenského adjektíva *fialový*. To, že sa fialová farba umiestnila pred sivou a ružovou, je teda spôsobené zlúčením významov (t. j. fialová farba) týchto dvoch lexém. Zároveň je nutné poznamenať, že neexistuje doposiaľ obdobná štúdia zameraná na rovnaký výskum farieb v slovenskej frazeológii.

4.1 Achromatické slovenské a španielske lexikálne pomenovania

Chromatické protipóly biela a čierna majú v rámci farieb osobité postavenie, pretože sú obsiahnuté v každom jazyku. Ich špecifický charakter bol častým predmetom polemík zo strany odborníkov. Obidve farby sú považované za achromatické a podľa mnohých zdrojov ide o tzv. nefarby (Petrilli, 2007). Vďaka ich osobitnému charakteru sa stávajú súčasťou početnej skupiny lexikalizovaných spojení, frazém, porovnaní, či prísloví a porekadiel a ich počet neustále narastá spolu so vznikom nových javov a skutočností. Biela a čierna sú farby, ktoré prakticky od nepamäti ľudstva stoja v opozícii a ich najčastejšie konotácie súvisia s ľudským chápaním sveta a jeho delením na protiklady ako: „deň/noc“, „dobré/zlé“, „čisté/špinavé“ a pod., pričom tendencia človeka bola asociovať bielu farbu s kladnými fenoménmi a čiernu s negatívnymi. Táto kontrastná sémantická črta je charakteristická tak pre španielčinu ako aj pre ostatné európske jazyky a symbolika bielej a čiernej farby (resp. svetla a tmy) je preto dobre známa (Szałek, 2005, s. 89-90). Podľa rozloženia farieb vo farebnom kruhu, kam teoretici výtvarného umenia neradia ani bielu ani čiernu (t. j. sú achromatické), je rovnako achromatická aj sivá farba, ktorá je prirodzeným výsledkom spojenia bielej a čiernej. Preto aj my v našej štúdií zaradíme tieto tri farby do skupiny achromatických na rozdiel od všetkých ostatných.

4.1.1 Chromatizmus biely

	symbolika	
BIELA	pozitívne asociácie	negatívne asociácie
	nevinnosť, dobrota, čistota, skromnosť, mladosť, jednoduchosť, sofistikovanosť, jasnosť, dokonalosť, pokoj, mier, dobro	sterilita, chlad, antipatia, elitizmus

Tab. 1. Asociácie bielej farby

Adjektívum biely sa vyskytuje v našom jazyku už od 12 st. (*bēlb* v praslovančine), ktoré pochádza z indoeurópskeho *bhel*-žiariaci, biely. (Králik, 2015: 69). DRAE uvádza pôvod slova blanco v starogermánskom *blank*, čo znamená veľmi čistý až nablýskaný alebo jasný, žiarivý a toto má svoj pôvod znovu v indoeurópskom *bhel*.

Biela farba nadobudla mnoho konotácií a významov v súvislosti s jej kultúrnym prijatím. V našich kultúrach biela symbolizuje nevinnosť, čistotu (nevesta), mier a pokoj (biela holubica, biela vlajka), dobro (anjel). Na rozdiel od európskej civilizácie sa v mnohých východných kultúrach (Čína) spája so stratou milovanej osoby, t. j. so smrťou, teda je to farba smútku. „V slovenskom i ruskom folklóre je to nielen farba bledosti spojenej s chorobou a smrťou, ale

i farba duchov a nadprirodzených bytostí. (Kvapil, Uličná, 2021:35). Biela symbolizuje vysoké hodnoty a ideály. Často je súčasťou štátnych vlajok ako symbol mieru (Bulharsko, Írsko, Poľsko, Cyprus, Filipíny, Panama, Peru). S bielou farbou sa viažu aj prírodné úkazy ako sneh a ľadovce.

O živoschopnosti bielej farby ako komponentu slovotvorby svedčia aj najnovšie pomenovania z technológie (*biela technika*) alebo medicíny (*biela medicína, biele oddelenie* – oproti červenému – covidovému oddeleniu).

4.1.1.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom biely

Lexéma biely vyjadruje v slovenskom jazyku nasledovné významy (Slovník súčasného slovenského jazyka – SSSJ):

biely adj.

1. farby snehu, mlieka,
2. svetlej, bledej farby,
3. bielosivej až sivej farby, šedivý;

biely (substantivizované adjektívum)

1. kto má svetlú, bielu farbu pokožky; syn. beloch,
2. hist. príslušník tzv. bielej armády, bojujúci v občianskej vojne v Rusku proti Červenej armáde,
3. biela šachová figúrka,
4. publ. hráč v bielom drese.

Slovník španielskej kráľovskej akadémie (DRAE) ponúka až 25 významov lexémy **blanco**:

1. adj. Dicho de un color: Semejante al de la nieve o la leche, y que corresponde al de la luz solar, no descompuesta en los varios colores del espectro. (Povedané o farbe: podobná farbe snehu alebo mlieka a zodpovedajúca farbe slnečného svetla, nerozložená na rôzne farby spektra.)
2. adj. De color blanco. (Bielej farby)
3. adj. Dicho de una cosa: Que tiene un color más claro que otra de su misma especie. *Pan blanco*. (Povedané o veci: že má svetlejšiu farbu ako iná vec toho istého druhu. *Biely chlieb*.)
4. adj. Dicho de un vino o de la uva con que se elabora: De color dorado más o menos intenso por oposición al tinto. (O víne alebo hrozne, z ktorého sa vyrába: viac alebo menej intenzívnej zlatistej farby na rozdiel od červenej.)
5. adj. Dicho de una persona o de la raza a la que pertenece: De piel clara o rosada. (O osobe alebo rase, ku ktorej patrí: svetlej alebo ružovkastej pleti.)
6. adj. Perteneciente o relativo a las personas de raza blanca. *Civilización blanca*. (Vzťahujúci sa na ľudí bielej rasy. *Biela civilizácia*.)
7. adj. Pálido, generalmente a causa de una emoción fuerte, un susto o una sorpresa. *Se quedó blanco del susto*. (Bledý, zvyčajne v dôsledku silných emócií, strachu alebo prekvapenia. *Zbledol zo strachu*.)
8. adj. coloq. cobarde (|| pusilánime). (hovor. Zbabelec/slaboduchý.)
9. adj. R. Dom. cortés. (Dom. republika zdvorilý.)
10. adj. Ven. Tratamiento que daban los esclavos o servidores a sus amos. (Venezuela. Správanie otrokov alebo sluhov k ich pánom.)
11. adj. germ. Bobo, necio. (žargón. Hlupák, pochabý).
12. adj. germ. Dicho de un jugador: Que por su candidez e impericia, resultaba fácilmente despojado de su dinero mediante trampas. (O hráčovi: Hráč, ktorý sa kvôli svojej naivite a neskúsenosti dá ľahko okradnúť o peniaze podvodom.)

13. m. Objeto situado a distancia sobre el que se dispara para ejercitarse en el tiro y puntería, o para graduar el alcance de las armas. (Predmet umiestnený v určitej vzdialenosti, na ktorý sa strieľa s cieľom precvičiť streľbu a mierenie alebo odstupňovať dostrel zbraní.)¹⁶
14. m. Persona o cosa sobre la que se dispara o a la que se dirige una acción determinada. *Fue blanco fácil de todas las críticas.* (Osoba alebo vec, na ktorú sa strieľa alebo na ktorú je zameraná určitá činnosť. *Bola ľahkým terčom všetkej kritiky.*)
15. m. Espacio que en los escritos se deja sin llenar. (Nevyplnené miesto v písomnostiach.)
16. m. Hueco o intermedio entre dos cosas. (Medzera alebo prestávka medzi dvoma vecami.)
17. m. Intermedio en la representación de obras dramáticas. (Prestávka medzi dvoma predstaveniami.)
18. m. Mancha o lunar de pelo blanco que tienen algunos caballos y otros animales en la cabeza y en el extremo inferior de los miembros. (Škvrna alebo znamienko bielej srsti na hlave a dolnom konci končatín niektorých koní a iných zvierat.)
19. m. Tocino del jamón. (Mastná časť šunky.)
20. m. Impr. Forma o molde con que se imprimía la primera cara de cada pliego. (Tlač. Formulár alebo forma používaná na tlač prvej strany každého hárku.)
21. m. P. Rico. Formulario impreso con espacios en blanco para rellenar. (Portoriko. Vytlačený formulár s prázdnyimi políčkami na vyplnenie.)
22. f. Moneda de vellón, que según los tiempos tuvo diferentes valores. (Rúno, ktoré malo rôzne hodnoty v závislosti od doby.)
23. f. Mús. Nota que tiene la mitad de duración que la redonda. (Hud. Nota, ktorá má polovičné trvanie – polová)
24. f. rur. vulg. Mur. urraca. (vulg. Murcia. Straka.)
25. f. desus. Moneda de plata. (zast. Strieborná minca.)

Na prvý pohľad je zrejmé, že v španielčine má lexéma *biely/blanco* oveľa viac významov ako slovenčina. Nemôžeme však zabudnúť, že španielčina má aj oveľa viac používateľov ako slovenčina a je geograficky rozšírená na dvoch kontinentoch, čím sa samozrejme významy slov rozšírili. V nasledujúcej analýze uvidíme používanie lexémy *biely/blanco* nielen ako jednoslovnej pomenovacej jednotky, ale jej využitie vôbec vo všetkých pomenovaniach objektívnej reality v oboch jazykoch.

a) zhodné pomenovania (36)

- azúcar blanco* – biely cukor
bandera blanca – biela zástava
bastón blanco – biela palička
(el) blanco – beloch
blanco de los ojos – očné bielko
blanco y negro – čiernobiely
caballero blanco – biely rytier
carne blanca – biele mäso (opak červeného mäsa)
cinturón blanco – biely opasok (v judo/karate symbolizuje najnižšiu úroveň)
civilización blanca – biele obyvateľstvo
continente blanco – biely kontinent (Antarktída)
enana blanca – Biely trpaslík, druh hviezdy (astron.)¹⁷
firma en blanco – bianko podpis
glóbulo blanco – biela krvinka
cheque en blanco – bianko šek
chocolate blanco – biela čokoláda

¹⁶ terč

¹⁷ Nejde o absolútny ekvivalent, v španielčine je ženského a v slovenčine mužského rodu.

libro blanco – biela kniha (typ úradného dokumentu vydávaného vládou)
lista blanca – biely zoznam (povolený zoznam priateľských organizácií, kontaktov a pod.)
luz blanca – biele svetlo (fyz.)
magia blanca – biela mágia
mentira blanca – biela lož/klamstvo (milosrdná, neškodná)
metales blancos – biele kovy (zliatiny na báze olova, zinku, cínu, medi, kadmia, niklu alebo antimónu)
noche blanca – biela noc (fenomén, kedy slnko neklesá pod horizont)
oro blanco – biele zlato
pan blanco – biely chlieb
pimienta blanca – biele korenie
polvo blanco – biely prášok (kokain)
quedarse blanco del susto – zblednúť od strachu
raza blanca – biela rasa
sonido blanco – biely šum
sustancia/materia blanca – biela hmota (časť mozgu)
té blanco – biely čaj
trata de blancas – obchod s bielym mäsom
(trabajador) de cuello blanco – biele goliere
verso blanco – blankvers (voľný verš)
vino blanco – biele víno

b) španielske pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v slovenčine (35)

apuntar en blanco – namieriť
arma blanca – chladná (bodná) zbraň
(el) blanco – 1. medzera v texte 2. medzi dvoma predmetmi (odstup) 3. lysina (u zvierat) 4. slanina zo šunky 5. terč
blanco de la uña – lunula (biely polmesiac na nechtoch)
(la) blanca – polová nota (hud.)
blanquear dinero – prať peniaze
carta blanca – voľná ruka (v rozhodovaní, konaní a pod.)
copión en blanco y negro – kópia filmu pri výrobe (kinem.)
dar en el blanco – trafiť do čierneho
en blanco – 1. prázdny/čistý papier 2. nechápať niečo 3. onemieť (od úžasu, prekvapenia a pod.)
errar el blanco – netrafiť, minúť cieľ
espada blanca – bodná zbraň
estar sin blanca – byť bez peňazí (hovor. nemať ani fuka)
flores blancas – pošvový výtok (med.)
flujo blanco – pošvový výtok (med.)
hacer blanco – trafiť do čierneho
la cabeza blanca y el seso por venir – hlava biela (šedivá), ale rozumu nikde
metal blanco – alpaka (zliatina medi, cínu a niklu)
mirlo blanco – biela vrana
(la) negra – štvrťová nota
no distinguir lo blanco de lo negro – nevidieť si na špičku nosa (byť ignorant)
no tener blanca – byť bez peňazí (hovor. nemať ani fuka)
palo blanco/testafero – biely kôň
papel blanco/hoja en blanco – nepopísaný/nepotlačený papier
pasar la noche en blanco – prebdiť noc
parecerse (dos personas) en el blanco de los ojos – vôbec sa na seba nepodobat', nepodobat' sa

ani za mak

patente en blanco – voľná ruka (v rozhodovaní, konaní a pod.)

pescado blanco – ryby s bielym (chudým) mäsom

pólvora blanca – pušný prach

ropa blanca – spodná/posteľná bielizeň; prestieradlá

semana blanca – prázdniny na lyžovanie (u nás jarné)

ser (alguien) blanco (para alguien/de algo) – byť terčom niekoho/niečoho

tiro al blanco – zásah do čierneho (aj prenesene)

voto en blanco – neplatný volebný hlas (nevyplnený hlasovací lístok)

c) španielske pomenovania bez slovenských ekvivalentov – opisný preklad (17)

blanco de huevo – kozmetický prípravok na báze vajíčok

caballero blanco – investor naklonený slabšej firme pri fúzií spoločností (ekon.)

caballo blanco – osoba, ktorá poskytuje financie na pochybné obchody (ekon.)

carpintero de blanco – tesár pracujúci v dielni (väčšinou výroba nábytku)

economía blanca – ekonomika zdravotníckeho sektoru

fumata blanca – biely dym (dym stúpajúci zo Sixtínskej kaplnky, ktorý signalizuje, že bol úspešne zvolený nový pápež)¹⁸

helada blanca – namrznutá ranná rosa na rastlinách

ir/vestir de punta en blanco – obliecť si najkrajšie (sviatočné) šaty

jugador blanco – naivný hráč, ktorý sa nechá ľahko pripraviť o peniaze

labor blanca – práca realizovaná na plátne

ladrón de guantes blancos – inteligentný zlodej, ktorý neokráda priamo/násilím

madera en blanco – čisté opracované drevo bez maľby/náteru

manjar blanco – druh sladkého zákusku

marcar/señalar con piedra blanca – udalosť/deň hodné zapamätania

más gusta de las blancas el que pasó las moradas – kto raz zažil veľa zlého, viac si váži to dobré

monte blanco – nedotknutý kopec, určený na zaľudnenie, resp. založenie osady

salsa blanca – typ omáčky (podľa bledej farby)

d) slovenské pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v španielčine (12)

(až) do bieleho rána – *hasta la madrugada*

biela ekonomika – *economía legal*

biela olympiáda (zimná) – *Juegos Olímpicos de Invierno*

Biela sobota – *Sábado Santo/Sábado de Gloria/Sábado de Pasión*

bielok – *clara del huevo*

biela vrana – *mirlo blanco*

biely balet – *equipo blanco (Real Madrid)*¹⁹

biely kôň – *testaferro*

biely prameň (vo vlasoch) – *cana*

biely rezort – *sector de sanidad*

biely jogurt – *yogur natural*

za bieleho dňa – *de día*

e) slovenské pomenovania bez španielskych ekvivalentov – opisný preklad (23)

ani biele ani čierne – *algo que no está claro*

¹⁸ Používa sa aj prenesene, napr. *En la reunión hubo fumata blanca. (Na stretnutí bol biely dym.)*

¹⁹ V Španielsku sa táto prezývka futbalového klubu používa menej ako na Slovensku.

biela hlava – la cabeza blanca por las canas
biela karta (poistenecká kartička na auto) – tarjeta del seguro de coche
biela káva – tipo de bebida instantánea para niños
biela mafia – 1. mafia dentro del sector sanitario 2. organización de seguridad en Vaticano que usa prácticas ilegales
biela medicína – la medicina que no trata el covid
*biela pálenka*²⁰ – tipo de aguardiente
biela pani – personaje de la mitología eslovaca
biela sila – nombre que usa la extrema derecha eslovaca para llamar a sus seguidores en contra de la etnia gitana y otras razas
biela smrť – muerte en la nieve
biela technika – aparatos electrodomésticos²¹
biela tma – niebla/viento con nieve
biele miesta na mape/v literatúre – sitios o partes desconocidos en el mapa/literatura
*biele Slovensko*²² – habitantes de raza no gitana
biele tváre – los blancos en las películas del oeste americano
Biele Vianoce, zelená Veľká noc – pronóstico popular; significa que si durante la Navidad nieva, en Semana Santa hace buen tiempo
biely šport – tenis, esquís
Biely január, zelený máj, plné stodoly a stajne – pronóstico; significa prosperidad si en enero hay nieve y en mayo hace buen tiempo
Čierne Vianoce, biela Veľká noc – pronóstico popular; significa que si en Navidad hace mal tiempo y llueve, en Semana Santa hay nieve
hovoríť, že biele je čierne – decir lo contrario, contradecir
Martin na bielom koni – pronóstico; significa que el día del santoral de Martín (el 11 de noviembre) suele nevar
vybieliť účet – gastar o robar todo el dinero de la cuenta
Zelené Vianoce, Biela Veľká noc – pronóstico popular; significa que si no hay nieve en Navidad, la hay en Semana Santa

Prirovnania

blanco como – biely ako

spoločné (5)	<i>una tiza/krieda, la nieve/(čerstvo napadnutý)sneg, la cal/vápno, un fantasma/duch, el papel/papier</i>
španielčina (7)	<i>la cera (vosk), la sal (sol), una sábana (plachta), un saco de harina (vrece múky), una cabra (koza), el día (deñ)</i>
slovenčina (8)	<i>smrť, stena, mlieko, jabloň, ľalia, vlna, cmar, cukor</i>

Tab. 2. Prirovnania s bielou farbou

Výklady slovníkov nám napovedali, že počet pomenovaní v španielskom jazyku bude vyšší ako v slovenskom. V našom korpuse bol tento rozdiel 17 (99 oproti 83).

Napriek tomu, že biela v obidvoch kultúrach symbolizuje čistotu, dobro, nevinnosť mier, pokoj, v jazyku sa táto symbolika až v takej miere neodráža. Pomenovaní s konotáciou dobrý, čistý, mierny bolo v španielčine 12 a v slovenčine 8 (*la bandera blanca – biela zástava, la*

²⁰ Nerozlišuje sa *pálenka* (aguardiente) *biela* alebo *tmavá*, rozlišuje sa len rum/tequila (ron, tequila) *biely* - blanco alebo *reposado* (odstáty, vyzretý).

²¹ Španielčina nerozlišuje *biele* alebo *čierne* spotrebiče.

²² V Španielsku sa neobjavujú podobné rasistické narážky v zmysle *biele Španielsko*, nemajú žiadny význam.

paloma blanca – biela holubica, lista blanca – biely zoznam, magia blanca – biela mágia, (trabajador) de cuello blanco – biele goliere, blanquear dinero, fumata blanca, ladrón de guantes blancos, madera en blanco, monte blanco, biela ekonomika, atd.). V španielčine existuje s týmto významom aj jedno príslovie *más gusta de las blancas el que pasó las moradas* (kto raz zažil veľa zlého, viac si váži to dobré). Z menovaných výrazov, hoci ich konotácia je čisto, dobro, mier sú však niektoré negatívne, napr. *ladrón de guantes blanco – zlodej v bielych rukavičkách*, znamená, že ide o zlodeja, ktorý nepoužíva násilie a okráda inteligentným spôsobom (napr. politici). Biela tu síce symbolizuje nenásilie a pokoj, ale celkový význam je negatívny. Španielsky výraz *blanquear el dinero – prať peniaze* je tiež negatívny, ide o ilegálnu činnosť, hoci biela tu symbolizuje čistotu peňazí – ich zlegálnenie podobne ako slovenský výraz *vybieliť (vyčistiť) účet*. Niečo obdobné sa deje aj pri výraze *biele goliere – trabajadores de cuello blanco*, kde biela vyjadruje len čistotu vo význame fyzikálnom, že pracovník nerobí manuálnu špinavú robotu, ale nie je to význam dobra a čistoty duševnej.

Mnohé výrazy, najmä španielske (11) mali konotácie prázdna, neprítomnosti, neplatnosti (*cheque en blanco – blanco šek, firma en blanco – bianko podpis, sonido blanco – biely šum, (el) blanco – medzera, prestávka, carta blanca – voľná ruka, en blanco – 1. prázdný/čistý papier 2. nechápať niečo 3. onemieť, papel blanco/hoja en blanco – nepopísaný/nepotlačený papier, parecerse (dos personas) en el blanco de los ojos – vôbec sa na seba nepodobáť, nepodobáť sa ani za mak, patente en blanco – voľná ruka (v rozhodovaní, konaní a pod.), voto en blanco – neplatný volebný hlas, biele miesta na mape/v literatúre*).

Môžeme si tiež všimnúť, že v španielčine sa biela farba v spojení so snehom (okrem 3 výrazov) používa oproti slovenčine oveľa menej, keďže až 9 slovenských chromatismov bolo možné zoskupiť do asociačného poľa sneh. Tento fakt je odrazom toho, ako fenomény z mimojazykovej reality vplývajú na utváranie lexiky daného jazyka. V tomto prípade išlo o fenomény súvisiace s rozdielnymi geografickými podmienkami. Kultúrne rozdiely súvisiace s prírodnými podmienkami môžeme vidieť aj na pomenovaní *mirlo blanco (biely drozd) – biela vrana*, ktoré označujú niečo vzácne zriedkavé. Vrana (*corneja*) nie je v Španielsku až taký bežný vták, ktorý by v ľuďoch niečo evokoval, zatiaľ čo *mirlo (drozd)* je bežný vtáčik, ktorý hniezdi blízko ľudských obydľí a sprevádza ľudí od nepamäti, zatiaľ čo na Slovensku je takýmto bežným vtákom vrana. Interkultúrne rozdiely sa prejavujú hlavne pri označeniach potravín, pretože sa buď určité potraviny používajú menej alebo vôbec neexistujú (*biela/čierna kava – café sin leche, čierny chlieb/čierna múka – pan/harina de centeno, ale pan/harina blanco*). V oboch jazykoch existuje množstvo kultúrém, ktoré súvisia či už s históriou, súčasným dňom, klímou alebo spôsobom života (*biela smrť, biely šport, la blanca*). V slovenčine sa používa množstvo pranostiek s farbami, ktoré tiež považujeme za kulturémy (*biele/čierne Vianoce, zelená Veľká noc, Martin na bielom koni, zelené Vianoce, biela Veľká noc*). V neposlednom rade sa kultúra prejavuje na porovnaníach. Slovenčina má o jedno porovnanie viac ako španielčina. Väčšinou ide o prípady v oboch jazykoch, keď porovnávací prvok je zřejmý, lebo je biely (sneh, cukor, soľ, plachta, deň). Porovnaie *biely ako jabloň* by však pre španielsky hovoriacich mohlo byť záhadným (používa sa na staršieho šedivého alebo skôr bielo vlasého človeka), pretože jabloň je v rozkvetení celá biela a ide o typický obraz slovenských sadov a lúk na jar. Môžeme skonštatovať, že slovenských kultúrém sa vyskytlo viac ako španielskych (20 vs. 11).

Z jazykového hľadiska je zaujímavá španielska lexéma *el blanco*, ktorá v slovenčine zodpovedá piatim rozdielnym formám a zároveň aj významom: 1. medzera v texte 2. medzi dvoma predmetmi (odstup) 3. lysina (u zvierat) 4. slanina zo šunky 5. terč. Naproti tomu, tieto rozdielne významy sú v španielčine vyjadrené rovnakou formou pomocou jednej lexémy. Pri výraze *bianko šek* ide v slovenčine o jazykový hybridný kalk z taliančiny, zatiaľ čo španielčina tento termín prispôbila svojmu jazykovému systému - *cheque en blanco* (doslova „šek v bielom“). Rovnako je tomu aj pri spojení *verso blanco* (doslova „biely verš“) – výraz, ktorý

v slovenskej literárnej terminológii poznáme pod pojmom *blankvers*²³ a ide o pojem prevzatý z francúzštiny.

Niekoľko výrazov je zaujímavých aj z hľadiska prekladu medzi oboma jazykmi. Tak napr. v slovenčine existuje spojenie *biely kôň*, ktorým pomenúvame osobu dosadenú inou osobou, ktorú kryje pri páchaní trestnej činnosti (napr. pri zastupovaní firmy a pod.). V španielčine existuje formálne rovnaké spojenie: *caballo blanco*, avšak s odlišným významom: osoba, ktorá poskytuje financie do pochybných obchodov. Keby sme teda hľadli prekladové ekvivalenty, bola by to dvojica *biely kôň = testaferro*. Naopak, španielsky výraz *caballo blanco* by bol v slovenčine bez ekvivalencie. Absolútnymi významovými ekvivalentmi sú spojenia *polvo blanco = biely prášok*, hoci slovo „polvo“ znamená doslova „prach“, nie „prášok“. Je to výraz ľahko zameniteľný s výrazom *pólvora blanca*, ktorý síce nachádza významový ekvivalent aj v slovenčine, no líšia sa v adjektívnom elemente a nominálny element prekladáme opačne ako v predošlom spojení: čiže „pólvora“ je „prášok“ a zodpovedá slovenskému „prach“, konkrétne v spojení *pušný prach*. V našom výskume sa vyskytli aj chromatismy, ktorých význam je spoločný pre oba jazyky, dokonca v štruktúre obsahujú chromatický prvok, ale líšia sa práve týmto prvkom: napr. *dar en el blanco – trafiť do čierneho*, *dar la carta blanca – dať zelenú*. Teda zatiaľ čo v španielčine význam ostrej kritiky konotuje so zelenou a vzťahuje sa priamo na predmet, v slovenčine ten istý význam konotuje s čiernou farbou a vzťahuje sa na okolnosti deja.

Niektoré ustálené výrazy sa prekladajú z jedného do druhého jazyka a naopak síce ustálenými konštrukciami, ale bez prítomnosti farby (*parecerse en el blanco de los ojos – nepodobať sa ani za mak*, *estar sin blanca – nemať ani fuka*, *dar carta blanca – dať voľnú ruku*, *quedarse en blanco – mať okno*, *los blancos entre las clases/partes de algo – prestávky/okná*, *está blanco – je biely je čistý*, *nemá zápis v registri trestov*). Je zaujímavé, že až v dvoch prípadoch sa farba *blanco* preložila do slovenčiny slovíčkom *okno*. Ďalšou skupinou sú výrazy a konštrukcie, ktoré nemajú ekvivalent v druhom jazyku a musia sa opísať (*un cheque en blanco – nepodpísaný šek*, kde sa môže doplniť akákoľvek hodnota, *votar en blanco – vhodiť nevyplnený volebný lístok do urny*, čím sa vyjadří, že ani jedna z možností nie je vhodná alebo dobrá). Zaujímavé sú výrazy, ktoré sa dajú doslovne preložiť a v druhom jazyku existujú, ale znamenajú niečo iné a používajú sa v iných kolokáciách (*blanquear = vybieliť*, *ale blanquear el dinero – prať peniaze*, *vybieliť účet – gastar el dinero*).

Ako sme definovali na začiatku, vynechali sme archaizmy, pretože pracujeme len s aktuálne používanými lexikálnymi jednotkami. Medzi takéto archaizmy patrili aj výrazy s podstatným menom *la blanca*, ktoré pomenúva historický typ mince a takéto výrazy by sme našli len v historických korpusoch alebo špecializovaných historických textoch, lebo odkazujú na výlučne historický kontext. V súčasnej španielčine však nájdeme frazeologizmy s týmto podstatným menom: *no tener blanca* a *estar sin blanca*, bežne používané v hovorovom štýle. V slovenčine im zodpovedá tak isto hovorový ekvivalent *nemať ani fuka*, čiže byť bez peňazí.

4.1.2 Chromatizmus čierny

	symbolika	
	pozitívne asociácie	negatívne asociácie
ČIERNA	moc, vznešenosť, modernosť, záhada, funkcionálnosť, prepych, elegancia, vážnosť, sofistikovanosť, ochrana, minimalizmus	smútok, samota, chlad, smrť, strata, hnev

Tab. 3. Asociácie čiernej farby

²³ Používa sa aj termín *voľný verš*.

Čierna je jednou zo základných farieb farebného spektra. Zároveň je presným opakom bielej, pretože ju vnímame len vtedy, keď nemáme v oku dostatok svetla.

Čierna farba nadobudla počas dlhej histórie ľudstva celý rad významov a interpretácií v rôznych kultúrach, ktoré ju spájali s určitými udalosťami a situáciami. V západných kultúrach čierna farba zvykne evokovať niečo negatívne, ilegálne, zlé až najhoršie. Aj v súčasnom covidovom semafore sú čiernou farbou označené okresy, kde platia najprísnejšie reštrikcie vzhľadom na stupeň výskytu vírusu. „Najsilnejšie asociácie sú však spojené s témou diabla, a to predovšetkým v západnej kultúre. Čierna i v súvislosti s kresťanským náboženstvom tiež symbolizuje nešťastie, smútok, stratu, zúfalstvo, ale i strach, konflikty, lož, hriech, diabolské rituály, smrť a podsvetie.“ (Kvapil, Uličná, 2021: 49). Je tiež farbou niečoho nekalého, nelegálneho zakázaného (*čierne peniaze – dinero negro, čierny pasažier*), smoly (*čierna mačka, tener la negra*). Predstavuje aj rebéliu a protest (farba hudobných a životných štýlov ako punk alebo rock) a je to aj bohužiaľ, farba fašistov a extrémistov (*čiernokošeliari, terrorismo negro*).

V minulosti bola čierna v spoločnosti nielen farbou špiny ale aj farbou opálenej pokožky ľudí, ktorí pracovali na slnku. „Tí, ktorí majú majetok a postavenie a nemusia vykonávať ťažkú fyzickú prácu vo vonkajšom prostredí bez ohľadu na počasie, nie sú vystavení slnečným lúčom a nevyhnutne majú svetlejšiu kožu.“ (Kvapil, Uličná, 2021: 49). Toto ponímanie sa ešte umocnilo dovážaním čiernych otrkov z Afriky a dodnes je čierna rasa v podvedomí mnohých ľudí považovaná za menejcennú, hoci zákony všetkých krajín zrovnoprávňujú ľudí bez ohľadu na farbu pokožky. V súčasnosti je naopak v západných kultúrach opálená pokožka symbolom blahobytu a bohatstva (predovšetkým v zime), pretože len majetní ľudia majú čas a peniaze na to, aby sa vystavovali slnečným lúčom, či už na dovolenkách v tropických destináciách alebo na lyžiarskych svahoch. Čierna farba je tiež farbou elegancie, sily, pretože v mnohých oblastiach predstavuje sofistikovanosť, bohatstvo a formálnosť (v ekonomickom, firemnom alebo diplomatickom prostredí).

Slovenské *čierny* pochádza podobne ako aj biely z praslovanského *čьrnb* a na našom území sa používa od 12. storočia. Králik (2015) ho porovnáva so staroindickým *kršnáh* (čierny, tmavý), ktoré pochádza z indeourópskeho *kers/ker* (označenie tmavých odtieňov). Španielske *negro* pochádza z latinčiny *niger* (negro brillante) a v Španielsku sa začína používať na začiatku 12. storočia. (Corominas, 2011). Predpokladá sa, že pochádza indoeurópskeho *nekw-* (noche). (Douglas Harper, 2001-2022).

Ako sme už spomínali, čierna odjakživa stojí v opozícii k bielej a tieto opozície, pochopiteľne, prenikli aj do jazykového spracovania mimojazykovej reality človekom a dnes tvoria bežnú súčasť slovnej zásoby (*magia blanca/negra – biela/čierna mágia, pan blanco/negro – biely/čierny chlieb, pimienta blanca/negra – biele/čierne korenie, marcar/señalar con piedra blanca/negra – úspešný/nešťastný deň, raza blanca/negra – biela/čierna rasa*).

4.1.2.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatismom čierny

Slovník súčasného slovenského jazyka (SSJ) uvádza v rôznych kontextoch 14 významov čiernej:

čierny

1. farby sadze, uhlia; op. biely;
2. majúci tmavé zafarbenie, tmavší odtieň; syn. tmavý: *čierny chlieb*;
3. ktorý je plný nešťastia, smútku, obáv; syn. smutný, chmúrny: *čierny deň*;
4. symbolizujúci smrť, úmrtie; nevyhovujúci požiadavkám spoločenských noriem, najmä z hľadiska morálky, etiky; syn. nemorálny, nečestný, zlý: *čierna mágia*;
6. znásobujúci negatívnu vlastnosť niečoho zlého, veľmi veľký; *čierna zrada*;

7. ktorý nie je dovolený; ktorý prináša nelegálny zisk; ktorý využíva nedovolené postupy na vlastné obohacovanie; pokútny: *čierna práca*;
8. hovor. patriaci k černochoch, príslušníkom negroidnej rasy; syn. černošský;
9. hovor. patriaci k Rómom, príslušníkom etnickej skupiny indického pôvodu rozptýlenej po celom svete, rómsky;
10. založený na útočnom nacionalizme, na rasovej neznášanlivosti; symbolizujúci fašizmus, rasizmus, fašistický, rasistický: *čierna totalita*;

čierny

1. hovor. človek tmavej pleti patriaci k negroidnej rase, černochoch;
2. hovor. príslušník etnickej skupiny indického pôvodu rozptýlenej po celom svete, Cigán, Róm;
3. šach. čierna šachová figúrka; op. biely;
4. stúpenec režimu založeného na diktatúre, na potláčaní občianskych slobôd, na útočnom nacionalizme, fašista, rasista.

Slovník španielskej akadémie (DRAE) uvádza 20 významov lexémy **negro**:

1. adj. Dicho de un color: Semejante al del carbón o al de la oscuridad total. (O farbe: podobná uhliu alebo úplnej tme.)
2. adj. De color negro. (Čiernej farby)
3. adj. Dicho de un cuerpo: Que no refleja ninguna radiación visible. (O tele: nevyžaruje žiadne žiarenie.)
4. adj. Dicho de una persona o de la raza a la que pertenece: De piel oscura o negra. (O osobe alebo rase, ku ktorej patrí: tmavej alebo čiernej pleti.)
5. adj. Perteneciente o relativo a las personas de raza negra. *Música negra*. (Patriaci alebo vzťahujúci sa na ľudí čiernej rasy. *Čierna hudba*.)
6. adj. Moreno, o que no tiene la blancura que le corresponde. *Este pan es negro*. (Tmavý alebo nemá belosť, ktorá jej zodpovedá. *Tento chlieb je čierny*.)
7. adj. Oscuro u oscurecido y deslucido, o que ha perdido o mudado el color que le corresponde. *Está negro el cielo. Están negras las nubes*. (Tmavý alebo stmavnutý a zašlý, alebo ktorý stratil alebo zmenil farbu, ktorá mu zodpovedá. *Obloha je čierna. Mraky sú čierne*.)
8. adj. Muy sucio. (Veľmi špinavý)
9. adj. Dicho de la novela o del cine: Que se desarrolla en un ambiente criminal y violento. (O románe alebo filme: odohrávajúc sa v kriminálnom a násilnom prostredí.)
10. adj. Dicho de una sensación negativa: Muy intensa. *Pena negra. Frío negro*. (O negatívnom pociť: Veľmi intenzívny. *Čierny smútok. Čierna zima*.)
11. adj. Dicho de ciertos ritos y actividades: Que invocan la ayuda o la presencia del demonio. *Magia negra. Misa negra*. (Hovorí sa o určitých obradoch a činnostiach: Privolávanie pomoci alebo prítomnosti diabla. *Čierna mágia. Čierna omša*.)
12. adj. De tabaco negro. (O čiernom tabaku.)
13. adj. Infeliz, infausto y desventurado. (Nešťastný, smoliarsky.)
14. adj. coloq. Tostado o bronceado por el sol. (Opálený od slnka.)
15. adj. coloq. Muy enfadado o irritado. *Estaba, se puso negro*. (Veľmi nahnevaný alebo podráždený. *Sčernel*.)
16. And. y Am. como voz de cariño entre casados, novios o personas que se quieren bien. (V Andalúzii a Amerike ako prejav náklonnosti medzi manželskými pármami, milencami alebo ľuďmi, ktorí sa majú radi.)
17. m. Persona que trabaja anónimamente para lucimiento y provecho de otro, especialmente en trabajos literarios. (Osoba, ktorá pracuje anonymne v prospech a zisk iného, najmä v literárnych dielach.)
18. m. tabaco negro. *Siempre fuma negro*. (čierny tabak. *Vždy fajčí čierny*.)
19. f. coloq. Mala suerte. *Pobre chico, tiene la negra*. (Smola. *Chudák chlapec, má smolu*.)

20. f. Mús. Nota cuya duración es la mitad de una blanca. (hud. nota, ktorej trvanie je polovica z bielej – štvrt'ová)

Z uvedeného môžeme vidieť, že slovenský jazyk ponúka význam čierny ako synonymum slova Cigáň, čo v španielskom jazyku neexistuje. Španielsky slovník tiež neuvádza význam nelegálny alebo súvislosť s rasizmom či fašizmom. V španielčine je podľa výkladov v slovníkoch viac významov, ktoré konotujú s chromatizmom čierny ako v slovenčine. V slovenčine autori neuvádzajú čierny tabak²⁴, nepoznáme tiež význam smoliarsky alebo veľmi negatívny intenzívny pocit niečoho, napr. zimy, v súvislosti s chromatizmom čierny. Ďalším významom je byť nahnevny a v španielčine sa dokonca používa láskavé oslovenie *negro* – čierny medzi blízkymi ľuďmi.

a) zhodné pomenovania (45)

aguas negras – čierne, odpadové vody

agujero negro – čierna diera (vesmírny fenomén)

arte negro – čierne umenie

bandera negra – čierna zástava (1. smútočná 2. symbol anarchistov)

bilis negra – čierna žľč

caballero negro – čierny rytier; firma, ktorej ponuka na prevzatie inej firmy je neprijateľná

caja negra – čierna skrinka

carbón negro – čierne uhlie

cerveza negra – čierne pivo

cine negro – film noir (typ filmu z násilníckeho prostredia)

cinturón negro – čierny opasok v džude/karate (symbolizuje najvyššiu úroveň)

cisne negro – čierna labuť (ekon. nepredvídateľná udalosť, priaznivá aj nepriaznivá)

civilización negra – čierne, černošské obyvateľstvo

comedia negra – čierna komédia (kinem.)

continente negro – čierny kontinent

en negro – načierno, nelegálne

Enana negra – Čierny trpaslík, druh hviezdy (astron.)²⁵

episodio negro (en la Historia) – čierna kapitola dejín

grosella negra – čierna ríbezľa

humor negro – čierny humor

lista negra – čierny zoznam

lunes negro – čierny pondelok (deň krachu svetového akciového trhu, 1987) (ekon.)

magia negra – čierna mágia

martes negro – čierny utorok (deň krachu na newyorskej burze, 1929) (ekon.)

mentira negra – čierne klamstvo (egoistické)

mercado negro – čierny trh

metales negros – čierne kovy (železo, mangán, chróm)

misa negra – čierna omša (satanistická)

música negra – černošská hudba

(el) negro – černoš

*negro de la uña*²⁶ – čierne za nechtami

negro sobre blanco – čierne na bielom (niečo evidentné)

novela negra – čierny román; román hrôzy (s mystickými až strašidelnými prvkami) (lit.)

²⁴ V Španielsku je fajčenie čierneho tabaku alebo v minulosti bolo oveľa rozšírenejšie ako na Slovensku.

²⁵ Podobne ako pri bielej farbe, aj tu je rozdiel v gramatickom rode

²⁶ Výraz *negro de la uña* sme zaradili do dvoch kategórií: do kategórie a), keď má doslovný význam špiny za nechtami a je zhodný so slovenským; do kategórie b), keď obrazne znamená „veľmi málo“ a je významovo zhodný so slovenským ekvivalentným výrazom.

oro negro – čierne zlato (1. ropa, 2. čierne uhlie)
 oveja negra – čierna ovca
 pan negro – čierny (tmavý) chlieb
 peste negra/muerte negra – čierna smrť, pľúcny mor
 pimienta negra – čierne korenie
 poder negro – čierna sila (polit. ideológia hnutí za práva afroameričanov v USA)
 raza negra – čierna rasa
 té negro – čierny čaj
 verano negro – čierne leto (medzinár. okazionalizmus – leto 2019, kedy Austráliu zachvátili najrozsiahlejšie požiare)
 viernes negro²⁷ – Black Friday (deň najväčších výpredajov v obchodoch)
 viruela negra – čierne kiahne
 viuda negra – čierna vdova (zool.) aj prenesene žena, ktorá zabíja svojich manželov

b) španielske pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v slovenčine (22)

arma negra – meč alebo fleret alebo iná podobná zbraň bez ostria a nie zašpicatená, s ktorou sa trénuje napr. pri šerme
 azúcar negro – hnedý cukor
 dinero negro – špinavé peniaze
 espiritual negro – náboženský spev severoamerických černochoch (Gospel)
 estar negro – 1. byť špinavý 2. byť čierny (opálený) od slnka 3. enfadado
 fuentes negras – tajné, ilegálne zdroje (ekon.)
 chocolate negro – tmavá/horká čokoláda
 ir/vestir de negro riguroso – byť/chodiť v čiernom (držať prísny smútok)
 la más negra de las imputaciones – najhoršie, najstrašnejšie obvinenie
 luz negra – ultrafialové svetlo
 marea negra – ropná škvrna na mori napr. po havárii ropného tankera a pod.
 (la) negra – 1. smola, nešťastie 2. štvrtinová nota
 (algo) negro – niečo veľmi silné (napr. zima, smútok)
 negro de la uña – ani čo sa špiny za necht vojde, tj. veľmi málo
 perspectivas negras – nepriaznivé výhliadky (ekon.)
 poner negro (a alguien) – veľmi niekoho nahnevať, vytočiť ho
 ponerse (alguien) negro – veľmi sa nahnevať
 punto negro – čierny pór (na pleti)²⁸
 sangre negra – krv z tepien
 tener la negra – mať smolu
 trabajar como un negro – drieť ako kôň/vôl
 tocarle (a alguien) la negra – mať smolu

c) španielske pomenovania bez slovenských ekvivalentov – opisný preklad (28)

agujero negro – neodôvodnený peňažný deficit (ekon.)
 banderilla negra – čierna vlajka (typ vlajky toreadora)
 beso negro – typ sexuálnej praktiky

²⁷ Výraz *viernes negro* sme zaradili do dvoch kategórií: do kategórie a), keď je použitý v rovnakom význame ako v slovenčine *Black Friday*; do kategórie c), keď označuje smolný deň podľa dňa krachu na newyorskej burze a používa sa len v španielčine.

²⁸ Výraz *punto negro* sme zaradili do dvoch kategórií: do skupiny a), keď v slovenčine zodpovedá významu čierny pór na pleti a zároveň do skupiny c), keď ho prekladáme opisne ako predmet konfliktu/niečo kritické a používa sa iba v španielčine.

bestia negra – zlý človek, ktorý úmyselne škodí
bilancias negras – zlé, nepriaznivé bilancie (ekon.)
boda de negros – veľký chaos
Cristo negro – čierny Kristus
escopeta negra – oficiálny poľovník (kedysi z povolania)
estar/ponerse (algo) negro – keď sa niečo javí ťažkým uskutočniť
estorbar (a alguien) lo negro – nevedieť čítať/nemať návyk čítať
helada negra – silný mráz, ktorý spaľuje rastliny
jamón de pata negra – druh typického španielskeho mäsa, „iberská šunka“ z prasaťa s čiernymi kopýtkami
leyenda negra – 1. typ poviedky 2. zlá povest' o Španielskom kráľovstve (hist.) 3. zlá povest' o niekom
marcar/señalar con piedra negra – smutný deň/udalosť
Marimorena – čierna/tmavá (pletou) Panna Mária
merienda de negros – chaos v niečom
novela negra – román, ktorého dej sa odohráva v kriminálnom/násilníckom prostredí
papa negro – čierny otec (jezuíta)
pasarlas negras – mať problémy, ťažkosti
pata negra – druh typického španielskeho mäsa, „iberská šunka“ z prasaťa s čiernymi kopýtkami
punto negro – niečo kritické, obávané, dôvod konfliktu a pod.
sacar lo que el negro del sermón – neodniesť si nič z čohosi pre slabé znalosti
sobre negro no hay tintura – čo je napísané na papieri, už je nemenné
terrorismo negro – čierny terorizmus (násilnícke činy extrémnej pravice)
toda la maldad es negra – všetko zlo je čierne (medzi zlým nie sú rozdiely)
verse/volverse (alguien) negro para hacer algo – mať veľké problémy niečo vykonať
vérselas negras – mať veľké problémy niečo vykonať
viernes negro – deň finančnej krízy na newyorskej burze v roku 1869

d) slovenské pomenovania s čiastočnými španielskymi ekvivalentmi (24)

čierna burza – *bolsa de papeles ilegal, especulativa*
čierna clivota – *gran añoranza*
čierna duša – *mala persona*
čierna káva – *café sin leche*
čierna múka – *harina de centeno*
čierna skládka – *vertedero ilegal*
čierna závišť – *gran odio*
čierna zrada – *gran traición*
čierne fondy – *fondos buitres*
čierne remeslo (kováčske) – *profesión de herrero*
čierne svedomie – *mala conciencia*
čierny alkohol – *alcohol producido o vendido ilegalmente*
čierny anjel – *mensajero de la muerte*
čierny kašeľ – *tos ferina*
čierny kôň – *candidato favorito*
čierny nevďak – *mucha ingratitud*
čierny obchod – *negocio ilegal*
čierny pasažier – *polizón*
ležať v čiernej zemi – *estar muerto*
mať čierny deň – *tener mal día*

mať čierne úmysel – tener malas intenciones
potme je každá krava čierna – de noche todos los gatos son pardos
znosiť/zvoziť niekoho pod čiernu zem – poner verde a alguien
vidieť (niečo) v čiernych farbách/cez čierne okuliare – ser pesimista

e) slovenské pomenovania bez španielskych ekvivalentov – opisný preklad (17)

čierna fáza/čierny semafor/okres²⁹ – fase negra/semáforo negro/distrito negro
čierna kronika – nombre de la sección de ciertos periódicos que informa sobre accidentes trágicos
čierna séria zápasov – una serie/cadena de partidos perdidos de un equipo (šport)
čierna technika – aparatos electrodomésticos (ordenadores, altavoces, etc.)
čierna pani – la muerte
čierne prsty – deseos de robar de alguien
čierny okres³⁰ – distrito negro
Čierny Peter – tipo del juego de cartas
držať čierneho Petra – tener una posición desfavorable frente a los demás
maľovať (niečo) čierne – presentar negativamente de algo que normalmente no es tan malo
mať/držať čiernu hodinku – tener un rato dos personas para hablar o estar tranquilos
mať čierne myšlienky – tener pensamientos pesimistas
očierniť niekoho – hacerle daño a alguien diciendo cosas malas y mentiras sobre él
prepadnúť sa pod čiernu zem – perderse/desaparecer (algo/alguien) sin rastro
robiť z čierneho biele, z bieleho čierne – liar la conversación/el tema
vidieť čiernu mačku – ver un gato negro simboliza mala suerte
zapísať (niečo) čiernou kriedou do komína – reconocer algo de poca importancia o relevancia

Prirovnania

negro como/más negro que – čierny ako

spoločné	-
španielske (15)	<i>la boca del lobo (vlčia tlama), un pozo (studňa), el carbón asturiano (astúrske uhlie), azabache (čierny jantár), hollín (sadza), la noche (noc), la pupila (zrenička), veneno (otrava), un as de picas (pikové eso), un tizón (šmuha), un saco de pelos (vrece chlpov), la brea (živica), tela de cilicio (ciliciové súkno), Samuel L. Jacskon, una carrosa/coche fúnebre (pohrebné auto/koč)</i>
slovenské (35)	<i>ako žúžol', atrament, havran, smola, noc, cigán, černoč, uhol', eben/ebenové drevo, sadza, kolomaž, smola, trnka, uhlie, ónyx, atrament, tuš, obsidián, briketa, decht, uhlik, asphalt, havran, havranie perie, vrana, kavka, bezhviezdna/bezmesačná noc, temnota, tma, kominár, murín, diabol, čert, zem</i>

Tab. 4. Prirovnania s čiernou farbou

Napriek tomu, že významov lexémy *negro – čierny* bolo v španielskom slovníku viac ako v slovenskom, v našom korpuse sme mali 109 lexikálnych jednotiek španielskych a 121 slovenských. Prevala lexém s chromatickým prvkom čiernej farby je zrejmá predovšetkým v počte prirovnaní v slovenčine.

Najviac pomenovaní (31 v španielčine a 34 v slovenčine) sa významovo vzťahuje na niečo zlé, temné, súvisiace so smolou, ťažkosťami, smrťou (*lista negra – čierny zoznam, lunes negro*

²⁹ Covid semafor

³⁰ V súvislosti s covidom

– čierny pondelok, magia negra – čierna mágia, martes negro – čierny utorok, misa negra – čierna omša, pasarlas negras, tener la negra, bestia negra, čierna pani, čierna mačka).

Asociatívnym poľom s druhým najväčším počtom lexikálnych jednotiek (spolu 10) je v španielčine kategória s významom čiernej rasy, z čoho je zrejmé, že doň patria výrazy s čiernou farbou (*el negro, civilización negra, como un negro, espiritual negro, merienda de negros, música negra, raza negra, sacar lo que el negro del sermón*). Okrem všeobecne existujúcich pojmov ako *raza negra* (čierna rasa), *civilización negra* (čierna civilizácia) a *música negra* (černošská hudba), ktoré poznáme aj v slovenčine, sú všetky ostatné spojenia úzko späté s históriou Španielska a možno ich tak považovať za kulturémy. Okrem štylisticky neutrálnych výrazov označujúcich druh hudby, ľudskej rasy a pod. majú ostatné výrazy jasne negatívny náboj. Výraz *como un negro* najčastejšie kolokuje so slovesom „pracovať“ (*trabajar*) – *trabajar como un negro*. Etymológia tohto prirovnania jasne odkazuje na zotročovanie černochoz z Afriky, ktorých Španieli násilne privádzali do novo-kolonizovaných oblastí dnešnej Hispánskej Ameriky a z histórie je známe, že čierni otroci museli pracovať v neľudských podmienkach. Čiže doslovne „pracovať ako černochoz“ evokuje tvrdú prácu. V slovenčine tiež poznáme tento význam, avšak do našej frazeológie sa nedostalo kľúčové slovo „černochoz“, ale „kôň“ alebo „vôl“, čo boli odjakživa zvieratá využívané na prácu s ťažkými bremenami. V slovenčine, na rozdiel od španielčiny, je význam tvrdej práce navyše umocnený slovesom „driet“. Ďalším spojením s negatívnou konotáciou je frazéma *sacar lo que el negro del sermón*, doslova „odniesť si (z niečoho) toľko ako černochoz z kázne“. Etymológia tejto frazémy opäť jasne odkazuje na históriu Španielska, konkrétne na obdobie dobývania takzvaného Nového sveta a pokresťančovanie pôvodného obyvateľstva. Vidno silný kontrast protipólov: „kázeň“ ako symbol moci cirkvi a „černochoz“ ako symbol najnižšej vrstvy spoločnosti. Zaujímavá je aj frazéma *merienda de negros*, čiže „černošský olovrant“, ktorý, podľa spôsobu, ako černosi spoločne jedia, sa obrazne používa ako synonymum pre chaos, zmätok a pod. V slovenčine opäť takýto výraz nenachádzame.

Ďalším významom čiernej farby je ilegality, v španielčine máme 4 pomenovania a v slovenčine až 6 pomenovaní, ktoré označujú niečo nelegálne (*en negro – načierne, nelegálne, mercado negro – čierny trh, fuentes negras, dinero negro, čierny pasažier, čierne fondy, čierny obchod, čierna skládka*).

Hoci aj v španielskej aj v slovenskej kultúre je čierna farba prejavom smútku, v jazyku sa táto skutočnosť prejavila v španielskych pomenovaní v počte 4 a v slovenčine len raz (*bandera negra – čierna zástava, pena negra, señalar con piedra negra a ir/vestir de negro riguroso*). V spojení *bandera negra* a *ir/vestir de negro riguroso* funguje čierna ako symbol smútku, čo je opäť známa symbolika vo väčšine jazykov a transparentnosť týchto výrazov je pomerne nízka. Naopak, vyššiu transparentnosť má spojenie *pena negra*, ktoré znamená veľký žiaľ, smútok. Čierna farba sa v španielčine totiž využíva aj ako adjektívum nejakej intenzívnej negatívnej vlastnosti. Výraz *señalar con piedra negra* má pôvod v časoch Rímskej ríše, kedy bolo zvykom označovať dni, kedy sa stala nejaká tragická, nešťastná udalosť čiernym kameňom. Obraz mimojazykovej reality sa už dávno vytratil, zostal však sprítomnený v španielskej frazeológii.

Je zaujímavé, že v španielskom jazyku nájdeme pri čiernej farbe aj kladnú konotáciu a uvádza ju dokonca aj slovník španielskej jazykovej akadémie: oslovenie *negro*, a medzi blízkymi ľuďmi. Toto oslovenie sa používa v Andalúzii alebo v Amerike, kde majú ľudia tmavšiu pleť a ide o láskavé oslovenie. V porovnaní sa v španielskom jazyku vyskytlo aj jedno okazionálne novodobé porovnanie *negro como Samuel L. Jackson – čierny ako Samuel L. Jackson*.

Rovnako ako pri bielej farbe, neexistujú v španielčine spojenia, ktoré súvisia so snehom (čierne Vianoce). Ďalšou kulturémou v slovenčine je *Čierny Peter* a z neho odvodený výraz *držať čierneho petra*, keďže táto kartová hra je v Španielsku neznáma. V španielčine nie sú zaužívané ani spojenia ako *čierna múka* alebo *čierny chlieb*, pretože ražná (čierna) múka sa

používa oveľa menej ako na Slovensku. V slovenčine naopak neexistujú lexémy, ktoré sa vzťahujú na čiernu rasu (*Marimorena, Cristo negro*) alebo čiernu ako farbu katolíckeho rádu jezuitov (*papa negro*).

Niektoré ustálené výrazy sa prekladajú z jedného do druhého jazyka a naopak síce ustálenými konštrukciami, ale bez prítomnosti farby (*trabajar como un negro – drieť ako vôl, stráca s niečo v čiernej diere – es un pozo sin fondo*). Zaujímavými výrazmi sú konštrukcie, ktoré sa prekladajú rovnako, znamenajú to isté, ale použije sa pri nich iná farba (*znosiť niekoho pod čiernu zem – poner verde a alguien, trafiť do čierneho – dar en el blanco*).

Ako sme už spomínali čierna a biela sa vnímajú ako antonymá a medzi španielskymi a slovenskými lexikálnymi jednotkami sa nachádza 10 takýchto prípadov, kedy dva výrazy majú rovnakú konštrukciu, avšak líšia sa v použití buď bielej alebo čiernej farby a podľa toho sú zo sémantického hľadiska antonymami. Ide o naozajstné antonymá, pretože rozdiel nie je len v použití kontrastnej farby, ale aj opačných významoch. Sú to výrazy: *azúcar blanco/negro, civilización blanca/negra* (biele/čierne obyvateľstvo), *caballero blanco/negro* (biely/čierny rytier), *chocolate blanco/negro* (biela/tmavá čokoláda), *magia blanca/negra* (biela/čierna mágia), *pan blanco/negro* (biely/čierny chlieb), *pimienta blanca/negra* (biele/čierne korenie), *marcar/señalar con piedra blanca/negra* (úspešný/nešťastný deň, *mentira blanca/negra* (biele/čierne klamstvo) a *raza blanca/negra* (biela/čierna rasa). Z hľadiska prekladu týchto lexikálnych jednotiek do slovenčiny zistíme, že pri ich slovenských ekvivalentoch sa nejedná vždy o antonymá rovnakého typu: spojenie *azúcar blanco/negro* neprekladáme do slovenčiny pomocou kontrastu bielej a čiernej, ale ako *biely cukor* a *tmavý/hnedý cukor*. V slovenčine teda ide o antonymá zo sémantického, nie však z lexikálneho hľadiska. Rovnako funguje aj pár *chocolate blanco/negro*, čomu v slovenčine zodpovedá *biela čokoláda*, ale už nie *čierna* ale *tmavá/horká*. Ďalší zaujímavý výraz v tejto kategórii je *marcar/señalar con piedra blanca/negra*, ktorý možno považovať za kulturému, pretože v slovenskej kultúre je neznáma a nenájdeme ju ani v lexike. Etymologicky pochádza z latinčiny a z kultúry Rímskej ríše a vzhľadom na historický vývin oboch krajín a ich jazykových spoločností je pravdepodobnejšie, že takýto vplyv sa pevnejšie ukotvil v španielskej kultúre než v slovenskej. V slovenčine sa táto dvojica výrazov v bežnej lexike nevyskytuje, avšak je známa a je registrovaná v slovníku latinských výrokov (Čermák, Čermáková, 2007). Zvláštnu podkategóriu predstavujú takzvané „falošné antonymá“. Sú to španielske výrazy, ktoré sa javia byť opozitnými len navonok – rovnaká formálna štruktúra, kontrastné prídavné mená – avšak zo sémantického hľadiska antonymami nie sú, pretože neoznačujú kontrastné fenomény, iba obdobné, dokonca aj úplne odlišné. Ide o 10 lexikálnych jednotiek: *bandera blanca* (biela zástava – mier)/*bandera negra* (čierna zástava – smútočná, anarchistická), *continente blanco* (biely kontinent – Antarktída)/*continente negro* (čierny kontinent – Afrika), *luz blanca* (biele svetlo)/*luz negra* (ultrafialové svetlo), *metales blancos* (biele kovy)/*metales negros* (čierne kovy), *oro blanco* (biele zlato – druh kovu)/*oro negro* (čierne zlato – ropa, čierne uhlie), *arma blanca* (bodná zbraň)/*arma negra* (zbraň bez ostria), *helada blanca* (namrznutá ranná rosa)/*helada negra* (silný mráz spaľujúci rastliny), *la blanca* (polová nota)/*la negra* (štvrtinová nota) a *té blanco* (biely čaj)/*té negro* (čierny čaj). Afrika nestojí vo významovej opozícii s Antarktídou, bodná zbraň so zbraňou bez ostria, biele zlato s ropou alebo uhlím, zástava mieru so zástavou smútku alebo anarchistickou a pod.

4.1.3 Chromatizmus sivý/šedý

	symbolika	
ŠEDÁ/SIVÁ	pozitívne asociácie	negatívne asociácie
	profesionalita, nadčasovosť, vážnosť, elegancia, neutrálnosť, vyváženosť	depresia, strata, nudnosť, hrôza, tajomnosť, škaredosť

Tab. 12. Asociácie sivej/šedej farby

Sivá je nevýrazná a studená farba, a preto má zvyčajne negatívne konotácie alebo označuje niečo neutrálne. Hoci v posledných rokoch sa vďaka filmu *50 odtieňov sivej* začala spájať aj s erotikou. Sivú farbu zaraďujeme medzi neutrálne farby. Vzniká zmiešaním ľubovoľného pomeru čiernej a bielej farby, podľa čoho nadobúda sýtosť. Často sa spája so starobou (symbol šedin) a zároveň je to farba, ktorá predstavuje intelekt a múdrosť. Najčastejšie vyvoláva negatívne pocity, ako sú smútok, pochybnosti a obavy. Vďaka svojej neutrálnosti je tiež vnímaná ako konzervatívna, elegantná, ale aj diskretná farba. Evokuje v ľuďoch jesenné obdobie, najmä kvôli daždivému a suchému počasiu, ktoré navodzuje pochmúrnú atmosféru a pocit clivoty a spája sa nám s nudnosťou, samotou a prázdnotou. Sivá, vnímaná často aj ako „špinavá biela“, symbolizuje čosi škaredé, nepríjemné, nemilé. Asi najvýstižnejší obraz tejto symboliky nájdeme v postave škaredého káčatka z rovnomennej rozprávky dánskeho rozprávkara Hansa Christiana Andersena. Čerstvo vyliahnuté „káčatko“ sivej nevýraznej farby bolo protikladom krásnych žltých kačiatok. Žltá farba vyliahnutých vtáčat spolu so sviežou zelenou počas neskorej jari a skorého leta navodzuje príjemné pocity nového mladého života, čiže úplný protiklad ponurej sivej farby mláďaťa labute. Aj v ďalšej časti rozprávky toto sivé vtáča kontrastuje s čistou bielou farbou dospelých labutí, ktoré stelesňujú majestátnosť, vznešenosť, ušľachtilosť a slobodu.

Historicky sa táto farba v Španielsku počas Francovej vlády spájala s políciou, keďže jej uniformy boli sivé. Je to aj farba kovov, pretože niektoré kovy sú vo všeobecnosti sivé. Od tejto asociácie je odvodené vnímanie sivej ako prevažne mužskej farby, čo pramení zo spojenia kov-zbraň-brnenie. V ekonómii ju nájdeme ako farbu, ktorá vyjadruje „pololegálnosť“, vyjadruje o čosi miernejšiu nelegálnosť ako čierna, presne ako v skutočnosti – niečo medzi čiernou a bielou.

Niektoré zdroje popisujú sivú ako farbu bez charakteru, bez sily, pretože sa v nej spája biela, ktorá je pošpinaená a čierna, ktorá je belobou oslabená (Heller, 2014: 269). A rovnako ako teória výtvarného umenia považuje bielu a čiernu za achromatické, aj sivá je v teórii umenia považovaná za nefarbu. Z psychologického hľadiska však konotuje s rozličnými javmi a fenoménmi, takže je považovaná za farbu tak isto, ako aj biela a čierna. Sivá je však zároveň tiež tzv. necitovou farbou tým, že nie je ani biela ani čierna a rovnako ako ničí farby, ničí aj pocity. U ľudí preto vyvoláva hrôzu, ktorá vychádza z ľudových povier a zo sveta duchov: vo viacerých kultúrach sa tradujú príbehy o „sivých mužikoch“ – akýchsi gnómoch, duchoch na zemi (Heller, 2014: 272). S týmto faktom súvisí aj negatívne spojenie sivej farby s tajomnosťou, za ktorou sa môže skrývať celá škála pocitov, ktoré chce človek skryť. Podobne je to aj v prírode, kde sivá slúži viacerým živočíchom ako farba kamufláže pred nepriateľom. Dokonca aj obrovské zvieratá ako slony, nosorožce, hrochy alebo viaceré druhy veľrýb sú sivé, vďaka čomu sa môže zdať, že práve sivá farba ich činí voči nepriateľom „neviditeľnými“. Sivá tak predstavuje dokonalú farbu na zakrytie nielen citov, ale aj vlastnej identity.

Zaujímavosťou je, že slovenské slovníky uvádzajú obidve formy, t. j. *sivý* aj *šedý*, pričom sa však v niektorých môžeme dočítať, že oba tvary sú spisovné, avšak určité lexikografické zdroje preferujú ako vhodnejší tvar *sivý*. Naproti tomu v španielskom jazyku existuje pre túto farbu iba jediné pomenovanie – *gris*.

Forma *šedý* sa používa od 17. storočia a pochádza z praslov. *šedb* (*chěd*). „azda odvodenina (pri rekonštrukcii *chěd-* < *koi-d-*) od indoer. *kei-* ako označenia rôznych farebných odtieňov“ (Králik, 2015: 576). Forma *sivý* sa tiež používa už v 17. storočí a pochádza z prasl. *sivb*, ktoré súvisí so staroind. *śya-váh*, (čierno-hnedý) a s inými jazykmi a všetko od indoeurp. *kie*, *ki* tmavosivý. (Králik, 2015).

Španielske *gris* podľa DRAE možno pochádza z okcitánčiny *gris* a toto zo stredovekej latinčiny *griseus* a toto asi zo starogermánčiny *grisja* (Douglas Harper, 2001–2022). V Španielsku sa používa od XVI. storočia, hoci sa sporadicky vyskytlo už aj v XII. a XIII. storočí. (Corominas, 2011).

4.1.3.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatismom *sivý*

Keďže v slovenskom jazyku sa používajú obidve formy *sivý* a *šedý* ako synonymné, uvádzame výklady oboch slov.

SSSJ uvádza heslo *sivý* s početnými príkladmi:

sivý

príd. m. majúci popolavú, šedú, šedivú farbu, popolavý, šedý, šedivý: *sivý holub*, *sivá holubička*, *sivý sokol*, *sivé oči*; *sivé vlasy* prešedivené; *sivá brada*, *sivá hlava* prešedivenými vlasmi; *sivý kostým*, *sivý kabát*; *sivý dym*, *sivé hmly*, *sivé mrákavy*, *sivé oblaky*, *sivá obloha*, *sivé hory*; *sivé hole* (Botto); *sivý grúň*, *sivé končiare*; *sivé Tatry* (Horal); *sivá skala*, *sivá cesta*, *sivá rieka*; *sivé kone*, *sivé volky*; *odb. sivá hmota* (mozgová); bás. *sivá dial'ava* (Smrek), *sivý ako holub* o človeku so šedivými vlasmi; *holúbok môj sivý* (Vaj.) fam. oslovenie milého človeka;

Okrem toho v KSSJ sa uvádza aj novšie spojenie – *sivá eminencia*.

Čo sa týka formy *šedý* KSSJ (2003) ho definuje ako rovnocenný ekvivalent hesla *sivý*, ktorý zároveň odporúča ako vhodnejší. SSSJ ponúka nasledovné výklady:

šedý

1. príd. m. 1. majúci farbu ako popol, ako prach, sivý: *šedá farba*; *šedý klobúk*, *šedé šaty*; *šedé skaly*, *šedé zrúcaniny*; *šedá hmla*, *šedé mračno*; *šedé* nebo zatiahnuté mračnami;
2. kniž. sedivý: *šedý vlas* (Vaj.); *Na Bielohrade stojí baša šedý*. (Sládk.)
3. kniž. jednotvárnny, monotónny; nevýrazný: *šedá historka* (Hruš.); *Jeho veršom to lomcuje, i keď je niekedy šedý*. (A. Mat.)
4. v odborných názvoch bližšie určuje druh: lek. *šedý zákal* bel'mo; hut. *šedá liatina*; ovoc. aníz. *šedá sorta jablka*;

DRAE uvádza heslo **gris** nasledovným spôsobom:

1. adj. Dicho de un color: Semejante al de la ceniza o el acero, y que resulta de mezclar el blanco y el negro. (O farbe: podobná popolu alebo oceli, ktorá vznikne zmiešaním bielej a čiernej.)
2. adj. De color gris. (Sivej farby.)
3. adj. Carente de atractivo o singularidad. *Un individuo, un paisaje gris*. (Neatraktívny, ničím jedinečný.)
4. adj. nublado. *Un día gris. Una tarde gris*. (zamračený. *Šedý deň. Šedé popoludnie*.)
5. m. coloz. Frío, o viento frío. *¡Hace un gris!* (zima, chlad. *To je šedosť-zima!*)
6. m. coloz. Esp. Miembro de la antigua Policía armada, cuyo uniforme era de color gris. (V Španielsku člen bývalej ozbrojenej polície, ktorá nosila sivé uniformy.)

Môžeme skonštatovať, že v oboch jazykoch sú výklady lexémy *sivý* – *gris* takmer rovnaké, v španielčine nadobúda sivá farba jednu konotáciu navyše a tou je zima chlad.

a) zhodné pomenovania (10)

aguas grises – *šedá/sivá voda* (*voda z domácnosti*)

bolsa gris – sivá/šedá burza
caballero gris – sivý/šedý rytier
documento gris – sivý/šedý dokument
economía gris – sivá/šedá ekonomika
eminencia gris – šedá eminencia
literatura gris – sivá literatúra (nekonvenčná)
mercado gris – šedý trh
sustancia/materia gris – šedá/sivá hmota
zona gris – šedá zóna (polit., milit.)

b) španielske pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v slovenčine (4)

día gris – smutný, zlý, chaldný, nepríjemný deň
hace un gris – je sycharvo
tener una vida gris – mať smutný život
una persona/cosa gris – neatraktívny (smutný) človek/niečo neatraktívne

c) španielske pomenovania bez slovenských ekvivalentov – opisný preklad (4)

cerebro gris – osoba riadiaca spoločnosť alebo inú aktivitu, ale ona sama je prakticky neznáma
lobos grises – paramilitaristická turecká strana extrémnej pravice
los grises – polícia počas Frankovej diktatúry
los grises descendientes – bezvýznamní potomkovia revolucionárov

d) slovenské pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v španielčine (2)

šediny – *canas*
šedivé vlasy – *pelo canoso*

e) slovenské pomenovania bez španielskych ekvivalentov – opisný preklad (6)

sivá zóna – časť mesta s hustou výstavbou
sivko/šedák – *caballo de color gris*
sivý ako holub – *una persona con muchas canas*
Svätý Martin chodí na sivkovi – *pronóstico que dice que en noviembre suele haber mucha niebla*
šedá/sivá myš – *una persona corriente que no llama la atención*
vyšedively – *dicho de una cosa que ha perdido su color original*

Lexematických spojení so sivou farbou v slovenčine a v španielčine sme vyexcerpovali rovnaký počet v oboch jazykoch – 18. Najpočetnejšou skupinou je kategória so zhodnými ekvivalentmi, čo predstavuje 10 výrazov.

Pretože sivá farba je výsledkom kombinácie bielej a čiernej, teda farieb, ktoré viacerí odborníci považujú za achromatické, reprezentuje aj sivá akoby prirodzene význam zmiešania týchto dvoch farieb: ak biela znamená dobro a čierna zlo, potom sivá znamená niečo na pomedzí – t. j. ani dobré, ale ani zlé. Španielske spojenie *día gris* (*sivý deň*) vyjadruje smutný, upršaný, nevydarený deň, no ešte stále nie taký zlý ako spojenie *día negro* (*čierny deň*). Alebo výraz *zona gris* – *sivá zóna* označuje zónu v krajine s vojenským konfliktom, ktorá nepatrí ani jednej strane, teda čosi neutrálne, nerozhodné.

Ako sme už naznačili, slovenský jazyk pozná na označenie tejto farby dve jazykové formy – *sivý* aj *šedý*. Môžeme si všimnúť, že väčšina spojení sa v slovenčine vyskytuje s použitím oboch farieb ako synonymných; napr.: *sivá/šedá mozgová hmota*, *sivá/šedá eminencia*, *sivá/šedá ekonomika*, *sivá/šedá myš* a pod. V tejto súvislosti vzbudzujú pozornosť výrazy *sivá zóna* a *šedá zóna*, ktoré by sa tak isto mohli javiť ako synonymné, avšak v skutočnosti majú odlišné

významy. Pojem *sivá zóna* sa používa na označenie častí veľkomiest s hustou výstavbou (napr. sivé zóny Bratislavy), zatiaľ čo pojem *šedá zóna* je vojensko-politický termín, ktorým sa označujú konfliktné zóny vo vojenskom konflikte, nepatriace nikomu (t. j. ani jednej strane); prípadne sa môžeme s týmto pojmom stretnúť aj v rozšírenom význame ako synonymum nejasnej situácie. Vo všeobecnosti tak môžeme konštatovať, že sivá farba sa v oboch jazykoch najčastejšie spája s významom bezvýznamnosti, nevýraznosti, fádnosti a pod. a môže byť aplikovaná prakticky na čokoľvek – situáciu, predmet ale aj osobu. Zároveň najviac chromatismov tvorených pomocou sivej pochádza z oblasti politiky/ekonomiky, kde sa používa vo význame niečoho pololegálneho. 7 z 10 chromatismov z kategórie absolútnych ekvivalentov by sme mohli zaradiť do tejto skupiny.

4.2. Chromatické slovenské a španielske lexikálne pomenovania

Tak ako sme uviedli v predchádzajúcej podkapitole, mnohí odborníci či maliari považujú bielu a čiernu za tzv. nefarby a v niektorých odborných publikáciách o farbách sa s nimi nestretáme, resp. sa na ne odvolávajú ako achromatické. Oproti tomu, všetky ostatné farby farebného spektra viditeľného ľudským okom sú chromatické. Farebné spektrum sa skladá z primárnych, sekundárnych a terciárnych farieb a ich najrôznejších odtieňov, pričom podľa stupňa teploty farby hovoríme o tzv. teplých a studených farbách. V tomto ohľade je možné opierať sa o tzv. chromatický kruh, ktorý vytvoril a zadefinoval v roku 1961 nemecký maliar a profesor Johannes Itten. Jeho definícia chromatického kruhu je v teórii výtvarného umenia platná dodnes.

4.2.1 Chromatizmus červený

	symbolika	
ČERVENÁ	pozitívne asociácie	negatívne asociácie
	energia, láska, zvädzanie, aktivita, optimizmus, vášeň, oheň/plameň, sila, stimulácia, odvaha, vzrušenie, dôležitosť, hojnosť	násilie, nebezpečenstvo, hnev, varovanie, nenávisť, napätie, krv

Tab. 5. Asociácie červenej farby

Červená farba je v západných kultúrach nespochybniteľným symbolom vášne, temperamentu, lásky, erotiky (červená ruža, valentínske červené srdce). Je to tiež farba ohňa, energie, tepla. „Spojenie s ohňom evokuje energiu, silu, materiálnu istotu, stabilitu a vplyv, no na druhej strane i skazu a deštrukciu“ (Kvapil, Uličná 2021:61). Predstavuje aj záporné hodnoty ako nenávisť, vojnu, hnev. Na Slovensku sa v červenej farbe zobrazuje diabol. A v neposlednom rade je to farba, ktorá upozorňuje na nebezpečenstvo alebo zákaz, stop. „Lexikálne jednotky v španielčine ako *alerta roja* (núdzový stav), *teléfono rojo* (horúca linka) alebo *números rojos* (červené čísla) patria do spoločného sémantického poľa pohotovosť“ (Mocková, 2017:102-103). Podobne ako už pri známom covidom semafore na Slovensku červená označuje oblasti, kde je výskyt vírusu vysoký a oblasť alebo škola je v pohotovostnom režime.

Podľa Smiešneho (2010) patrí červená farba k najobľúbenejším farbám a vyskytuje sa takmer vo všetkých kultúrach. Červená farba je vo veľkej časti Ázie, najmä v Číne, farbou šťastia, pretože symbolizuje úspech a dobré vyhliadky do budúcnosti. „Červená je farbou lásky a vášne, ale v kresťanskom náboženstve je aj symbolom preliatej krvi mučeníkov, a preto je

farbou liturgie“ (Smiešny, 2010 in Kvapil, 2012: 337). Učítelia zvyčajne opravujú práce svojich žiakov červeným perom. Červená je v bežnom živote v protiklade k zelenej, keď zelená predstavuje bezpečnú situáciu alebo správnosť niečoho, zatiaľ čo červená symbolizuje nebezpečenstvo alebo zákaz. V politickom jazyku je však protikladom červenej modrá. (Spišiaková, 2019). Červená je aj krv, čo pre ľudstvo vždy znamenalo život, teda je to farba života a zároveň symbolizuje aj hnev (*byť čerevný od hnevu*), v minulosti sa červená alebo fialová farba považovala za farbu kráľovskej rodiny alebo slávnostnú farbu, je symbolom socialistických strán, väčšinou komunistických (červená strana), v účtovníctve je strata zvýraznená červenou farbou (*červené čísla*), je farbou *Červeného kríža*, medzinárodnej dobrovoľníckej zdravotníckej organizácie, *Červených Khmérov*³¹, je v názve *Červenej armády* bývalého Sovietskeho zväzu. „Červená signalizuje zmenu farby ľudskej pokožky (najmä tváre alebo jej častí) vplyvom silných negatívnych emócií, najmä hnevu, ale aj hanby či chladu, čo viedlo k vzniku početných porovnávacích konštrukcií: červená + ako + podstatné meno alebo viac + červená + ako + podstatné meno“ (Mocková, 2018: 36). Je aj príznakom mnohých chorôb, napr. červené oči, červené hrdlo, červené škvrny na koži, červené hrdlo atď. Snáď najznámejším symbolom je *červená vlajka*, ktorá má viacero významov: „1. v histórii ako symbol vzdoru, 2. v čase Francúzskej revolúcie – symbol vlastenectva, 3. po Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii sovietska vláda prijala červenú vlajku so srpom a kladivom ako štátnu vlajku“ (Kvapil, 2012: 337). 4. červená vlajka ako symbol nebezpečenstva kúpania v mori.

Slovenské *červená* pochádza zo slova *červ/červit'* a používa sa od 15. storočia. „Pôvodný význam *čbrviti* bol farbiť červom – červené purpurové farbivo sa získavalo zo zvláštneho druhu hmyzu (červce)“ (Králik, 2015). Španielske *rojo* pochádza za latinského *russus*, ktoré má zároveň pôvod v indoeurópskom *reudh*. (Corominas, 2011). Používa sa tiež od 15. storočia.

4.2.1.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom červený

Chromatizmus červený je podľa Kvapila a Uličnej (2021) vzhľadom na svoju symbolickú nasýtenosť tretím najfrekvencovanejším pomenovaním farby v slovenčine.

Podľa SSSJ vyjadruje nasledovné významy:

červený

1. farby krvi, vlčieho maku: *červené víno, červená repa; červené ribezle*; farbu pokožky ľudského tela: *mať červenú tvár, č. nos, oči červené od plaču, červené vlasy ryšavé*;
2. symbolizujúci socializmus, komunizmus; syn. socialistický, komunistický: *červená zástava, červená totalita*

červený hovor.

1. člen komunistickej strany, stúpenec socializmu, komunizmu, socialista, komunista: *prebehnúť k červeným*;
2. príslušník červenej gardy v čase občianskej vojny v Rusku v r. 1917-1920: *pridal sa k červeným*.

DRAE uvádza nasledovné významy lexémy **rojo**:

1. adj. Dicho de un color: Semejante al de la sangre o al del tomate maduro, y que ocupa el primer lugar en el espectro luminoso. (O farbe: podobná krvi alebo zrelej paradajke, je na prvom mieste farbeného spektra.)
2. adj. De color rojo. (Červenej farby.)
3. adj. rubio (|| de color parecido al del oro). (Blond'avý, farby podobnej zlatu.)
4. adj. Dicho del pelo: De un rubio muy vivo. (O vlasoch: veľmi blond'avý, ohnivý.)
5. adj. Izquierdista, especialmente comunista. (Ľavičiar, predovšetkým komunista.)

³¹ Pôvodne povstalecká partizánska jednotka v kambodžských táboroch, neskôr od roku 1960 názov komunistickej strany v Kambodži.

6. adj. En la guerra civil española de 1936-1939, republicano. (V Španielskej občianskej vojne 1936-39, republikánec.)

7. m. Colorante o pigmento utilizado para producir el color rojo. (Farbivo alebo pigment, ktorý sa používa na dosiahnutie červenej farby.)

8. m. Señal de tráfico de color rojo que, en los semáforos, exige detenerse. *Al ver el rojo, paró inmediatamente.* (Dopravné značenie červenej farby na semaforoch, ktoré prikazuje zastaviť. *Keď videl červenú, okamžite zastavil.*)

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že DRAE uvádza raz toľko významov červenej ako SSSJ, hoci prvé dva významy v DRAE sú zhrnuté v SSSJ v bode č. 1. Rovnako aj ryšavé vlasy, ktoré sú v DRAE spomínané zvlášť. Významy, ktoré uvádza DRAE navyše sú: o vlasoch (veľmi blondávy – ohnivý), význam rojos – republikáni v Španielskej občianskej vojne, farbivo a červená na semafore. V SSSJ je význam červených ruských gárd, ktorý sa v DRAE nenachádza.

a) zhodné pomenovania (30)

alfombra roja – červený koberec

brigadas rojas – červené brigády

Caperucita roja – Červená čiapočka

camisas rojas – červené košele

carne roja – červené mäso

código rojo – červený kód

la Cruz Roja – Červený kríž

(la) estrella roja – červená hviezda

el Ejército rojo – Červená armáda

grosellas rojas – červené ríbezle

luna roja – červený mesiac

el mar Rojo – Červené more

Medialuna roja – Červený polmesiac

números rojos – červené čísla

(la) ola roja – červená vlna

partidos rojos – červené strany

el planeta rojo – červená planéta

ponerse rojo – očervenieť

piel roja – červenokožci

príncipe rojo – červený princ

raya/línea roja – červená čiara, limit

(el) rojo – červená (na semafore)

(el) rojo – komunista, ľavičiar

rojo de ira/vergüenza – červený od hnevu/hanby

(los) rojos – červení (komunisti)

saltarse el (semáforo) rojo – prejsť na červenú

sindicatos rojos – červené odbory

la tarjeta roja – červená karta

tener los ojos/nariz/orejas rojos – mať červené oči/uši/nos

terror rojo – červený teror

b) španielske pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v slovenčine (10)

alerta roja – najvyššia pohotovosť

antes muertos que rojos – radšej mŕtvi ako červení

Apple en rojo – spoločnosť Apple v červených číslach

cuentas rojas – červené účty (negatívne, mínusové)
facturas rojas – červené faktúry (negatívne, mínusové)
lápiz rojo – červené pero
saldo en rojo – negatívna zostatková hodnota na účte/byť v mínuse
pelirrojo/pelo rojo – červenovlasý, ryšavý
política roja – červená politika
teléfono rojo – červený telefón, horúca linka (špeciálna telefónna linka určená na urgentné hovory medzi politikmi)

c) španielske pomenovania bez slovenských ekvivalentov – opisný preklad (29)

agua roja – červená voda, veľmi horúca, vriaca voda
al rojo blanco – červená biela, používa sa na označenie farby horúceho kovu, ktorý má takú vysokú teplotu, že červená farba obelie
al rojo cereza – čerešňová červená, používa sa na označenie farby horúceho kovu, keď má farbu tmavo červenú
al rojo vivo – 1. maximálne nadšený/zanietený/rozrušený/nahnevaný, 2. zohriate dožerava, 3. názov programi v španielskej televízii *La sexta*
bandera roja – červená zástava (zákaz plávania v mori)
biotecnología roja – červená biotechnológia
claveles rojos – červené karafiáty, kvety pre ľudí/hrdinov, ktorí zahynuli v boji za slobodu, spravodlivosť, pri demonštráciách, atď.
el concilio rojo – červený koncil
Cuando el sol se pone rojo, es que tiene agua en el ojo – Keď je slnko červené, má vodu v oku (príslovie, ktoré predpovedá dážď)
farolillo rojo – červená lampička, osoba, ktorá zostáva posledná, väčšinou v súťaži
Gorila roja (Hugo Chávez) – červená gorila
Halcones rojos – Červení sokoli: skupina mladých socialistov v 70-tych rokoch v Španielsku
Monstruo rojo – Červené monštrum, Rusko
millonarios rojos – červení milionári
Navidad roja – červené Vianoce
la operadora roja (Vodafone) – červený operátor
pañuelo rojo – červená šatka, ktorú nosia na oslavách v Pamplone chlapci utekajúci pred bykami
plata roja – červené striebro, minerál červenej farby s prvkami striebra
pancartas rojas – červené transparenty
el Papa rojo – červený pápež (pápež František)
ponchos rojos – červené pončá
poner rojo a alguien – dostať niekoho do rozpakov alebo do stavu, že očervenie od závidosti
rectas rojas (de las estadísticas) – červená cieľová rovinka (štatistík)
Robin Hood rojo – červený Robin Hood
el rojo/los rojos – republikáni v Španielskej občianskej vojne
rojo alambrado – žeravá červená, rozpálená
la Roja (la furia/la locura roja) – španielska futbalová reprezentácia (červená fúria, bláznovstvo)
los rojillos – červenučky, výsmešne o komunistoch
scuderia/esquadra roja (Ferrari) – červená stajňa

d) slovenské pomenovania s čiastočnými španielskymi ekvivalentmi (11)

červená knižnica – *novela rosa*
červený kohút – *fuego*

červený majster (kat) – el verdugo
červené pero – lápiz rojo
červené súkno – paño rojo
červené tričká – camisetas rojas
červená vláda – gobierno rojo
červené víno – vino tinto
očervenieť – ponerse rojo/colorado
radšej červený ako mŕtvy – antes rojo que muerto
dostať červenú – recibir/ponerle a alguien luz roja

e) slovenské pomenovania bez španielskych ekvivalentov – opisný preklad (21)

ako býk na červenú farbu – como el toro contra el color rojo
červený balónik³² – el globito rojo
červené barety – boinas rojas, unidades especiales del Ejército Eslovaco
červený biskup – obispo rojo
červený býk - el toro rojo, de Red Bull
červený diplom – el diploma que reciben los estudiantes al final de su carrera por distinción si el promedio de las notas durante toda la carrera no es superior a 1,5 (el máximo, el mejor es el 1)
červené karafiáty (claveles rojos, símbolo del Día Internacional de la Mujer en Checoslovaquia)
červená knižka – libreta roja, en el socialismo la tenían todos los militantes comunistas
červená logika – lógica roja
červený odznak športovej všestrannosti – la insignia roja de las habilidades multideportivas, una insignia que se les entregaba a los jóvenes/niños por ser buenos en todos los deportes
červený kohút zakikirikal – hay fuego
červený semafor/fáza/okres³³ – la fase del covid de la advertencia
červené písmo (zapísať niečo červeným písmom) – letra roja, escribir algo con la letra roja por ser o importante o porque llama la atención por algo
červený Smer – el partido político Smer rojo
červení súdruhovia – camaradas rojos
červené šatky – pañuelos rojos de los pioneros
červená štátnica – el examen estatal rojo, el examen del marxismo-leninismo obligatorio en todas las universidades checoslovacas
červené trenírky – calzoncillos rojos, los llevaban obligatoriamente los chicos en la clase de la educación física en Checoslovaquia socialista
červená zástava/vlajka (červená vlajka pokroku a úspechu) – la bandera roja del avance y del éxito
kývať/mávať pred niekým červeným súknom – provocar a alguien
ťahá/tiahne/vinie ako červená niť – el tema, la idea principal

Prirovnania

rojo como/que/más rojo como/que – červený/červenší ako

spoločné (4)	tomate – paradajka, cangrejo – rak, un pimiento – paprika, sangre – krv
--------------	---

³² V čase volieb v roku 2010 mala koalícia pravicových strán ako symbol modrý balónik a ľavicové krídlo červený

³³ V súvislosti s covidom

španielske (15)	<i>la acerola (hloh), la amapola (červený mak), la grana (karmín), el guindo (višňa), la guindilla (feferónka), una brasa (žeravý popol), el fuego (oheň), el sol (slnko), la lumbre (plameň), la lava (láva), la gamba (kreveta), la antigua bandera de la U.R.S.S. (bývalá zástava ZSSR), Lenin, Heidi, las banderas sindicalistas (odborové zástavy), un hígado mal cocido (zle uvarená pečeň)</i>
slovenské (10)	<i>ruža, jahoda, malina, pivónia, repa, cvikla, moriak, komunista, trojnásobný hrdina Sovietskeho zväzu, ani čo by ho vyfliaskal</i>

Tab. 6. Prirovnania s červenou farbou

Na základe sémantickej analýzy môžeme povedať, že v španielčine červená predstavuje farbu všeobecne ako takú, niečo je zafarbené (*ponerse colorado – ofarebnieť, očervenieť*). Hoci v slovenčine existuje výraz *červené vlasy/brada*, skôr sa používa slovíčko *ryšavý*, zatiaľ čo v španielčine existuje len výraz *pelirrojo/pelo rojo*.

Najviac používaným významom v oboch jazykoch je červená v súvislosti s politickým dianím. Niektoré pomenovania a ich konotácie sú rovnaké, napr. *červení – rojos* ako komunisti alebo ľavičiari, *brigadas rojas – červené brigády*. Červený vo význame ľavicový, komunistický kolokuje s množstvom substantív, ktoré sa v oboch jazykoch čiastočne zhodujú (*príncipe rojo – červený princ, (la) ola roja – červená vlna, partidos rojos – červené strany*), niekedy je len vymenený kolokant (*červený pápež/biskup, červené košele/tričká*) a zaujímavé sú prípady rovanko znejúcich kolokácií ale s iným významom: *červená šatka* ako pionerska (SK) a symbol býčích zápasov v Pamplone (ES), *červená zástava* ako symbol revolúcie, pokroku (SK) a označenie nebezpečenstva kúpania v mori (ES), *červené karafiáty* ako symbol MDŽ (SK) a kvety pre bojovníkov za slobodu (ES). Vplyv histórie a politického diania v oboch krajinách sa prejavil aj na použití frázy *antes muerto que rojo (radšej mŕtvy ako červený)* v Španielsku a naopak na Slovenku *radšej červený ako mŕtvy*. V súvislosti so socialistickou históriou Slovenska sa v slovenčine vyskytuje viac kolokácií alebo pomenovaní s červenou farbou v kontexte socializmu (*červený diplom, červená knižka, červená štátnica* atď.). Je zaujímavý fakt, že červená farba v súvislosti s býkom sa objavila len v slovenských pomenovaniach, napriek tomu, že býk a býcie zápasy sú výsadou španielskej kultúry.

Ďalším spoločným sémantickým poľom červenej farby v oboch jazykoch je oheň (*červený kohút, al rojo vivo, agua roja*) a v ekonomickom jazyku červená predstavuje negatívne hodnoty.

Španielskych pomenovaní bez slovenských ekvivalentov bolo o 12 viac ako slovenských (84 v španielčine a 72 v slovenčine), čo znamená, že červená farba je produktívnejšia v španielskom jazyku. Významy, ktoré v slovenčine nekonotujú s červenou farbou sú napr: červená ako symbol španielskej futbalovej reprezentácie, červený ako niekto, kto je posledný a vyskytujú sa tu mnohé kulturémy alebo kolokácie súvisiace s dianím a realitou v Španielsku alebo Latinskej Amerike ako *Gorila rojo – čerevná gorila, los rojillos – červenučká, výsmešne o komunistoch, scudería/escuadra roja (Ferrari), operadora roja (Vodafone)*.

O tom, že červená farba je jednou z najpoužívanejších farieb v ustálených pomenovaniach alebo kolokáciách svedčia aj mnohé okazionálne alebo neologické prirovnania v oboch jazykoch (*más rojo que Lenin, se puso roja como Heidi, červenší ako trojnásobný hrdina Sovietskeho zväzu*).

4.2.2 Chromatizmus fialový

	symbolika	
FIALOVÁ	pozitívne asociácie	negatívne asociácie
	moc, vznešenosť, prepych, múdrosť, spiritualita, záhadnosť, kreativita, pravda, kvalita, inteligencia, mágia, fantázia	introvertnosť, dekadencia, potláčanie, hnutie LGTB

Tab. 7. Asociácie fialovej farby

Podobne ako pri ružovej farbe, ktorej primárne asociácie sú odvodené od ruže ako kvetu, aj pri fialovej môžeme povedať to isté: teda, že nielen názov farby, ale aj niektoré z jej konotácií sú odvodené od fialiek. Fialová farba je farbou, ktorá reprezentuje najrôznejšie pocity – negatívne aj pozitívne a to tak u mužov ako aj u žien, pričom prieskum na 2000 respondentoch ukázal, že u oboch pohlaví ide skôr o neoblíbenú než obľúbenú farbu. Je to farba, v ktorej sa stretáva červená a modrá, maskulinita s feminitou, zmyselnosť a duchovno, a práve toto prepojenie kontrastov určuje symboliku fialovej (Heller, 2014).

V minulosti bola fialová farba (nazývaná a chápaná ako purpurová) farbou moci: nosili ju panovníci i vysoko postavení cirkevní hodnostári. Spája sa tak okrem moci aj s noblesou a vznešenosťou. Už v Starom zákone je uvádzaná purpurová ako najvýznamnejšia farba; za čias Rímskej ríše smeli nosiť purpurovú len cisár, jeho manželka a dedič trónu; Július Cézár dovolil vysoko postaveným senátorom nosiť na odeve purpurový pás, inak bolo nosenie purpurovej zakázané pod hrozbou trestu smrti (Heller, 2014: 196). So vstupom kresťanstva sa purpurová stala symbolom moci najvyšších cirkevných hodnostárov, kardinálov a biskupov. Začala sa tak spájať so zbožnosťou a vierou v Boha.

Na prelome 19. a 20. storočia sa fialová stala jednou z farieb (spolu s bielou a zelenou) feministického hnutia v Británii, ktoré bojovali za právo žien voliť. Fialová pre ne symbolizovala zvrchovanosť a krv kolujúcu v žilách každej bojovníčky za právo voliť, symbolizuje slobodu a váženosť (Heller, 2014: 206-207). Odtiaľ pramení asociácia fialovej s fenoménom ženskosti. Zároveň však v sebe fialová nesie stopy ženskosti, ale tiež aj maskulinity, a preto sa stala v druhej polovici 20. storočia farbou homosexuálov.

Králik (2015) uvádza, že *fialový* pochádza z latinského *viola* – majúci farbu fialy. Používa sa na Slovensku až od 19. storočia. Španielske adjektívum *violeta* je homonymné so substantívom a podľa DRAE je to diminutívum od *viola*, ktoré ako uvádza aj Králik, pochádza z latinčiny a označuje kvet.

4.2.2.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom fialový

SSSJ uvádza jeden výklad adjektíva fialový s viacerými príkladmi z literatúry:

fialový

príd. m. 1. majúci farbu kvetov fialky, fialkový: *fialový kvietok*; *fialový nádych orgovánu*; *fialová látka*; *fialové šaty*; *fialové pery*; *Pekne si ťa podá, že budeš fialový až zmodrieš*. [L. Ballek]

Okrem lexémy fialový sa rôzne odtienky tejto farby tak v slovenčine ako aj v španielčine môžu nazývať aj *purpurový* – *púrpura* alebo *lilavý* – *lila*. SSSJ vysvetľuje tieto adjektíva nasledovne:

purpurový

príd. m. sýtočervený, nachový: *purpurový plášť*, *purpurové rúcho*, *purpurová farba*, *purpurové líca*; *purpurové sedadlá* (Hor.); pren. *purpurováá zora* (Jes.)

lilavý

príd. m. hovor. majúci farbu svetlofialovo kvitnúceho orgovánu, svetlofialový, bledofialový: *lilavé krókusy, zvončeky; svetrík lilavej farby; obliekla si lilavé nohavice; obdivovali lilavý súmrak; horieť slabým lilavým plameňom; Vynorili sa jesienky, svieže vo svojej lilavej nádhere.* [Z. Zguriška]

DRAE definuje heslá violeta, púrpura a lila nasledovne:

violeta (del dim. de *viola*)

1. adj. Dicho de un color: Morado claro, semejante al de la violeta, y que ocupa el séptimo y último lugar en el espectro luminoso. (O farbe: svetlá fialová, podobná fialke a ktorá sa nachádza na siedmom mieste farebného spektra.)

2. adj. De color violeta. (Fialovej farby.)

púrpura (del lat. *purpúra*, y este del gr. πορφύρα *porphýra*)

1. adj. Dicho de un color: Rojo oscuro que tira a violeta. (O farbe: tmavočervená s nádychom do fialovej.)

2. adj. De color púrpura. *Cielos púrpura.* (Purpurovej farby. *Purpurové nebo.*)

lila (Del fr. *lilac*, este del ár. *līlak*, este del persa *lila[n]ġ* o *lilang*, y este del sánscr. *nīla* 'azul oscuro'.)

1. adj. Dicho de un color: Morado claro semejante al de la flor de la lila. (O farbe: svetlofialová, podobná farbe fialky.)

2. adj. De color lila. (Fialkovej farby.)

V španielskom jazyku okrem toho ešte existuje ďalšie pomenovanie, ktoré označuje fialovú farbu, a to *morado*. DRAE uvádza, že pochádza od slova *mora* – černica a vysvetľuje ho nasledovne:

morado

1. adj. Dicho de un color: Que está entre el rojo y el azul. (O farbe: medzi červenou a modrou.)

2. adj. De color morado. (Fialovej farby.)

3. m. coloq. cardenal. (hovor. modrina.)

Do našej analýzy sme zahrnuli pomenovanai so všetkým formami, ktoré označujú fialovú farbu.

a) zhodné ekvivalenty (0)

b) španielske pomenovania s čiastočnými slovenskými ekvivalentmi (1)

el morado/moretón – modrina

c) španielske pomenovania bez slovenských ekvivalentov – opisný preklad (4)

economía púrpura – činnosti v kultúrnom priemysle, ktoré ponúkajú rýchlo prispôsobiteľné riešenia v kontexte miestnej rozmanitosti a tradícií

erudito a la violeta – človek, ktorý má znalosti z každej oblasti, ale pritom zo žiadnej poriadne

pasarlas moradas – byť v ťažkej situácii/mať problémy

ponerse morado – najesť sa až do prasknutia

d) slovenské pomenovania s čiastočnými španielskymi ekvivalentmi (2)

byť fialový (od zimy/zbitý) – estar morado de frío o de una paliza

fialové pery (od zimy) – labios morados

e) slovenské pomenovania bez španielskych ekvivalentov – opisný preklad (0)

V rámci fialovej farby sme našli spolu len 7 lexikalizovaných výrazov s chromatickým prvkom *fialový/violeta, morado*, z ktorých 5 bolo v španielčine a len 2 v slovenčine.

Aj napriek tomu, že vidíme, že fialová farba nie je veľmi produktívna a životaschopná pri utváraní lexikalizovaných chromatických pomenovaní, je zaujímavé, že v oboch jazykoch existujú rôzne lexémy, pomocou ktorých je možné vyjadriť danú farbu, hoci s určitými rozdielnosťami. Fialová farba (violeto) je uvádzaná ako vychádzajúca z farby fialiek, resp. ako modročervená; purpurová (púrpura) je chápaná skôr ako tmavo alebo sýtočervená s nádychom fialovej; lilavá (lila) je uvádzaná ako hovorový, resp. knižný ekvivalent fialovej a španielska lexéma *morado* je fialová s nádychom modrej.

Hoci v španielčine existuje výraz *labios morados*, ktorý je možné preložiť do slovenčiny doslovne ako *fialové pery*, nezaradili sme tento výraz do kategórie absolútne zhodných ekvivalentov, pretože ich významy sú odlišné: zatiaľ čo v slovenčine týmto spojením opisujeme fialové pery od zimy, v španielčine slúži na opis fialových pier ako symptómu choroby. Zaujímavejší je fakt, že španielčina pozná iba jedno lexikalizované spojenie s lexémou *violeta*, všetky ostatné spojenia sú tvorené pomocou lexémy *morado*. Okrem toho, neustálilo sa ani spojenie s lexémou *púrpura* (zmes červenej a modrej) ani *lila* (zmes fialovej namiešanej z červenej a modrej s bielou). To isté sa dá povedať o slovenskom jazyku, kde v ustálených spojeniach figuruje iba chromatizmus fialový, avšak nie *purpurový* ani *lilavý*. Tie sa chápu v súčasnom slovenskom jazyku skôr ako archaizmy či knižné alebo básnické výrazy.

4.2.3 Chromatizmus hnedý

		symbolika	
HNEDÁ	pozitívne asociácie	negatívne asociácie	
	spojenie s prírodou, istota, spoľahlivosť, pohodlie	fašizmus, chudoba, škaredosť, lenivosť, neslušnosť, hniloba, špina	

Tab. 8. Asociácie hnedej farby

Podľa prieskumu, ktorý uskutočnila Heller na vzorke 2000 respondentov v rámci Nemecka sa ukazuje byť hnedá farba najneoblúbenejšou farbou tak u mužov ako u žien: 17% žien a 20% mužov uviedlo hnedú ako ich najmenej obľúbenú farbu. Naopak, ako svoju obľúbenú farbu uviedlo hnedú iba 1% mužov a rovnako iba 1% žien (Heller, 2014: 255). Z výtvarného hľadiska by sa dalo povedať, že hnedá je skôr výsledkom zmiešania rôznych farieb než farbou samotnou, pretože hnedú (v jej najrozličnejších stupňoch a odtieňoch) je možné dostať namiešaním napr. červenej a zelenej, žltej a fialovej, modrej a oranžovej atď. Z pohľadu psychológie je hnedá rovnakou farbou ako akákoľvek iná farba, pretože tak isto ako všetky farby, aj hnedá má svoju vlastnú symboliku, ktorou sa odlišuje od ostatných farieb.

Asi najspontánnejšou negatívnou asociáciou je hnedá ako farba exkrementov, pričom je to farba, ktorú si spájame ako prvú s negatívnymi asociáciami s ľudským telom. Pretože ide o zmes farieb, ktorá sa javí tmavá (a je možné namiešať ju aj pomocou čiernej), podobne ako čierna farba, aj hnedá evokuje zlo. Na obraze prírody vidíme, že hnedá je farbou hniloby plodov, lístia, „umierania“ živého. Je to obraz, ktorý sme si preniesli aj do iných sfér každodenného života. Tak isto sa v negatívnom zmysle slova spája s lenivosťou tela i ducha. Ďalšou negatívnou konotáciou hnedej je chudoba. Od počiatkov ľudstva sa najvýznamnejší a najmocnejší predstavitelia na čele určitej skupiny ľudí odievali výstrednejšie než ostatní, bežnejší ľudia danej skupiny, aby bol jasne rozoznateľný ich status. K tomu patrilo bohatšie zdobenie tela a v neskorších dobách aj farebnejšie a žiarivejšie farby odevov. A tak sa z hnedej stala farba chudobného ľudu – žobrákov, sluhov, otrokov a pod., ktorí si obliekali najlacnejšie dostupné odevy vyrobené z nefarbeného ľanu či bavlny a častokrát ich mali ešte aj ušpinené. V tomto ohľade sa stretávajú asociácie hnedej a sivej ako farieb chudoby a špiny.

Hnedá farba má však aj svoje pozitívne asociácie: je farbou zeme a na Slovensku alebo bola v minulosti, je tiež obľúbenou farbou spisovateľov, pretože personifikuje rodnú hrud', chlieb. V Španielsku, naopak, je vnímaná viac ako nudná, neatraktívna farba. Hnedá je však pozitívne vnímaná ako farba obydľí, čo z nej robí farbu spojenú s pohodlím domova. Spája sa nám totiž s materiálmi ako drevo alebo koža, nábytky aj nefarbené textílie majú rôzne odtiene hnedej až okrovej. A hoci nie je z výtvarného hľadiska braná ako teplá farba, v spojení s domovom dodáva na teplosti interiéru, na tzv. teple domova. Počas antifeudálno-literárneho hnutia mladých nemeckých spisovateľov *Sturm und Drang*³⁴ sa nemecký spisovateľ Johann Wolfgang Goethe hlásil k inklinácii k tzv. špinavým tmným farbám a prezentoval dopor voči príliš výrazným a živým farbám. Jeho „farebná“ ideológia sa stala populárnou v celom vtedajšom Nemecku a politici si ju vzali za svoju pri upevňovaní svojej moci. Týmto si v Nemecku hnedá získala dlhoročnú obľubu, čoho sa chytili v prvej polovici 20. storočia nemeckí nacionalisti a v roku 1925 sa hnedá stala farbou Hitlerovej strany NSDAP (Heller, 2014: 263). Hnedá sa stala symbolom fašizmu, vďaka čomu nemá všeobecne vo svete veľmi pozitívne asociácie, keďže táto „nálepka“ je stále živá v asociáciách mnohých ľudí.

Lexéma *hnedý* sa používa na Slovensku od 17. storočia a pochádza z prasl. *gnědb*, ktoré súvisí s prasl. *gnětiti* – rozpaľovať, odtiaľ významový posun *páliť* – *hnedý*, *opálený*, atď. (Králik, 2015).

Tak ako v slovenčine rozlišujeme pojem *sivý* a *šedý*, tak isto v španielčine existuje rozdiel medzi farbou *pardo* a *marrón*, pričom obe zodpovedajú slovenskému ekvivalentu *hnedý*. Rozdiel je väčšinou v tom, že každá z nich sa ustálila v iných spojeniach: napr. *gramática parda*, ale nie **gramática marrón*; *oso pardo*, ale nie **oso marrón*; *voz pardo*, ale nie **voz marrón* a pod. A rovnako naopak: *caer/pillar un marrón*, ale nie **caer/pillar un pardo*; *comerse/tragarse el/un marrón*, ale nie **comerse/tragarse el/un pardo* a pod. Vo všeobecnosti, mimo ustálených slovných spojení je väčšinou jedno, či hovoriaci použije výraz *marrón* alebo *pardo*, no platí, že pojem *marrón* evokuje skôr odtieň s gaštanovým nádychom – medzi hnedou a červenou. Niekedy pojem *marrón* alternuje vo voľných spojeniach s pojmom *castaño* (doslova gaštanový). DRAE uvádza, že *marrón* pochádza z francúzskeho *marron*, čo znamená jedlý gaštan alebo gaštanovej farby. *Pardo* pochádza z latinského *pardus*, čiže leopard, kvôli farbe. Do latinčiny prišlo z gréčtiny a používa sa na území Španielska už od X. storočia.

4.2.3.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatismom *hnedý*

SSSJ obsahuje dva výklady:

hnedý

príd. m. 1. majúci farbu praženej kávy, čokolády, kávový, čokoládový: *hnedé vlasy*; *pekné hnedé oči*; *kôň hnedej srsti*; *skriňa z hnedého dreva*; *nosiť hnedý kabát*; potrav. *hnedý cukor* a) vyrobený z cukrovej trstiny b) surový, prírodný cukor c) biely cukor zafarbený melasou; astron. *hnedý trpaslík*, vesmírny objekt predstavujúci prechod medzi planétou a hviezdou; *hnedé uhlie*, uhlie s nižším stupňom zuhoľňenia

2. symbolizujúci nemecké fašistické hnutie a fašistov: *hnedý mor*, *teror*; *hnedé nebezpečenstvo*; pokusy o oživenie *hnedej minulosti* [KŽ 1964]; fraz. *hnedé košele* nemeckí nacisti

DRAE ponúka nasledovné definície prídavného mena **pardo**:

1. adj. Dicho de un color: Semejante al de la tierra o al de la piel del oso, y que tira a marrón o a rojizo. (O farbe: ktorá sa približuje farbe zeme alebo kožuchu medveďa a ktorá je podobná gaštanovohnedej alebo červenkastej.)

³⁴ Hnutie *Sturm und Drang* (1700-1781) má počiatky v dielach J. G. Herdera a končí drámou F. Schillera *Zbojníci* (*Die Räuber*). Jeho hlavnými cieľmi bol boj za politickú slobodu v Nemecku a v celej Európe, slobodu v láske a v citoch, znovuoobjavenie prírody, slobodu obyčajného človeka vymaneného z tyranie (Adamcová *et. al.*, 2014: 91-93).

2. adj. De color pardo. (Hnedej farby.)
3. adj. Dicho especialmente de las nubes o del día nublado: oscuro (sin luz o claridad). (Špeciálne o oblohe: zamračené – bez svetla alebo jasu.)
4. adj. Dicho de la voz: Que no tiene timbre claro y que es poco vibrante. (O hlase: Nemá jasnú farbu alebo nevibruje – zastretý.)
5. adj. Ant., Arg., Ec., Hond., Méx., Perú, Ur. y Ven. Mulato (nacido de negro y blanca, o de blanco y negra). (Vo viacerých krajinách Latinskej Ameriky Mulat – narodený z černocha a belošky alebo naopak, málo používané.)

O niečo menej výkladov uvádza pri adjektíve **marrón**:

1. adj. Dicho de un color: Semejante al de la cáscara de la castaña o el pelaje de la ardilla. (O farbe: podobná farbe škrupiny gaštanu alebo strsti veveričky.)
2. adj. De color marrón. (Hnedej farby.)
3. m. coloq. Esp. Situación u obligación molesta, desagradable o embarazosa. *Le ha caído un buen marrón.* (hov. Neprijemná, trápna situácia alebo povinnosť. *Padla naňho dobrá sračka.*)

a) zhodné pomenovania (3)

arroz pardo – hnedej ryža
camisas pardas – hnede košele, hnedokošeliari
cinto/cinturón marrón – hnede pás/opasok (v karate)

b) španielske pomenovania s čiastočnými slovenskými ekvivalentmi (6)

voz parda – zastretý hlas
caerle (a alguien) un marrón – dostať sa do problémov
el marrón – vulg. hovno
comerse/tragarse el/un marrón – odniesť si niečo, zlíznúť si to
los pardos – miešanci, mulati
tener un marrón – mať veľký, vážny problém

c) španielske pomenovania bez slovenských ekvivalentov – opisný preklad (4)

caballero pardo – rytier bez urodzeného pôvodu, ktorý dosiahol kráľovských privilégii
cargar con el marrón – odniesť si všetku vinu, následky, problémy
De noche todos los gatos son pardos – Potme sú všetky mačky rovnaké, príslovie, ktoré hovorí,
že kým sa nič presne nezistilo, nikoho nič nestihne (väčšinou o treste)
gramática/lógica parda – schopnosť vyjsť z ošemetnej situácie s prospechom pre seba

d) slovenské pomenovania s čiastočnými španielskymi ekvivalentmi (6)

hnede pokožka – piel morena/oscura/bronceada
hnede uhlie – lignito
hnede vlasy – pelo castaño
hnede cukor – azúcar moreno
hnede rum – ron añejo/reposado/oscurito

e) slovenské pomenovania bez španielskych ekvivalentov – opisný preklad (4)

hnede trpaslík – tipo de cuerpo celeste
hnede mor/teror – la plaga/terro fascista
hnede nebezpečenstvo – el peligro marrón (fascista)
hnede minulosť – el pasado marrón (fascista)

Pri hnedej farbe sa vyskytuje 13 lexikalizovaných spojení v španielčine a 13 v slovenčine. Dokonca aj v jednotlivých kategóriách sa vyskytol rovnaký počet pomenovaní v oboch jazykoch. Spoločné alebo zhodné významy sú však len tri. V španielskom jazyku dominuje význam marrón ako niečoho nepríjemného, evokuje problémy a v slovenčine hnedá farba najviac konotuje s farbou fašizmu.

Všimnime si tiež, že existujú lexémy, ktoré v slovenskom jazyku obsahujú prídavné meno *hnedý*, avšak v španielskom jazyku je synonymom prídavných mien *moreno* (tmavý, snedý), prípadne *oscuro* (tmavý). Ako sme spomenuli už vyššie, hoci oba španielske pojmy – *marrón* aj *pardo* – znamenajú *hnedý*, nenájdeme jediné ustálené spojenie, v ktorom by figurovali ako synonymá. To znamená, že v jazyku je prísne stanovené kritérium používania jedného či druhého pojmu v závislosti od konkrétneho spojenia a alternácia farby by v tomto prípade znamenala porušenie jazykovej normy.

4.2.4 Chromatizmus modrý

	symbolika	
MODRÁ	pozitívne asociácie	negatívne asociácie
	bezpečie, dôvera, pokoj, ochrana, zdravie, poriadok, čestnosť, inteligencia, múdrosť, vernosť, racionalita, inovácie	chlad, smútok, depresia, nostalgia, melanchólia

Tab. 9. Asociácie modrej farby

Modrá je farba, ktorá vyjadruje bezpečie, dôveru, pokoj, ochranu a zdravie. Mnohé uniformy policajné (Španielsko) alebo hasičské sú modrej farby, vojská OSN sa nazývajú modré barety, pretože vojaci nosia modrú pokrývku hlavy, modrá je farbou nielen OSN ale aj UNESCO-a, mnohých poisťovacích spoločností (Allianz, AXA), bánk (Tatra banka, BBVA), farmaceutických spoločností (Pfizer), automobilových značiek (Ford), atď. V súvislosti s farbou oblohy je vnímaná ako nebeská farba, symbol pokoja, mieru, poriadku, priestrannosti, dôvery, čestnosti a vernosti (teda priateľstva a sympatií). Modrá je aj farbou Európskej únie. Predstavuje tiež inteligenciu, múdrosť, pokoj a stabilitu. Preto sa v súčasnej interpretácii spája s racionalizmom, s vedou, technológiou a inováciami. Modrá je napríklad farbou technologických spoločností, ako sú IBM, Samsung, HP a sociálnych sietí Facebook alebo Twitter.

Na druhej strane modrá je oproti teplým farbám vo farebnom spektre vnímaná ako studená. Niektoré odtiene modrej môžu predstavovať smútok, depresiu, nostalgiu. Môžeme napríklad poukázať na jej súvislosť s názvom hudobného žánru blues, ktorý je jazykovou výpožičkou výrazu „blue devils“, čo v angličtine znamená „modrý diabli“. Tento výraz nie je ničím iným ako metaforou melanchólie. Nakoniec aj studená voda je označovaná modrou farbou.

Od polovice 20. storočia sa v dôsledku moderných marketingových techník modrá farba pripisuje mužskému pohlaviu a najmä bábätká a malí chlapci sa obliekajú do modrej, používajú sa pre nich modré kočíky, nábytok, doplnky a pod.

Keďže v minulosti sa modrý pigment získaval z lazuritu a jeho získanie bolo veľmi drahé, jeho použitie prezrádzalo kúpnu silu klienta, ktorý si dielo objednal. Táto farba sa preto spájala s významným spoločenským postavením a šľachtou. Z toho vyplýva aj význam modrej farby v heraldike. Okrem toho sa v minulosti hovorilo, že šľachta má „modrú krv“. Je viacero teórií o etymológii tohto pomenovania. Zvyčajne sa verí, že pomenovanie vzniklo z toho, že šľachtici, ktorí poverovali prácou na pôde svojich poddaných, boli vždy chránení pred slnečným svetlom. Ich pokožka bola bledšia a modré žilky boli viditeľnejšie. Ďalším vysvetlením je podľa Králik

práve „preklad zo španielčiny *sangre azul* (pôvodne údajne posmešné označenie, súvisiace s predstavou o „mimoriadne červenej“, t.j. azda až tmavofialovej ap. krvi (2015: 365).

Modrá je obľúbenou farbou aj v politickom prostredí. V súčasnom politickom kontexte sa modrou farbou prezentujú pravicové strany alebo strany stojace na strane monarchií (v Španielsku el PP – Partido Popular). Vojsko, ktoré vyslal Franco bojovať proti komunistom v 2.sv. vojne sa nazývalo *División azul – Modrá divízia*. Aj na Slovensku existovala v 90-tych rokoch *Modrá koalícia* – zoskupenie pravicových strán. Modrá je aj farbou liberálov (SAS, Progresívne Slovensko). Modrá je v nimaná ako protiklad k červenej nielen v rámci farbeného spektra ale aj v politickom kontexte.

Slovenské modrý pochádza z praslovanského *modrŭ*, „[...] všetko od indoeurópskeho *mad* „mokrý, stekať, kvapkať“, v takom prípade s významovým vývinom typu „mokrý, vlhký > mútny, nejasný > modrý. Iný výklad usúvzťažňuje psl. *modrŭ* s angl. *madder* „marena farbiarska“ (rastlina používaná na získavanie farbiva). (Králik, 2015: 265). Pri španielskom pomenovaní azul podľa DRAE „možno ide o obmenu španielskej arabčiny *lazawárd*, toto z ar. *lāzaward*, toto z perzského *lağvard* alebo *lažvard* a toto zo sanskritského *rājāvarta* „kráľovská kučera“.

Modrá farba má mnoho odtieňov a pomenovaní: *belasá – azul claro*, *nebeská – celeste*, *azúrovo modrá*, *námornícka modrá – azul marino*, atď. Do nášho korpusu sme vybrali len lexémy obsahujúce základnú farbu modrá – azul.

4.2.4.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom modrý

Napriek tomu, že modrá farba je v spoločnosti obľúbenou a používanou farbou, SSSJ uvádza len dva významy lexémy modrý:

modrý: majúci farbu jasnej oblohy, kvetov nevädze, nezábudky, belasý: *modré oči; modré more, modré nebo*

modrý publ.: hráč v modrom drese: *modrí vyhrali*.

V prípade druhého významu ide o obrazné pomenovania pars pro toto, synekdochu.

DRAE uvádza 4 významy lexémy **azul**:

1. adj. Dicho de un color: Semejante al del cielo sin nubes y el mar en un día soleado, y que ocupa el quinto lugar en el espectro luminoso. (O farbe: Podobná nebu bez oblakov a moru v slnečný deň, farba na piatom mieste farebného spektra.)
2. adj. De color azul. (Modrej farby.)
3. m. poét. cielo (|| esfera aparente que rodea la Tierra). (básn. nebo/zdanlivá guľa, ktorá obklopuje Zem).
4. m. Méx. Miembro del cuerpo de Policía. (Mex. člen polície).

Vidíme, že v prvej definícii obidva slovníky identifikujú modrú s farbou jasnej oblohy, v španielskom slovníku aj s farbou mora. V oboch jazykoch sa nachádza aj obrazný význam na základe synekdochy *modrý* ako hráč v modrom v slovenčine a *azul* ako policajt v španielčine. Španielsky slovník uvádza jeden význam navyše a to básnické pomenovanie oblohy lexémou *azul – modrý*. V podstate však môžeme konštatovať, že významy chromatizmu modrá sú v španielčine a slovenčine veľmi podobné.

a) zhodné pomenovania (13)

azul como el cielo – modrý ako nebo

botón azul – modrý gombík

casco azules – modré barety

*División Azul – Modrá divízia*³⁵

³⁵ Frankovi dobrovoľníci, ktorí bojovali v 2.sv.vojne po boku Nemcov

economía azul – modrá ekonomika
lunes azul – modrý pondelok
pantalla azul – modrá obrazovka
pastilla/milagro azul – modrá tabletká/modrý zázrak (viagra)
el planeta azul – modrá planéta
sangre azul – modrá krv
tarjeta azul – modrá karta
trabajador de cuello azul – modré goliere (príslušník robotníckej triedy, ktorá vykonáva ručné práce)
uva azul – modré hrozno

b) španielske pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v slovenčine (5)

el príncipe azul – princ na bielom koni
el queso azul – syr Niva
pescado azul – morské ryby s väčším obsahom tukov
pájaro azul – modré z neba
Tras las nubes el cielo sigue siendo azul – Za oblakmi je nebo stále modré (Po daždi príde slnko – príslovie, ktoré hovorí, že keď je zle, máme myslieť na to, že bude lepšie)

c) španielske pomenovania bez slovenských ekvivalentov – opisný preklad (16)

*A quien lo quiere celeste que le cueste*³⁶ – *Kto che nebeskú (modré z neba), niečo to stojí (príslovie, ktoré hovorí o tom, že ak chceme niečo len z rozmaru alebo niečo komplikované, ťažko dosiahateľné, musí nás to čosi aj stáť)*
azules – modrí (Frankovi vojaci)
azul – modrý (Frankov stúpenec)
banco azul – modré sedadlá/stoličky pre ministrov v španielskom Parlamente
bandera azul – modrá zástava (udeľuje ich EU najčistejším plážam v Európe)
gorra azul – modrá čiapka (vojaci kráľovskej stráže)
lazo azul – modrá stužka (symbol protestu a odmietanie únosov a smrti spôsobených teroristickou organizáciou ETA)
Libro azul – Modrá kniha (kniha/správa o ekológii morí a oceánov)
negros azules – najtmavší černosí
zona azul – modrá zóna (mestská časť, kde je spoplatnené a časovo obmedzené parkovanie)
*candidatos azulísimos*³⁷ – *úplne modrí kandidáti*
carrera azul – modrá kariéra
familia azul – modrá rodina
hombre azul – modrý človek
biografía azul – modrá biografia
origen azul – modrý pôvod

d) slovenské pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v španielčine (5)

zbiť niekoho do modra – pegarle a alguien hasta que se pone morado, darle a alguien una paliza
zmodriet' – ponerse azul
modrý plameň – el fuego azul (del gas)
modré žily – venas azules, hinchdas
modrá tma – oscuridad azul, mucha oscuridad

³⁶ Zaradili sme túto frazému, ktorá obsahuje belasú frabu – *celeste*, pretože k nej existuje čiastočný významový ekvivalent v slovenčine *modré z neba*.

³⁷ Všetky nasledujúce spojenia sú variácie lexémy *sangre azul – modrá krv*

e) slovenské pomenovania bez španielskych ekvivalentov – opisný preklad (19)+ (23)

byť modrý (v tvári) – estar azul del frío o estar muerto
mať modrý jazyk – tener la lengua azul por estar muerto
modrá armáda – ejército azul, los ferroviarios
modrá čiara – línea azul, en la pista de los partidos de hockey sobre hielo
modrá hranica – la fontera azul, natural formada por un río
modrá knižka – la libreta azul, la recibían los jóvenes que no podían por motivos de salud
cumplir con el servicio militar en Checoslovaquia
modrá košeľa pionierov – la camisa azul de los pioneros
modrá košeľa odsúdených – la camisa azul de los condenados
modrá liška – el chal del pelo del zorro del color gris azulado
modrá okupačná handra³⁸ – el trapo azul de los usurpadores
modrá sociálna sieť – la red social azul, Facebook
modrá zväzacká košeľa – la camisa azul de los zväzák
modré pero³⁹ – bolígrafo azul
modré pery – labios azules (del frío)
modré trenírky – calzoncillos azules, los llevaban obligatoriamente las chicas en la clase de
la educación física en Checoslovaquia socialista
modré zástavy – banderas azules, de los sindicatos eslovacos
modré pod okom – tener un moratón, normalmente de un golpe, en la cara
sľúbiť/znieť modré z neba – prometer/traer el azul del cielo (prometer o hacer lo máximo
o hasta lo imposible por alguien)
streliť/prihrať na/za modrú – tirar hacia la raya azul en el hockey

Okazionalizmy, ktoré vznikli počas existencie modrej koalície⁴⁰

bolševizmus v modrom – bolchevismo en azul
líder modrých – el líder de los azules
Modrá je dobrá – El azul es bueno, el lema de Mikuláš Dzurinda⁴¹
modrá Bratislava – Bratislava azul
modrá koalícia – coalición azul, SDKÚ (coalición de los partidos de derecha y centroderecha
en Eslovaquia creada en 1997)
modrá opozícia – oposición azul
modrá politika – política azul
modrá strana – partido azul
modrá revolúcia – revolución azul
modrá trojica – el trío azul
modrí – azules, los militantes del partido SDKÚ
modrí predsedovia – presidentes azules
modrý balónik – el globito azul, del partido SDKÚ
modrý región – región azul
modrý preukaz – carné azul, de los militantes del Partido Cristiano Demócrata Eslovaco
SDKÚ)
modré kruhy – círculos azules
modré ovce – ovejas azules
modré plagáty – carteles azules

³⁸ "...vodca Slovenskej pospolitosti Ivan Sýkora vlajku Európskej únie označil za modrú okupačnú handru."

³⁹ "Napriek úzkej spolupráci v rámci Únie nebudeme musieť písať všetci modrým perom."

⁴⁰ Modrá koalícia: koalícia pravicových strán v opozícii Mečiarovi a neskôr voči Ficovi (Dzurinda, Radičová)

⁴¹ Mikuláš Dzurina, el líder del partido SDKU, Presidente del Gobierno entre los años 1998-2006

modré srdce – corazón azul

modré varianty – variantes azules

RVHP v modrom (EÚ) – el COMECON en azul (la UE)

Slovensko sa stáva modrým. – Eslovaquia empieza a ser azul.

spojiť červenú s modrou (v politike) – unir el azul con el rojo (en la política)

Španielskych konštrukcií s chromatismom modrý je 34 a slovenských 58. Treba však povedať, že najväčšiu skupinu slovenského korpusu tvoria pomenovania, ktoré vznikli koncom 20. storočia, keď sa sformovala koalícia proti Mečiarovej vláde a ich identifikátorom bola práve modrá farba. Vďaka tomu sa v novinách často vyskytovali spojenia, predovšetkým kolokácie, s modrou farbu. Tieto lexémy však nemôžeme považovať za súčasť slovnej zásoby, ide len o okazionalizmy toho obdobia. Takže reálny výskyt slovenských a španielskych pomenovaní s chromatickým prvkom modrej je vyrovnaný: 34 v španielčine a 37 v slovenčine.

V oboch jazykoch sa modrá farba najviac používa v politickom kontexte, či už na označenie reálií z obdobia Frankovej diktatúry alebo súčasného politického diania. Modrou sa označujú aj robotníci (*modré goliere*) alebo príslušníci polície v španielčine a železničiar v slovenčine. Ďalší význam nadobúda modrá v spojení s vodou, teda s oceánmi, riekami, jazerami (*modrá ekonómia, modrá hranica*) a modrá sa vyskytuje často v súvislosti s Európskou úniou (*modrá karta, modrá vlajka EÚ*) aj v obrazných alebo okazionálnych pomenovaniach (*modré pero, modrá handra*). Tieto obrazné pomenovania sa našli len v slovenskom jazyku a treba skonštatovať, že sú negatívne. Je to preto, že na Slovensku je väčšia opozícia a odmietanie EU ako v Španielsku. V španielčine sme našli viacero lexém, ktoré sú významovo odvodené od pomenovania modrá krv – *sangre azul (familia azul – modrá rodina, carrera azul – modrá kariéra* a pod.). V oboch jazykoch modrá predstavuje aj nebo, ktoré je ďaleko a symbolizuje niečo nedosiahnuteľné alebo vzácne (*pájaro azul, modré z neba*). V slovenskom jazyku dominovali pomenovania v súvislosti s modrou koalíciou, ale našli sme aj lexémy z čias socializmu, podobne ako pri červenej farbe (*modré trenírky, modré pionerske alebo zväzacke košle*). V slovenskom jazyku modrá konotuje so zimou, úderom alebo aj smrťou (*modrý jazyk, modré pery, modré pod okom*). Tento význam španielsky jazyk nepozná.

Interkultúrne rozdiely môžeme vidieť aj na pomenovaní typu rýb (*pescado azul – modrá ryba*), ktorý sa v slovenčine nepoužíva, keďže ryby nikdy neboli aktívnou súčasťou našej kuchyne. Nepoznáme ani názov *modrá vlajka* ako znak čistej pláže, pretože nemáme more. V slovenčine sa naopak výrazy s modrým komponentom používajú v hokejovom žargóne (*strelit' za modrú čiaru, prihrať na modrú, ...*), keďže čiary na hokejovom ihrisku sú modré.

Z prekladového hľadiska je zaujímavé pomenovanie *príncipe azul – princ na bielom koni*. V španielčine spočíva význam znovu v modrej farbe ako farbe šľachty, vysokopostavených ľudí.

4.2.5 Chromatizmus oranžový

	symbolika	
ORANŽOVÁ	pozitívne asociácie	negatívne asociácie
	energia, vitalita, radosť, dobrodružstvo, dobré zdravie, vzrušenie, entuziazmus, priateľstvo, dôvera, kreativita, optimizmus, radosť zo života, teplo, zábava, hravosť, úspech, vyváženosť	frustrácia, frivolnosť, nezrelosť, núdza

Tab. 10. Asociácie oranžovej farby

Oranžová podobne ako žltá je farbou citrusových plodov, ktoré v nás vyvolávajú svieži pocit, predstavu južných teplých a exotických krajín. Oranžová predstavuje hlavne radosť, nadšenie a zábavu, súvisí so spoločnosťou, originalitou, extrovertnosťou, aktivitou. Je to tiež farba s najväčším množstvom vôní a jedna z farieb, ktorá sa najčastejšie vyskytuje v potravinách: marhule, broskyne, losos, homáre, krevety, mrkva, klobásy, dokonca aj niektoré syry. Keď jeme jedlo oranžovej farby, vždy očakávame, že bude chutiť dobre. Z kultúrneho hľadiska sa často používa v budhizme a v súvislosti s protestantizmom. „V ruskej pravoslávnej kultúre bola oranžová symbolom Božej hojnosti. Farba bola súčasťou zobrazenia anjelov a v danom kontexte symbolizovala nebeský oheň“ (Kvapil, Uličná, 2021: 107).

Ľudskú pokožku považujeme za oranžovú a deti v škole ju vyfarbujú oranžovou pastelkou. Na obliekanie ju veľmi neodporúčajú, pretože ak si oblečíme oranžovú, vyzerá to, akoby sme boli nahí. Je to farba, ktorá na ľudskom tele nevyčníka.

Predtým, ako boli pomaranče v Európe známe, táto farba neexistovala. Pomaranč pochádza z Indie a odtiaľ sa dostal do Európy. Pomarančovník je výnimočný strom, pretože môže mať kvety aj plody, a preto je symbolom plodnosti. V južných európskych krajinách si nevesty v bielom pripínajú na vencie a kytice kvety pomarančovníka.

Postupne sa oranžová stala aj farbou nebezpečenstva alebo upozornenia, pretože je viditeľná. Používa sa na označenie v cestnej premávke (oranžový semafor, blikajúca oranžová šípka, oranžové majáky – práce na ceste) alebo ako farba bezpečnostných viest. Väzni v niektorých väzniciach s bezpečnostnou ochranou nosia oranžové oblečenie, pretože je nápadnejšie.

Keď si predstavíme súčasné oranžové značky, všetky znamenajú zmenu, novinku, odlišenie od ostatných (Orange, Berska, ING, Easy Jet).

Oranžový v slovenčine pochádza z francúzskeho *orange* – majúci farbu pomaranča. DRAE uvádza pôvod lexémy *naranja* v arabčine *nāranġ*, kam prišlo z perzčiny *nārang* a toto zo sanskritu *nāraṅga*. Predpokladáme, že vývoj vo francúzštine bol obdobný.

4.2.5.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom oranžový

SSSJ uvádza len jeden význam adjektíva oražový a príslovku oranžovo, ktoré majú spoločný význam – oranžovej farby:

oranžový *príd.* majúci farbu pomarančovej kôry, pomarančový: *o-á farba*;

do oranžova, na oranžovo: *sfarbený do oranžova, na oranžovo*;

oranžovo/-e *prísl.*: *o. sfarbený*

V španiečine je adjektívum *naranja* – *oranžový* totožný so substantívom *pomaranč*, takže DRAE uvádza aj významy substantíva. Z výkladov v DRAE sa len dva vzťahujú na adjektívum a majú rovnaký význam ako v SSSJ:

4. adj. Dicho de un color: Semejante al de la naranja madura, y que ocupa el segundo lugar en el espectro luminoso. (O farbe: podobná dozretému pomaranču, je na druhom mieste farebného spektra.)

5. adj. De color naranja. (Oranžovej farby.)

Vidíme, že sémantické pole chromatizmu *oranžový* je pomerne chudobné. Slovníky súčasného slovenského jazyka uvádzajú iba jeho základný nominačný význam. Sekundárna nominácia je v podstate minimálna a neexistuje ani dostatok dokladov na ustálené slovné spojenia. Príčina je možno v tom, že ide o najmladšie pomenovanie farby, ktoré analyzujeme.

a) zhodné pomenovania (2)

revolución naranja – *oranžová revolúcia* (*politické hnutie na Ukrajine na zač. 21. stor*)

piel de naranja – *pomarančová koža* (*pri celulitíde*)

b) španielske pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v slovenčine (1)

amenaza naranja – oranžová výstraha (výstraha, zvýšené nebezpečenstvo kvôli klíme, bezpečnosti, a pod.)

c) španielske pomenovania bez slovenských ekvivalentov – opisný preklad (2)

*formación naranja – oranžová formácia (politiká strana Ciudadanos – Občania v Španielsku)
economía naranja – oranžová ekonomika (ekonomické aktivity súvisiace s umením a kultúrou)*

e) slovenské pomenovania bez španielskych ekvivalentov – opisný preklad (1)

oranžový semafor/okres/fáza⁴² – el semáforo/distrito/fase naranja

Celkovo sme z oranžovej farby našli len 6 ustálených pomenovaní v oboch jazykoch spolu. Z dvoch rovnakých pomenovaní v španielčine a slovenčine, ide o pomenovanie poslednej revolúcie na Ukrajine, ktorej symbolom bola oranžová farba, takže ide o internacionálne pomenovanie, druhým pomenovaním je metafora, ktorá slúži na označenie kože pri celulitíde, a ktorá sa podobá kôre pomaranča. Španielčina má 3 lexémy navyše, z ktorých dve sú kulturémy, teda reálie, ktoré na Slovensku neexistujú (pomenovanie politickej strany) alebo sa neoznačujú (ekonomika kultúry a umenia). Ustálené slovné spojenie *amenaza naranja* by sa mohlo prirovnať k našej oranžovej výstraha v súvislosti covidom, v podstate ide o veľmi podobné pomenovanie, významovo totožné, ktoré sa používajú v odlišných situáciách: v Španielsku sa jedná skôr o klimatické pomery (teplo, záplavy) a na Slovensku o Covid. Na Slovensku sa v súvislosti so zavedením covid automatu používa oranžová farba na označenie situácie, kedy treba spozornieť, lebo sa zvyšuje výskyt prípadov nákazy koronavírusom.

4.2.6. Chromatizmus ružový

	symbolika	
RUŽOVÁ	pozitívne asociácie	negatívne asociácie
	ženskosť, hravosť, teplo, súciti, (bezpodmienečná) láska, sexuálnosť, nadšenie, nežnosť, sladkosť, opatera, romantika	nezrelosť, diskriminácia, zvädzanie, homosexualita

Tab. 11. Asociácie ružovej farby

Ružová je chápaná prevažne ako dievčenská farba. Väčšinou má príjemné konotácie ako mladosť, radosť, sviežosť, láska, ale je tiež symbolom naivnosti. Ružová farba by sa dala charakterizovať ako sladká a delikátna, citlivá, škandalózna; predstavuje farbu erotickej nežnosti a nahoty (sýte odtiene), no zároveň je aj farbou detstva, pričom asociuje jemnosť, nežnosť, malosť (svetlé tóny). Tak isto je farbou ilúzií a zázrakov, kreativity (Heller, 2004). Názov farby je odvodený od ruže, a teda má veľa spoločných asociácií s týmto kvetom, predovšetkým jemnosť, evokáciu príjemného pocitu, mladosť, sviežosť, život, radosť, zaľúbenosť atď. Keďže sa spája prevažne so ženskosťou, veľa mien je odvodených práve od ruže: Ružena, Rozália, Rosa, Rosaura, Rosalía, Rosana, Rosamunda a pod. Spojenie ružovej farby s erotikou a nahotou pramení zo svetlej farby pleti či pokožky, ktorá nadobúda miestami ružovkastý nádych. Od zimy ale aj od vzrušenia sa ľuďom svetlejšej pleti sfarbia líca doružova (resp. dočervena). Ružová v kombinácii s bielou vyvoláva dojem nevinnosti. Avšak

⁴² Covid semafor

v kombinácii s fialovou alebo čiernou evokuje niečo medzi vášňou a nemorálnosťou, zvodnosťou a erotizmom, akoby oscillovala medzi pólom dobra a zla (Heller, 2004: 214).

Hoci je ružová chápaná hlavne v posledných desaťročiach prakticky úplne ako ženská farba, opak je pravdou. Predtým, než sa v spoločnosti objavil striktný stereotyp modrej pre chlapcov a ružovej pre dievčatá, história nám ukazuje opak. Môžeme si všimnúť, že na historických obrazoch je Ježiš Kristus ako dieťa odetý v ružovom; na obrazoch kráľovských rodín sa objavujú postavy detí s mečom odetých do ružového. Ružová, chápaná ako tzv. „malá červená“, symbolizovala chlapcov ako budúcich vládcov. Kráľovná Viktória je na obraze Franza Xavera Winterhalera z polovice 19. storočia vyobrazená s dcérou Elenou zabalenou v bielom a s modrými stuhami; na inom obraze je so synom Arthurom v ružovom (Heller, 2004: 215-216). Obrat nastal až po 1. svetovej vojne, kedy sa červená prestala používať na vojenských uniformách a tým pádom sa postupne vytratila jej symbolika odievania chlapcov do ružovej, teda malej červenej. Z ružovej chlapčenskej sa tak stala ružová dievčenská, ako to poznáme v modernej symbolike farieb. A naopak modrá prešla z námorníckych uniforiem do chlapčenských detských odevov. Už počas 2. svetovej vojny, teda v časoch, kedy už ružová bola vrytá v povedomí spoločnosti ako typicky ženská farba, nadobudla novú konotáciu, tentokrát negatívnu: stala sa z nej fraba diskriminácie. Homosexuáli v koncentračných táboroch museli nosiť ružový trojuholník ako znak ich neschopnosti naplniť ideál mužskosti (Heller, 2014: 2016).

Ako je evidentné, adjektívum *ružová* je odvodené od substantíva ruža a takto to uvádza aj Králik (2015): ružový doslova majúci farbu ruže. V španielčine sa používa len tvar substantíva *rosa* – ruža, ktoré nadobúda funkciu adjektíva v postavení so substantívom *color* – farba: *de color rosa* – farby ruže.

4.2.6.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom ružový

KSSJ (2003) a SSSJ udávajú pri hesle *ružový* vo význame farby veľmi podobé výklady:

ružový

príd. m. 1. bledočervený, majúci farbu zdravých líc, rannej zore, jabloňového kvetu, ruže ap., slabo červený: *ružová farba, ružová pleť*

2. radostný, príjemný, milý, optimistický: *ružové sny, ružové spomienky, ružová nálada, jeho postavenie nie je ružové; hľadiť, pozerat' na niečo cez ružové okuliare* nevidieť problémy;

Španielsky slovník DRAE poskytuje 4 definície prídavného mena **rosa**:

1. adj. Dicho de un color: Rojo muy pálido, como el de la rosa común. (O farbe: veľmi bledá červená, ako farba ruže.)

2. adj. De color rosa. (Ružovej farby.)

3. adj. Dicho de ciertos medios de comunicación: Que tratan de asuntos amorosos o relativos a la vida privada de personas famosas o conocidas por su frecuente aparición en estos medios. (O určitom druhu médií: pojednávajúce o milostných aférach alebo súkromnom živote známych osobností, často sa objavujúcich v tomto druhu médií.)

4. adj. coloq. Esp. Pertenciente o relativo a los homosexuales. *Frecuente el ambiente rosa.* (Patriaci alebo vzťahujúci sa na homosexuálov. *Navštevuje ružové miesta.*)

Vidíme, že slovenský a španielsky slovník majú len jeden zhodný význam a to je popis ružovej farby. V slovenčine konotuje ružová s niečím príjemným, milým, optimistickým a v španielčine sa používa na označenie médií typu paparazzi a tiež v súvislosti s homosexuálmi.

a) zhodné pomenovania (1)

socialismo rosa – ružový socializmus

b) španielske pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v slovenčine (2)

piel/cutis rosa – ružová pleť
ver la vida de color rosa – nosiť/mať ružové okuliare

c) španielske pomenovania bez slovenských ekvivalentov – opisný preklad (5)

estar como una rosa/como las propias rosas – byť svieži, oddýchnutý
novela rosa – romány o láske
pasar del rosa al amarillo – náhle zmeniť náladu z príjemnej na neprijemnú
prensa rosa – články o celebritách
salsa rosa – omáčka z kečupu a majonézy

d) slovenské pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v španielčine (1)

nosiť/mať ružové okuliare – ver la vida de color rosa

e) slovenské pomenovania bez španielskych ekvivalentov – opisný preklad (3)

Ak je apríl pekný, máj bude ružový – pronóstico que dice que si en abril hace buen tiempo, en mayo todo florecerá
byť (niečo) ružové – una situación agradable
ružové sny – sueños ideales, de esperanzas

Ružová farba sa javí ako nie veľmi produktívna pri vytváraní ustálených slovných spojení v slovenskom aj španielskom jazyku. V španielčine sme našli 8 pomenovaní a v slovenčine len 4. Môžeme vidieť, že iba jeden výraz možno zaradiť do kategórie a) s absolútnou zhodou medzi oboma jazykmi, a tým je *socialismo rosa – ružový socializmus*.

V súlade s tým, čo sme písali o všeobecných a najčastejších konotáciach ružovej farby sa ukázalo, že hoci ide o farbu pomerne málo produktívnu, jej najbežnejšie významy sú práve významy ideálnosti, snenia až naivity, čo odrážajú konštrukcie ako *byť (niečo) ružové* (napr. život, situácia a pod., *ružové sny, ružové okuliare*). Španielsky výraz *novela rosa* má výrazne negatívnu konotáciu, pretože sa historicky spája s literatúrou o láske, ktorú čítavali dievčatá predovšetkým v období Frankovej diktatúry, teda v období, kedy bola úloha ženy okresaná na naivnú bytosť bez vlastného názoru a práva, ktorá sa vo všetkom mala plne podriaďovať mužovi. Ten bol presným opakom ženy, a to aj v otázkach lásky: muž mal do vzťahu vstúpiť už ako skúsený a ostrieľaný, ale žena musela byť nedotknutá a neznalá sveta lásky a citov (Martín Gaité, 1987). Podarilo sa nám nájsť aj jeden význam ružovej v politickom kontexte: *ružový socializmus – socialismo rosa*, ktorý znamená umiernenější socializmus. Tu vychádzame z historickej symboliky ružovej branej ako „malej červenej“; teda miernejšia forma červeného socializmu.

Z nášho korpusu sme vynechali spojenia ako *ružový sad, ružová voda, (ne)byť (niečo) prechádzkou ružovou záhradou* alebo *(ne)mať na ružiach ustlané*, pretože nie sú motivované ružovou farbou, ale ružou – kvetom.

4.2.7 Chromatizmus zelený

	symbolika	
ZELENÁ	pozitívne asociácie	negatívne asociácie
	príroda, bohatstvo, zdravie, pokoj, peniaze, rovnováha, bezpečie, ekológia, nádej, harmónia, mier, obrodzenie, plodnosť, štedrosť	znudenosť, stagnácia, závisť

Tab. 13. Asociácie zelenej farby

Zelená farba je farbou prírody, a preto sa často používa v pomenovaniach spätých s prírodou (*zelené Vianoce, campos verdes*) a je častou farbou v literatúre. Symbolizuje tiež mladosť a nádej (maturitná stužka) a v posledných desaťročiach reprezentuje všetko ekologické.

Zelená farba sa už dlho spája najmä s prírodou, pretože rastliny obsahujú chlorofyl, vďaka ktorému sú prirodzene zelené. V spojení s prírodou ju môžeme vnímať ako farbu, ktorá má upokojujúci účinok. Hoci je zelená prezentovaná ako studená farba, je vnímaná veľmi pozitívne a optimisticky. V dnešnom svete sa spája najmä s oblasťou ekológie. Vidíme to aj v politickej sfére, kde sa strany a hnutia a ich príslušníci bojujúce za lepšie životné prostredie označujú ako zelené. Používa sa aj v cestnej premávke (najmä na semaforochoch), kde nadobudla význam voľného prejazdu/prechodu. V španielčine, angličtine, ale aj v slovenčine sa zelená farba používa na vyjadrenie závidi voči inej osobe (*estar verde de envidia, byť zelený od závidi*). Z hľadiska kultúrneho chápania sa v západných kultúrach používala ako farba predstavujúca šťastie. V Írsku sa počas osláv Dňa svätého Patrika všetko odieva do zelenej farby, ktorá má v tomto prípade náboženský význam. Používa sa ako symbol príchodu kresťanstva do Írska. Z náboženského hľadiska je však zelená farba v súčasnosti známa ako farba reprezentujúca náboženstvo islamu. Ak sa na túto farbu pozrieme z historického hľadiska, zistíme, že Rimania jej pripisovali veľký význam. Spájala sa s Venušou, bohyňou krásy, záhrad a viníc. V hospodárskej sfére sa zelená farba zvyčajne prezentuje v pozitívnom zmysle, hoci v niektorých kultúrach získala negatívny význam. Vo väčšine západných kultúr a v Európe je zelená farbou prírody, jari, nového života, šťastia, znovuzrodenia, plodnosti, dôvery, ale aj žiarlivosti, závidi či neskúsenosti (Heller, 2004). Avšak v niektorých východných kultúrach symbolizuje večnosť, rodinu, prosperitu, bohatstvo; na Strednom východe a v Indii sa zelená spája napr. aj s islamom a silou, ale rovnako ako na západe môže symbolizovať aj nádej, nové začiatky či šťastie (Heller, 2004).

Lexéma zelený sa na Slovensku používa od 15. storočia a „podchádza z prasl. *zelenb*, pôvodne asi prídavné od nezachovaného slovesa *zel-ti*, zdopovedajúceho lit. *žélti*, zeleniet – všetko od indoeurp. *ghel* – lesknúť sa, o farbách: žltý, zelený, sivý al. modrý“ (Králik, 2015: 684). DRAE uvádza pôvod slova verde v latinskom *viridis*, čo znamená zelený, živý, mladý. Podľa Corominas (2011) sa v Španielsku používala už v roku 1019.

4.2.7.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatizmom zelený

Pri zelenej farbe uvádzame aj výklad Krátkeho slovníka slovenského jazyka, pretože uvádza nové významy, ktoré SSSJ nedefinuje. KSSJ ponúka nasledovné výklady:

zelený

príd. m. l. majúci farbu ako svieža tráva, listy stromov ap.: *zelená lúka, zelená voda, zelené šaty, zelené oči; zelené ovocie* nezrelé

2. v ustálených spoj. a odb. názvoch: *zelená fazuľa* v strukoch, op. suchá; *zelené krmivo* svieže; *zelené hnojenie* zaorávanie zelených častí rastlín; *zelená skalica* chem. síran železnatý; *Zelený štvrtok* vo Veľkom týždni; kart. *zelená sedma, zelené eso*

3. týkajúci sa prírody, poľnohospodárstva ap.: publ. *zelená hranica* kt. vedie neobývaným územím, lesným porastom ap.; publ. *zelená správa* o poľnohospodárstve

4. týkajúci sa životného prostredia; ekologický: publ. *zelená iniciatíva*

5. expr. *zelený ako túz*; publ. (rozhodovať, riadiť) *za zeleným stolom, spoza zeleného stola* bez poznania reálnej skutočnosti; *postaviť, stavať na zelenej lúke* (u)robiť od základu;

1. pod. m. *zelení* m. živ. príslušník hnutia al. prívrženec ochrancov životného prostredia: *hnutie zelených; Strana zelených* na Slovensku;

2. (v doprave) *zelené svetlo* ako signál voľno: *svieti z.; mať zelenú* i fraz. publ. *môcť sa voľne rozvíjať*; publ. *dať niečomu zelenú* umožniť hladký priebeh

SSSJ uvádza navyše nasledujúce významy:

chlapci v zelenom vojaci; kniž. *niest' zelenú ratolesť ísť, prichádzať niekam so zmierlivými úmyslami*; poľov. *má zelenú krv* je poľovník; žel. *zelená ulica* voľný priechod vlaku na trati, bez zastavenia;

2. spodst. príd. m. zelená, b) hovor. zastar. storokorunová bankovka za buržoáznej ČSR: *Nehraj, Cigán, tu máš zelenú*. (F. Král) *Dostal zelenú a naučenie, čo všetko má kúpiť*. (Tomašč.);

pod. m. 1. zelený, m. zastar. príslušník, stúpenec agrárnej strany za buržoáznej ČSR;

2. v odborných názvoch bližšie určuje druh: vín. *zelený sylván*; záhr. *ringlota zelená*; *zelený hrášok*, *zelená paprika*, *zelená fazuľka*; zool. *žlna zelená*; chem. *zelená skalica* síran železnatý; poľnohosp. *zelené krmivo* z čerstvých rastlín; *zelené hnojivo* pripravené zaoraním čerstvých rastlín; *zelená hniloba* hubovitá choroba na tabaku; lek. *zelený zákal* druh očnej choroby;

3. hovor. expr. mladý, neskúsený, mladistvý: *zelený mládenec*, *zelené chlapčisko*; pren. *zelené táraniny* (Šolt.); *zelené písacky* (Mráz.); *zelené reči* (Kal.);

3. prísl. zelene prísl.: *mašina zeleno natretá* (Vám.) na zeleno; expr. *uškieral sa zeleno* (Jil.) mladícky, neskúsene;

Španielsky slovník DRAE uvádza pre heslo verde až 22 výkladov:

1. adj. Dicho de un color: Semejante al de la hierba fresca o al de la esmeralda, y que ocupa el cuarto lugar en el espectro luminoso. (O farbe: podobná farbe sviežej trávy alebo smaragdu a ktorá je na štvrtom mieste farebného spektra.)

2. adj. De color verde. (Zelenej farby.)

3. adj. Dicho de un árbol o de una planta: Que aún conservan alguna savia, en contraposición al seco. (O strome alebo rastline: keď ešte obsahuje miazgu, opak suchého.)

4. adj. Dicho de la leña: Recién cortada del árbol vivo. (O dreve: čerstvo narúbané zo živého stromu.)

5. adj. Dicho de una legumbre: Que se consume fresca, para diferenciarla de la que se guisa seca. *Judías, habas verdes*. (O strukovine: taká, ktorá sa konzumuje surová, aby sa odlišila od suchej, ktorá sa varí. *Fazuľa, bôb zelený*.)

6. adj. Dicho especialmente de un fruto: Que aún no está maduro. U. t. en sent. fig. (Zvlášť o plode: ktorý ešte nie je zrelý; používané aj v prenesenom význame.)

7. adj. En alfarería, albañilería, etc., dicho de una labor: Hecha con materiales húmedos mientras no se secan. (V murárstve a pod.: o práci vykonávanej vlhkými materiálmi, kým nezaschnú.)

8. adj. Dicho de un vino: Que hace entender, por su sabor áspero, que en su elaboración se mezcló uva agraz con la madura. (O víne: podľa chuti prezrádza, že ide o zmes kyslého nezrelého hrozna so zrelým.)

9. adj. Dicho de un conjunto de años de la vida: Correspondientes a la infancia o a la juventud. (O rokoch, ktoré zodpovedajú detstvu alebo mladosti.)

10. adj. Dicho de una cosa: Que está en los principios y a la cual falta mucho para perfeccionarse. (O veci: keď je niečo v počiatkoch a chýba veľa do konca.)

11. adj. Dicho de una persona: Inexperta y poco preparada. (O človeku: niekto neskúsený a málo pripravený.)

12. adj. Dicho de un cuento, de una comedia, de un chiste, etc.: Indecentes, eróticos. (O príhode, komédii, vtype a pod.: netaktný, erotický.)

13. adj. Dicho de una persona: Que conserva inclinaciones sexuales impropias de su edad o de su estado. *Viejo verde*. (O človeku: kto prechováva sexuálne sklony nevhodné svojmu veku alebo postaveniu. *Zelený starec – chlípný*.)

14. adj. Dicho de un lugar: Destinado a ser parque o jardín, y en el que no se puede edificar. *Zona, espacio verde*. (O mieste: určené na park alebo záhradu a nemôže sa v ňom stavať. *Zelená zóna, priestor*.)

15. adj. ecologista. (Ekologický.)

16. adj. Dicho de un producto: ecológico (que no es perjudicial para el medio ambiente). (O ekologickom produkte: taký, ktorý nie je škodlivý voči životnému prostrediu.)

17. m. Alcaccer y demás hierbas que se siegan en verde y las consume el ganado sin dejarlas secar. (Rastliny, ktoré sa žnú za zelena ako krmivo pre dobytok bez toho, že by sa nechali vysušiť.)

18. m. follaje (conjunto de hojas de árboles y otras plantas). (lístie)

19. m. Colorante o pigmento utilizado para producir el color verde. (Farbivo alebo pigment používaný pri výrobe zelenej farby.)

20. m. coloq. Cuba. dólar (unidad monetaria de los Estados Unidos). (na Kube: americký dolár)

21. m. pl. Pastos del campo para el ganado. (Pastviny pre dobytok).

Obidva jazyky identifikujú zelenú farbu s farbou trávy, tiež majú spoločné konotácie s významom nezrelý, mladický. Zelená sa používa v súvislosti s ekológiou, v poľnohospodárstve a dokonca aj na označenie bankovky (v španielčine na označenie 100 dolárovej bankovky a v slovenčine v bývalej ČSR na označenie 100 Kčs.). V oboch jazykoch sa používa aj v súvislosti so zeleninou, ale v slovenčine je to kvôli zelenej farbe plodiny (*zelený hrášok, zelená paprika, zelená fazuľka*) a v španielčine sa hovorí zelená fazuľa alebo bôb, keď sa konzumuje čerstvá, nespracovaná. V slovenčine sa používa zelená aj v ustálených pomenovaniach hracích kariet (*zelená, sedma, osma, eso*), v poľovníckom kontexte a z čias, keď bola povinná vojenská služba sa zachovalo pomenovanie *chlapci v zelenom*, pretože nosili zelené uniformy. Slovenský výraz *na zelenej lúke* označuje začiatok niečoho, zatiaľ čo v španielčine, ak je nejaké miesto zelené znamená to, že sa tam nemôže stavať. V španielčine existuje aj niekoľko konotácií, ktoré slovenčina nepozná: erotika, neslušnosť alebo nevysušený/vlhký materiál.

a) zhodné pomenovania (40)

activistas verdes – *zelení aktivisti*

alternativa verde – *zelená alternatíva*

café verde – *zelená káva*

ciudad verde – *zelené mesto*

colonialismo verde – *zelený kolonializmus*

dar luz verde – *dať zelenú*

diputado verde – *zelený poslanec*

energía verde – *zelená energia*

estar verde de envidia – *byť zelený od závidi*

futuro verde – *zelená budúcnosť*

habas verdes – *zelený bôb*

chile verde – *zelená čili paprička*

impuesto verde – *zelená daň*

infraestructura verde – *zelená infraštruktúra*

judías verdes – *zelená fazuľa*

libro verde – *zelená kniha*

línea verde – *zelená linka*⁴³

línea verde (frontera político-militar entre Chipre del Norte y del Sur) – *zelená línia*

manzana verde – *zelené jablko*

márquetin verde – *zelený marketing*

negocio/empresa verde – *zelené podnikanie/zelený biznis*

ola verde – *zelená vlna*

oro verde de los indios – *zelené zlato indiánov (maté)*

⁴³ Rovnaký význam, rovnaká forma, ale mimojazyková realita je iná: Slovensko: telefónna linka vs. Španielsko: mobilná aplikácia.

parque industrial verde – zelený priemyselný park
Partido Verde – Strana Zelených
pimienta verde – zelené korenie
pimiento verde – zelená paprika
política verde – zelená politika
proyecto verde – zelený projekt
recibir luz verde – dostať zelenú
revolución verde – zelená revolúcia
salsa verde – zelená omáčka
semana verde – zelený týždeň⁴⁴
solución verde – zelené riešenie
tarjeta verde – zelená karta
té verde – zelený čaj
tecnología verde – zelená technológia
tener luz verde – mať zelenú
tomate verde – zelená paradajka
zona verde – zelená zóna (militantné pásmo v Iraku)

b) španielske pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v slovenčine (19)

cinturón/anillo verde – zelená zóna okolo mesta/štvrte
cosmética verde – biokozmetika
economía verde – zelené hospodárstvo/ekonomika
empleo verde – zelené pracovné miesta
estar verde (alguien) – zelenáč, neskúsený človek
Fruta que madura verde, se pone amarga y se pierde – Ohýbaj ma mamko, pokiaľ som ja Janko.
innovación verde – zelená inovácia
luz verde – zelená elektrina
medicina verde – prírodná medicína
meter en verde – dať zelené koňom/dobytku
movimiento verde o ecologista (nie ako názov polit. strany) – hnutie/ativity zelených
poner verde (a alguien) – skritizovať/ohovoriť niekoho; zvoziť/znosiť pod čiernu zem
pulmón verde – zalesnená oblasť v meste
reforma fiscal verde – daňová reforma v oblasti ekológie
tapete verde – zelený hráčsky stôl
turismo verde – ekoturizmus
verde como una rana/hierba – zelený ako žaba/tráva
viejo verde – chlípnik
vino verde – mladé víno

c) španielske pomenovania bez slovenských ekvivalentov – opisný preklad (11)

¡A buenas horas, mangas verdes! – výrok, ktorý sa ironicky používa v situácii, keď pomoc prišla, ale neskoro
bandera verde – zelená zástava (signalizuje žiadne nebezpečenstvo kúpania v mori)⁴⁵
brotos verdes – obnovenie nárastu ekonomiky
cuero en verde – neopracovaná, surová koža
darse (alguien) un verde – robiť niečo príjemné; zabávať sa až do sýtosti
fractura en tallo verde – med. druh zlomeniny kosti

⁴⁴ Konferencia EÚ ohľadom skvalitnenia ovzdušia.

⁴⁵ Hoci existuje doslovný preklad, v slovenčine sa toto spojenie nepoužíva, pretože nemá odraz v mimojazykovej realite.

chiste/película verde – neskušný vtip/film; erotický
la España verde – severná časť Španielska
La mancha de mora con otra verde se quita – niečo neprijemné sa dá nahradiť iným
madera verde – mokré, nevysušené drevo
ser (algo/alguien) más raro que un perro verde – o niekom/niečom veľmi zriedkavom

d) slovenské pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v španielčine (13)

budúcnosť v zelených farbách – futuro optimista
chlapci v zelenom – soldados de la mili
na zelenej lúke – desde cero
niešť zelenú ratolesť – llegar en paz
zelená cibulka – cebolleta
zelená hranica – frontera natural
zelené čísla – números negros
zelené dievčatá – chicas ecológicas que no usan cosmética cara
zelené krmivo – el verde
zelený ako túz – estar muy pálido
zelený koberec – la hierba que cubre los campos de fútbol
zelený šport – golf
Zelený štvrtok – Jueves Santo

e) slovenské pomenovania bez španielskych ekvivalentov – opisný preklad (22)

dostať zelenú kartu – en el deporte, permiso para poder participar en una carrera, etc.
Hreší, len tak sa hory zelenajú – maldecir mucho
Máj, zelený je háj – pronóstico que dice que en mayo toda la naturaleza ya está verde
zelená energetika – sector de energía que sigue la política ecologista
zelená hliadka – iniciativa con el objetivo de penalizar daños medioambientales
zelená hra života – el ciclo de la vida
zelená intervencia – pasos para proteger el medio ambiente
zelená krv – la pasión por ser cazador
zelená nafta – apoyo económico al combustible ecológico a través de diferentes subvenciones
zelená SAS a SDE – nombres de partidos políticos eslovacos que tienden hacia el ecologismo
zelená skutočnosť – el sueño cumplido de llegar a ser cazador
zelená stužka – lazo de color verde que simboliza la juventud y la esperanza de los estudiantes en el último año del bachillerato y lo llevan en las solapas del abrigo/chaqueta
zelená škola – escuelas con participación en programas ecologistas
zelená zóna – 1. Tipo de región en Eslovaquia según la tasa de paro; 2. Tipo de aparcamiento en las ciudades eslovacas según cuánto cobran por una hora de aparcar el coche; 3. área en la Gran Barrera de Coral donde está prohibida la pesca
zelená župa – región con el mayor número de actividades ecológicas
zelené práce – trabajo en el jardín con las partes verdes de las plantas
Zelené Vianoce, biela Veľká noc – pronóstico que dice que cuando no hay nieve en Navidad, habrá Semana Santa con nieve
zelený mozog – policajti/armáda
zelený program – programa de los partidos políticos ecológicos
zelený rast – apoyo del aumento y desarrollo económico conjuntamente con la protección medioambiental
zelený Taliban – denominación figurativa para cierto grupo de activistas ecológicos en una región de Eslovaquia quienes, con sus prácticas, se asemejaban a los miembros del Taliban

Spolu sme vyexcerpovali 70 pomenovaní v španielčine a 76 v slovenčine. Najpočetnejšou kategóriou bola kategória a), teda absolútne prekladové ekvivalenty medzi slovenčinou a španielčinou – až 40 výrazov.

Môžeme vidieť, že najčastejšie sa vyskytujúci lexematickými výrazmi sú syntaktické konštrukcie „podstatné meno“ + „prídavné meno“, inak v odbornej literatúre nazývané aj kolokácie. Výrazy ako napr. *zelená škola, zelená linka, zelená hliadka, zelené mesto, zelená župa* alebo *pulmón verde, empleo verde, economía verde, brotes verdes* a pod. dokazujú produktivnosť zelenej farby ako farby prírody podieľať sa na kreovaní neologizmov, nových lexém v oblasti ekológie (Spišiaková, 2016: 115, 117). Pri zelenej farbe sme zároveň objavili aj niekoľko štylistických neologizmov, resp. okazionálnych pomenovaní, čiže takých výrazov, ktoré netvoria súčasť stabilnej lexikalizovanej zložky slovnej zásoby, avšak čoraz častejšie je možné všimnúť si ich výskyt v médiách. Zaujímavosťou však je, že zatiaľ čo v španielskom jazyku sú takéto pomenovania tvorené pridaním prídavného mena verde k podstatnému, slovenský jazyk uprednostňuje skôr utváranie novotvarov pomocou prefixov eko- alebo bio-, prípadne iným prídavným menom, ktoré je synonymom pre zelenú vo význame prírody: *cosmética verde* vs. *biokozmetika, medicina verde* vs. *prírodná medicína, turismo verde* vs. *ekoturizmus* a pod.

Ďalším zaujímavým spojením z hľadiska ekvivalencie významu je výraz *zelená zóna – zona verde*. Ide o absolútny ekvivalent v prípade, že označuje militantné pásmo v Iraku. Tento význam sa vyskytuje tak v slovenských ako aj španielskych textoch. Okazionálne sme v slovenskom korpuse našli výraz *zelená zóna* aj vo význame oblasti v rámci Veľkej koralovej bariéry, v ktorej platí absolútny zákaz rybolovu. V španielskych textoch sme tento význam nezaznamenali. Tak isto iba v slovenských textoch figurovali ďalšie dva okazionálne významy: región Slovenska podľa miery nezamestnanosti a typ plateného parkoviska podľa hodinovej sadzby. Ďalšou zaujímavou lexémou je spojenie *zelená linka – línea verde*. Ide o absolútne ekvivalenty medzi slovenským a španielskym jazykom a v oboch prípadoch ide o druh služby, ktorú mesto zriadilo pre občanov s cieľom participovať na ochrane životného prostredia. Jediný rozdiel spočíva v tom, že v slovenčine ide naozaj o telefónnu linku, t. j. číslo, na ktoré môžu občania volať, keď si všimnú poškodzovanie životného prostredia; naproti tomu v španielčine je tento názov obraznejšieho charakteru, pretože ide o mobilnú aplikáciu.

4.2.8 Chromatizmus žltý

	symbolika	
ŽLTÁ	pozitívne asociácie	negatívne asociácie
	slnko, radosť, teplo, bohatstvo, hojnosť, čerstvosť, sviežosť, svetlo	žiarlivosť, zácosť, egoizmus, trpkosť, choroba

Tab. 14. Asociácie žltej farby

Okrová žltá, ktorej odtieň sa mení v závislosti od koncentrácie oxidu železitého, bola jedným z prvých rastlinných pigmentov používaných človekom. Okrové pigmenty sa našli v prehistorických jaskynných maľbách a v umení iných starovekých kultúr, napríklad v egyptskom, gréckom a rímskom umení.

Žltá je hádam jednou z nakoontroverzejších farieb v súvislosti s tým, čo vyjadruje a symbolizuje. Je farbou slnka, takže evokuje radosť, teplo, príjemný pocit, na druhej strane má aj negatívnu symboliku a predstavuje žiarlivosť, závisť alebo egoizmus. Žltá – zlatá je ale

aj farbou dozretého obilia a zlata, takže predstavuje bohatsvo a hojnosť (*zlatá kreditná karta, el Dorado*). Je aj farbou čerstvosti a sviežosti ako citrusové plody (citrón) alebo zázvor.

V islame predstavuje múdrosť, v Číne je symbolom cisára, ale v kresťanskej tradícii aj farba Judášovho plášťa. V západných kultúrach sa žltá farba v minulosti používala na označenie tých, ktorí sa vymykali domnelému poriadku: kacírov, prostitútok alebo Židov v období nacizmu. V latinčine slovo *amarus* (*amarillo* v španielčine) znamená niečo trpké, smutné a táto skutočnosť môže súvisieť s tým, že žltá farba sa v minulosti spájala so smrťou a mnohými vážnymi ochoreniami, ako je napríklad hepatitída. V súčasnosti sa tlač alebo médiá, ktoré informujú o nehodách a katastrofách nazýva *žltá žurnalistika – prensa amarilla*. „Za charakteristické znaky žltej žurnalistiky sa považujú veľké, hrubé a poplašné titulky, ktoré nezriedka nafukujú nie významné, ale najčastejšie škandalózne udalosti (vrátane novinárskych kačíc) v spravodajstve, nadmerné množstvo obrazových prvkov, v postojových textoch sociálna demagógia, nedôvera k zaužívaným spoločenským inštitúciám a hodnotám“ (Kvapil, Uličná, 2021: 105).

Žltá bola farbou impresionistov (Van Gogh, Monet), pretože impresionisti sú maliarmi svetla a svetlo je žlté. Často si ju všímame na dopravných značkách práve preto, že je to živá, svetelná farba, ktorú ľudské oko dokáže najlepšie zachytiť. Je aj obľúbenou farbou veľkých spoločností, pretože evokuje radosť, šťastie, optimizmus, energiu, teplo (Ferrari, Ikea a Shell).

Lexéma *žltý* sa na našom území začala používať v 17. st a pochádza z praslovanského *žbltb*, toto z indoeurópskeho *ghel* – lesknúť sa (Králik, 2015). *Amarillo* pochádza ako sme už spomínali a ako uvádza DRAE z latinskej španielčiny *amarellus*, toto z latinčiny *amarus*, čo znamená horký, trpký. Podľa Corominas (2011) sa toto slovíčko používalo na území Španielska už v roku 1074.

4.2.8.1 Sémantická analýza lexikálnych jednotiek s chromatismom žltý

SSSJ uvádza 4 významy lexémy **žltý**:

1. majúci farbu ako žltok, napr. *žltá farba, žlté svetlo, žlté kvety, žlté listy, žlté vlasy*; majúci farbu pokožky, napr. *žltá rasa* – so žltou farbou pokožky;
2. expresívne v rasistickom chápaní *žlté nebezpečenstvo* – nebezpečenstvo hroziace od žltej rasy;
3. anatomicky *žlté teliesko* – periodicky sa vytvárajúce v ženskom vaječníku; *žltá škvrna* – miesto najostrejšieho videnia na sietnici; biologicky *žltá zimnica* – vírusové infekčné ochorenie;
4. symbolicky *žltý anjel* – príslušník nepretržitej havarijnej služby pre motoristov.

V DRAE nájdeme 14 výkladov adjektíva **amarillo**:

1. adj. Dicho de un color: Semejante al del oro o al de la yema de huevo, y que ocupa el tercer lugar en el espectro luminoso. (O farbe. Podobá sa zlatu alebo vaječnému žltku a vo svetelnom spektre zaujíma tretie miesto.)
2. adj. De color amarillo. (Žltej farby)
3. adj. Dicho de una persona o de la raza a la que pertenece: De piel amarillenta. (O osobe alebo rase, ku ktorej patrí: žltkastej pleti).
4. adj. Pertenciente o relativo a las personas de raza amarilla. *Cultura amarilla milenaria* (Patraci k ľuďom žltej rasy alebo sa ich týka. *Miliónročná žltá kultúra*.)
5. adj. Dicho de una persona: Pálida a causa de una enfermedad o un susto. (O osobe: Bledá kvôli chorobe alebo zo strachu.)
6. adj. Dicho de un trabajador o de una organización de trabajadores: Que defiende los intereses de la patronal o del Gobierno. *Sindicato amarillo*. (Povedané o robotníckej alebo zamestnaneckej organizácii: Obhajuje záujmy šéfov alebo vlády. *Žlté odbory*.)

7. adj. Nic., P. Rico y R. Dom. Dicho del plátano grande: Que está maduro. (Nikaragua, P. Rico, Dom. R. Veľký banán: ktorý je dozretý).
8. adj. despect. coloq. Col. y Cuba. cobarde (|| pusilánime). (pej. Hov. Kolumbia a Kuba. Zbabelec / slaboduchý.)
9. adj. Cuba. Que es empleado del Ministerio de Transportes cubano y se encarga de mantener el orden en las paradas de ómnibus. (Kuba. Je zamestnancom kubánskeho ministerstva dopravy a má na starosti udržiavanie poriadku na autobusových zastávkach.)
10. adj. Perú. esquirol (|| que no se adhiere a una huelga). (Peru. štrajkokaz / ten, kto sa nezapojí do štrajku.)
11. m. Colorante o pigmento utilizado para producir el color amarillo. *Amarillo de cadmio* (Farbivo alebo pigment používaný na výrobu žltej farby. *Kadmiovo žltá.*)
12. m. Adormecimiento extraordinario que los gusanos de seda, cuando son muy pequeños suelen padecer en tiempo de niebla. (Mimoriadna otupenosť, ktorou priadky morušové, keď sú veľmi malé, často trpia v hmlistom počasí.)
13. m. Arg., Col., Perú y Ur. Nombre de distintas plantas americanas caracterizadas por el color amarillo de alguna de sus partes, especialmente la madera. (Arg, Kolumbia, Peru, Urug. Názov rôznych amerických rastlín, ktoré sa vyznačujú žltou farbou niektorých svojich častí, najmä dreva.)
14. f. coloq. Moneda de oro, y especialmente onza.(hov. Zlatá minca, a najmä unca.)
15. f. Veter. Enfermedad del ganado lanar, que procede de una alteración del hígado. (veterin. Choroba dobytka spôsobená poruchou pečene.)

Hoci španielsky slovník ponúka až 14 výkladov významu slovíčka žltý, až 5 z nich sa vzťahuje na ich používanie v Latinskej Amerike. Napriek tomu sa výklady významov v slovenskom a španielskom slovníku dosť líšia. Spoločný význam je význam žltej farby ako farby žltka alebo príslušníkov žltej rasy. Ostatné významy sú rozdielne. Slovenčina uvádza význam *žltých anjelov*, ktorí sa napr. v Mexiku volajú *zelení anjeli* a v Španielsku neexistujú. Tiež sa nachádza v slovenskom slovníku aj rasistické pomenovanie *žlté nebezpečenstvo*. Naproti tomu španielčina uvádza význam žltej v súvislosti s dlhoročnou čínskou kultúrou a ďalší význam neznámy na Slovensku súvisí s pracujúcimi alebo odborníkmi, ktorí sú na strane vlády alebo šéfov, takže akoby „zradcovia“ alebo pomenovanie žltý v súvislosti s rôznymi chorobami, či už u ľudí alebo u zvierat.

a) zhodné pomenovania (11)

- chalecos amarillos* – žlté vesty
economía amarilla – žltá ekonomika (zameriava sa na technológiu a vedu)
dientes amarillos – žlté zuby
fiebre amarilla – žltá horúčka/zimnica
gigante amarillo – žltý gigant (Čína)
maillot amarillo – žltý dres/trikot
oro amarillo – žlté zlato
prensa amarilla – žltá žurnalistika/bulvárna tlač
raza amarilla – žltá rasa
sector amarillo – žltý sektor
tarjeta amarilla – žltá karta

b) španielske pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v slovenčine (10)

- amarillos* – žltí, odborári/liberáli
amenaza amarilla – stav výstražnej pohotovosti
basura amarilla – žltý odpad (žlté nádoby na plasty)
Emperador Amarillo – Žltý vládca, mýtický zakladateľ Číny

invasión amarilla – žltá invázia, čínska
páginas amarillas – zlaté stránky
televisión amarilla – žltá televízia, bulvár
ungüento amarillo – zázračná mastička
uniformes amarillos – žlté unifromy väzňov v Guantánamo
voto amarillo – žltý hlas za liberálov

c) španielske pomenovania bez slovenských ekvivalentov – opisný preklad (11)

el amarillo/sindicato amarillo – žltý/žlté odbory (kto háji záujmy vlády alebo majiteľov)
bandera amarilla – žltá zástava, používa sa na výstražné označenie stavu mora
El que de amarillo se viste, en su hermosura confía – kto sa oblieka do žltej, dôveruje svojej
kráse (príslovie, ktoré hovorí, že žltá farba je len pre sebavedomých)
fiesta amarilla – žltá oslava
huelga amarilla – žltý štrajk (štrajk odborárov)
más raro que un caballo amarillo – hovorí sa o niekom alebo niečom veľmi zriedkavom
a bizarnom, aj o zvláštnom správaní človeka
opción amarilla – žltá voľba
socialismo amarillo – žltý socializmus
peligro amarillo – žlté nebezpečenstvo
poder amarillo – žltá moc
túnica amarilla sambenito – žltá tunika, symbol ľútosti a a navrátenia sa ku kresťanskej viere

d) slovenské pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v španielčine (2)

žltá horúčka – *el Dorado*
žltá hviezda – *estrella amarilla (la estrella de David)*

e) slovenské pomenovania bez španielskych ekvivalentov – opisný preklad (3)

byť žltý ako vosk/citrón/púpava – *estar amarillo como la cera/limón*
žltý melón – *melón*
žltý kov – *metal amarillo (oro)*

Hoci je žltá farba farbou Slnka, v španielčine ani v slovenčine sme nenašli žiadne konotácie súvisiace so Slnkom. Používa sa vo výrazoch označujúcich žltú alebo zlatú farbu (*žltá karta, žltý dres, žlté zlato*) alebo v prenesenom význame *žltý gigant* (metafora), *žlté vesty* (synekdocha).

V slovenčine sa našlo málo konštrukcií so žltým komponentom (16), v španielčine ich bolo viac (32), a to predovšetkým aj vďaka používaniu žltej farby v súvislosti s odborními alebo liberálmi. V troch prípadoch má v španielčine žltá význam výnimočnosti alebo zriedkavosti (*žltá zázračná mastička, kto sa oblieka do žltej, je sebavedomý a niekto zriedkavý ako žltý kôň*).

Z prekladového hľadiska sú zaujímavé dve konštrukcie: *las páginas amarillas* (*žlté stránky*) sa do slovenčiny prekladajú slovíčkom *zlaté* a naopak *žltá horúčka* v prenesenom význame hľadanie zlata by sa mohlo do španielčiny preložiť ako *el Dorado* (*Zlatá krajina*), čím sa označovala neznáma časť kontinentu v Južnej Amerike, kde sa predpokladali obrovské poklady zlata a iných vzácnych kovov, ale používa sa aj v rozšírenom význame ako ošial' za hľadaním zlata.

5 Výsledky analýz

V našom výskume sme analyzovali spolu 935 pomenovacích jednotiek s chromatickým prvkom v ich štruktúre. V španielskom jazyku sme našli 478 lexém a v slovenskom 457. Na základe uvedených čísel môžeme skonštatovať, že lexémy s chromatickým prvkom sú v oboch jazykoch frekventované, a že farby často slúžia ako zložka jednoslovných alebo viacslovných pomenovaní. Frekvencia výskytu jednotlivých farieb v pomenovaniach bola v oboch jazykoch takmer rovnaká, rozdiel je len na posledných miestach, kedy v španielčine sú na poslednom mieste dve farby: oranžová a fialová s počtom 5 pomenovacích jednotiek a v slovenčine je na predposlednom mieste oranžová s počtom 3 lexémy a na poslednom fialová s počtom 2 lexémy. Poradie výskytu jednotlivých farieb je nasledovné: 1. čierna, 2. biela, 3. červená, 4. zelená, 5. modrá, 6. žltá, 7. sivá, 8. hnedá, 9. ružová, 10. oranžová a fialová. Vo väčšine prípadov sme našli viac pomenovaní v španielskom jazyku ako v slovenskom, okrem čiernej farby, pri ktorej sme v španielčine mali 110 výskytov a v slovenčine 122. Napriek tomu, že výskyt bielej farby ako takej je podľa frekvencie používania slov v korpuse Araneum vyšší ako výskyt čiernej, náš výskum preukázal, že počet pomenovacích jednotiek s chromatismom čiernej je vyšší o 49 jednotiek ako výskyt pomenovaní s chromatismom bielej. Pri sivej a hnedej sme v oboch jazykoch našli rovnaký počet výrazov (18 a 13). Podrobný popis výskytu pomenovaní s chromatickým prvkom vidíme v nasledujúcej tabuľke:

		a	b	c	d	e	prir. šp.j.	prir. sl.j.	spolu korpus	špan.j.	slov.j.
1	čierna	45	22	28	24	17	15	36	187	110	122
2	biela	36	35	17	12	23	7	8	138	95	79
3	červená	34	10	29	11	21	15	10	130	88	76
4	zelená	40	19	11	13	22			105	70	76
5	modrá	13	5	16	5	19+23			58+23	34	24+23
6	žltá	11	10	11	2	3			36	32	16
7	sivá	10	4	4	2	6			26	18	18
8	hnedeá	3	6	4	6	4			13	13	13
9	ružová	1	2	5	1	3			12	8	5
10	oranžová	2	1	2	0	1			6	5	3
11	fialová	0	1	4	2	0			7	5	2
	spolu								935(741) ⁴⁶	478	434+23

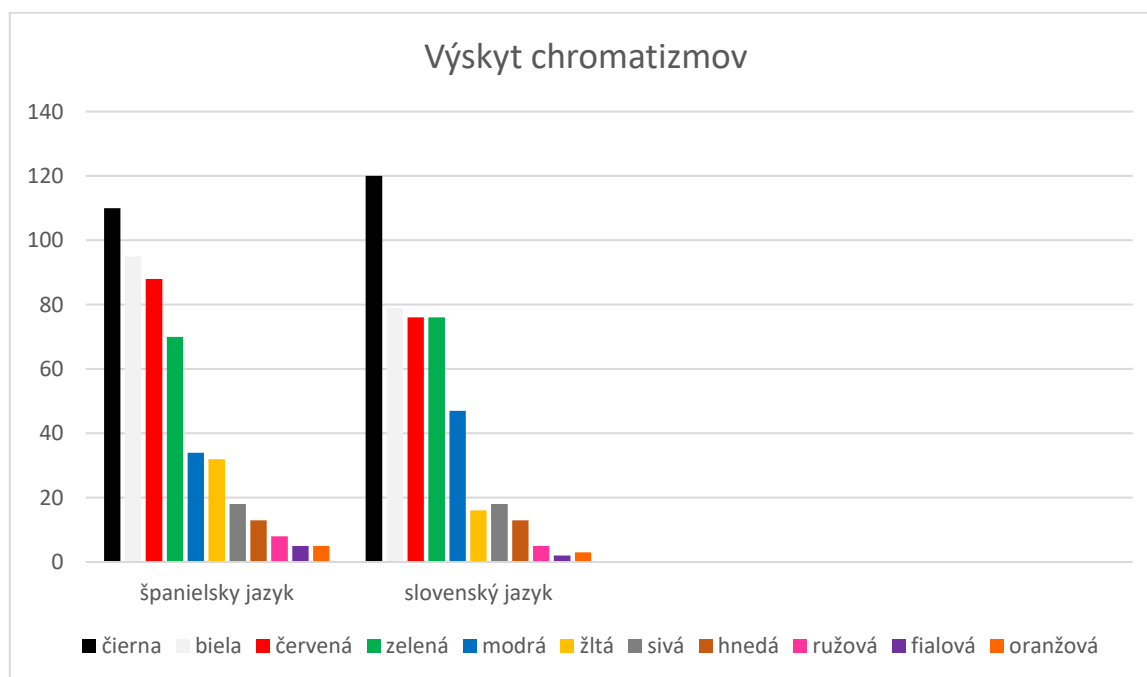
Tab 15. Počet výskytov chromatizmov v španielskom a slovenskom jazyku

Najpočetnejšou kategóriou bola pri všetkých farbách, okrem modrej, kategória a), teda rovnaké ekvivalenty. Tento výsledok svedčí o tom, že vnímanie farieb je v slovenskej a španielskej kultúre veľmi podobné. Pri bielej farbe bola tiež početná kategória b), t.j. španielske pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi v slovenčine, ale je zaujímavé, že za ňou nasleduje kategória e), teda pomenovania v slovenčine, ktoré v španielčine neexistujú. Z toho môžeme vyvodit', že pri bielej farbe sa v slovenčine nachádza viac kultúrém ako pri iných farbách (ide o významové polia sneh). Pri modrej farbe je najpočetnejšia tiež kategória e) s počtom 19, ak neberieme do úvahy pomenovania v súvislosti s modrou koalíciou, ak áno, tak toto číslo vystupí až na 44 oproti číslu 16 v kategórii c), teda španielske pomenovania bez slovenských ekvivalentov. Z uvedeného vyplýva, že najviac interkultúrnych rozdielov sa prejavilo pri modrej farbe (historické súvislosti: modrá farba monarchie, diktátora Franka, na

⁴⁶ Číslo 935 vyjadruje počet všetkých jednotiek v korpuse, číslo 741 vyjadruje počet významov, teda zhodné ekvivalenty sa počítajú ako jeden nie dva.

Slovensku súvislosť modoru so zimou, úderom, smrťou a pomenovania z čias socializmu: *modrá knižka, modré trenírky, modrá pionerska košeľa*, atď.). Pri žltej farbe máme v kategórii c), teda španielske pomenovania bez ekvivalentu až 11 pomenovaní, zatiaľ čo v kategórii e) slovenské pomenovania bez španielskeho ekvivalentu len 3. Žltá farba sa v Španielsku používa na označenej situácie, kedy sa robotníci alebo odbory postaví na stranu majiteľov. Takáto situácia sa na Slovensku neoznačuje. Zaujalo nás aj číslo 36 pri slovenských prirovnaniach s čiernou farbou oproti 15 v španielčine alebo 8 a 7 pri bielej farbe. Pri prirovnaniach ide tiež väčšinou o kultúremy, pretože sú to prirovnania k realite, ktorá nás obklopuje. V slovenských prirovnaniach s čiernou farbou išlo predovšetkým o prirovnanie k buď k rôznym neživým javom (uhlie, eben, noc), zvieratám (havran, vrana), ale aj k cigáňom, černochoom, murínom. Prirovnania k ľudským bytostiam čiernej pokožky sme v španielčine nenašli. Z tohto môžeme usúdiť, že odmietanie a odstup od ľudí čiernej pleti na Slovensku pramení z ďalekej minulosti a pretrváva dodnes. Ostatné rozmiestnenie farieb je pomerne vyrovnané vo všetkých kategóriách. Ak si výskyt chromatismov prepočítame na percentá zistíme, že najviac percent (39%) je pri zelenej farbe v kategórii a), teda rovnaké pomenovania v oboch jazykoch a hneď za ňou pri sivej farbe (38%) tiež v kategórii a). Z toho vyplýva, že ide o farby, ktoré sú produktívne v poslednom období (ekológia, ekonomika) a tieto pomenovania sú medzinárodné (*šedá eminencia/ekonomika, zelená ekonomika/ poslanec*). Objavilo sa vysoké percento aj pri modrej farbe v kategórii e), teda slovenské pomenovania bez ekvivalentov, ktoré sme už spomínali vyššie. Najnižšie percentá vychádzajú v kategórii d), teda slovenské pomenovania s čiastočnými ekvivalentmi pri žltej farbe (5%), pri sivej (7%) a pri červenej farbe (8%).

Prehľad o výskyte chromatismov v pomenovaniach vidíme na nasledujúcom grafe:

Graf 5. Výskyt chromatismov v pomenovaniach v španielskom a slovenskom jazyku

Záver

Najpoužívanjšími farbami v súčasných slovenských a španielskych pomenovaniach sú tzv. achromatické farby: čierna a biela. Bežne používanými sú aj základné farby spektra ako červená, zelená, modrá a žltá. Menej sa využívajú farby sivá, hnedá, ružová a najmenej oranžová a fialová. Oranžová je zároveň aj najmladšou farbou v našich jazykoch.

Môžeme skonštatovať, že používanie chromatismov a pomenovacích jednotiek s chromatickým prvkom je v španielskom a slovenskom jazyku veľmi podobné, takmer rovnaké až na posledné málo používané farby ako sú fialová a oranžová.

Chromatizmy ako súčasť pomenovaní sa používajú v hovorom jazyku, ale tvoria aj odborné termíny v ekonomickom jazyku, politickom no a samozrejme v botanike, zoológii a medicíne.

Ak porovnáme naše výsledky s frekvenciou používania farieb, v slovenčine podľa Mistríka, zistíme že až po žltú farbu je poradie rovnaké. Na 7. mieste je v našom výskume sivá, ktorú Mistrík neuvádza a ružová sa u Mistríka nachádza pred hnedou. Na poslednom mieste uvádza Mistrík fialovú. Oranžovú farbu neuvádza.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
čierny	biely	červený	zelený	modrý	žltý	ružový	hnedý	fialový

Tab 16. Výskyt adjektív (farby) z hľadiska frekvencie slov v slovenskom jazyku (Mistrík, 1969)

Pri porovnaní našich výsledkov z frekvenciou výskytu slov v korpuse Araneum je rozdiel hneď na prvých dvoch miestach, pretože Araneum uvádza v oboch jazykoch na prvom mieste bielu farbu ako najfrekvencovanejšiu. V španielskom jazyku je rozdiel aj naposledných dvoch miestach medzi fialovou a oranžovou. V slovenčine sa frekvencia výskytu farieb a počet pomenovaní v našom výskume zhoduje po žltú farbu. Podľa Araneum je na 7. mieste ružová, na 8. sivá/šedá a na posledných dvoch miestach – oranžová a fialová. Frekvenciu výskytu slov v Araneum vidíme v nasledujúcich tabuľkách:

Slovenský jazyk		
poradie	farba	výskyt
1	biely	25 585
2	čierny	23 592
3	červený	17 215
4	zelený	14 304
5	modrý	10 064
6	žltý	6 713
7	ružový	5 210
8	sivý/šedý	4 668
9	hnedý	4 109
10	fialový/ purpurový/ lilavý	2 058
11	oranžový	2 022

Tab 17. Frekvencia výskytu farieb v korpuse Araneum

Španielsky jazyk		
poradie	farba	výskyt
1	blanco	21 116
2	negro	17 215
3	rojo	13 393

4	verde	10 431
5	azul	6890
6	amarillo	3542
7	gris	2792
8	marrón/pardo/castaño	2862
9	rosa	2193
10	violeta/púrpura/lila/morado	1491
11	naranja	364

Tab 18. Frekvencia výskytu farieb v korpuse Araneum

Pri excerpcii hesla farieb v korpuse Araneum sme používali vyhľadávanie podľa lematického tvaru, iba v španielčine pri farbách rosa a naranja sme museli vyhľadávať podľa tvaru slova (word form) zadefinovaného ako prídavného mena, aby korpus rozlíšil *rosa* – prídavné meno (ružový) a *rosa* – podstatné meno (ruža) a *naranja* – prídavné meno (oranžový) a *naranja* – podstatné meno (pomaranč).

Podobné výsledky o používaní chromatismov sa nám ukázali v predchádzajúcich štúdiách aj v ekonomickom jazyku, kde bol najväčší rozdiel oproti všeobecnému kontextu vo výskyte sedej/sivej a zelenej fraby. Zelená sa umiestnila už na 3. mieste za čiernou a bielou a sivá na 5. za červenou pred žltou a modrou. Hnedá farba sa dokonca v ekonomickom kontexte ani nevyskytla. Väčšie rozdiely badať pri porovnaní používania farieb v politickom jazyku, kde sa na 1. mieste umiestnila červená. Čierna farba bola až na 4. mieste. Biela farba zaujíma vždy druhé postavenie vo všetkých kontextoch. Pre porovnanie uvádzame výskyt farieb v rôznych kontextoch v nasledujúcej tabuľke.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
celkovo	čierna	biela	červená	zelená	modrá	žltá	sivá	hnedá	ružová	fialová oranžová
ekono- mika	čierna	biela	zelená	červená	sivá	žltá	modrá	oranžová	purpurová	
politika	červená	biela	zelená	čierna	žltá	sivá	modrá	hnedá	fialová	oranžová, ružová

Tab 19. Pomenovania s chromatickým prvkom v rôznych kontextoch

Z významového hľadiska sa zaujímavé javia opozície, do ktorých vstupujú jednotlivé farby. Červená stojí v opozícii s modrou v prípadoch ako *červená – modrá krv*, *červené – modré pero*, *Čerevná armáda – Modrá divízia*. Ale stojí aj v protiklade s čiernou *červené – čierne čísla*, hoci tu ide o vyslovene ekonomický termín a v protiklade s bielou *Biele vojsko/armáda – Červená armáda*. Hoci vo farbenom spektre sa červená považuje za protiklad k zelenej. Do protikladu k zelenej sa dostáva vo významoch voľno – stop, dovolené – zakázané. Vo významovom poli voľné – obsadené/zakázané stojí v španielčine aj v opozícii s bielou farbou (*dar carta blanca – necht' voľnú ruku*). Najviac opozícií samozrejme tvoria pomenovania s čiernou a bielou, či už úplne ekvivalentných (*civilización blanca/negra – biele/čierne obyvateľstvo caballero blanco/negro – biely/čierny rytier*) alebo významových (*azúcar blanco/negro – biely cukor a tmavý/hnedý cukor, chocolate blanco/negro – biela čokoláda a tmavá/horká*) alebo falošných (*bandera blanca/biela zástava – mier ↔ bandera negra/čierna zástava – smútočná, anarchistická, continente blanco/biely kontinent – Antarktída ↔ continente negro/čierny kontinent – Afrika*.)

Napriek tomu, že biela farba je v našich kultúrach vnímaná pozitívne, našli sme až 10 negatívnych významov (*errar el blanco – pomýliť sa/netrafiť sa/minúť cieľ, blanquear dinero – vybieliť účet, trata de blancas – obchod s bielym mäsom, elefante blanco – biely slon, estar*

sin blanca – nemať ani fuka, biely kôň – palo blanco/caballo blanco, ladrón de guantes blancos – zlodej v bielych rukavičkách, jugador blanco – biely/naivný hráč, biela mafia).

Prekvapujúcim výsledkom bol tiež väčší výskyt pomenovaní s červenou farbou v španielskom jazyku (88↔76) aj napriek našej komunistickej minulosti.

Ďalšou zaujímavosťou, ktorá sa vyskytla pri analýze boli prezývky alebo mená politikov, či krajín: *červená gorila – Hugo Chávez, hnedá beštia – Alexander Ruckoi, Čierny mních – Fujimori, Žltý vládca – mýtický zakladateľ Číny, Červené monštrum – Rusko, Žltý gigant – Čína.*

Pri zelenej, červenej a v určitej miere aj pri čiernej sme našli okazionalizmy, teda pomenovania používané v určitom konetxte, v určitom čase (*červený ako Lenin/ako zástava ZSSR, červenat' sa ako Heidi, čierny ako Jackson, zelená škola/hliadka/energetika ...*). V slovenskom jazyku sa vyskytlo až 23 okazionalizmov v súvislosti s existenciou modrej koalície v deväťdesiatych rokoch. Aj napriek tejto skutočnosti sa modrá farba v slovenčine prejavila ako veľmi produktívna. Najviac neologizmov sem našli pri porovnaní s červenou farbou v španielskom jazyku.

Interkultúrne rozdiely je vidieť predovšetkým pri prísloviach, prirovnaniach a pranostikách a pri pomenovaní jedál a pokrmov (*biela/čierna káva – café con/sin leche, čierny chlieb/čierna múka – pan/harina de centeno, ale pan/harina blanco/a*). Konotácie hnedej farby sú v oboch krajinách v protiklade. V Španielsku má len negatívne konotácie, ale na Slovensku sa spája aj s farbou chleba alebo zeme v pozitívnom zmysle. V slovenčine lexéma hnedá zem konotuje s darmi zeme, ktoré sa z nej zrodia a čierna zem so zemou, do ktorej pochovávajú človeka po smrti.

Z prekladového hľadiska sú zaujímavé konštrukcie, ktoré sa z jedného do druhého jazyka prekladajú inou farbou, ale význam je rovnaký (*princ na bielom koni – el príncipe azul, dar en el blanco – trafiť do čierneho, poner verde a alguien – skritizovať pod čiernu zem, červená knižnica – novela rosa*).

Mnohé konštrukcie, v ktorých sa v jednom jazyku vyskytuje farba sa do druhého prekladajú inou ustálenou obraznou konštrukciou bez prítomnosti farby: (*trabajar como un negro – driať ako vôl, parecerse en el blanco de los ojos – nepodobat' sa ani za mak, estar sin blanca – nemať ani fuka, ponerse morado – najesť sa do prasknutia, dar carta blanca – dať voľnú ruku, quedarse en blanco – mať okno, está blanco – je čistý, nemá zápis v registri trestov, stráca sa niečo v čiernej diere – es un pozo sin fondo*). A naopak, inokedy sa farba zachová a zmení sa len ďalší komponent v konštrukcii, predovšetkým ide o prirovnania (*mirlo blanco (drozd) – biela vrana, biely ako krieda – blanco como la cera (vosk), rojo como la guindilla (feferónka) – červený ako repa*).

V niektorých situáciách nastala zaujímavá situácia, že výraz sa dal preložiť doslovne aj s tou istou farbou, ale znamenal niečo iné (*blanquear = vybieliť, ale blanquear el dinero – prať peniaze (lavar el dinero), vybieliť účet (blanquear la cuenta) – gastar el dinero*). V tomto prípade môžeme hovoriť o tzv. feux amis – falošných priateľoch.

Použitá literatúra

ADAMCOVÁ, L., ADAMCOVÁ, S. 2014. *Grundlagen der deutschen Literatur. Eine gesichtliche Darstellung*. Viedeň: Praesens Verlag.

ADAMCOVÁ, S. 2016. Political language in international relations. In: *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie 2*, zborník medzinárodnej vedeckej konferencie, 1. vyd. Bratislava: Ekonóm. s. 161-166.

ADAMCOVÁ, S. 2020. Empirical Research on collocations in foreign language learning. In: *Advanced Education*, 14, s.75-83.

ARELLANO, J. E. 2008. El vocablo “azul” en la obra fundacional del Modernismo. En: *El nuevo diario*. [online] <<https://www.elnuevodiario.com.ni/opinion/6787-vocablo-azul-obra-fundacional-modernismo/>>.

ASSAEL, D. 2018. La psicología del color: el significado de los colores y cómo aplicarlos a tu marca. <https://www.canva.com/es_mx/aprende/psicologia-del-color/>.

BIBILOWICZ, A. 2005. El Quijote y el color verde. En: *Centro Virtual Cervantes* [online] CVC. Rinconete. Literatura. Glosas al «Quijote». El «Quijote» y el color verde. <http://cvc.cervantes.es/el_rinconete/anteriores/mayo_05/13052005_01.htm>.

BILIKOVÁ, B., SERESOVÁ, K. 2021. World englishes and their implications for university education. In: *Advanced Education*, 8, 17, s. 65-72. <<https://doi.org/10.20535/2410-8286.226517>>.

BUZÁSSYOVÁ, K., JAROŠOVÁ, A. et al. 2006. *Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.

BUZÁSSYOVÁ, K., JAROŠOVÁ, A. et al. 2011. *Slovník súčasného slovenského jazyka. H – L*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.

CABO VILLAVERDE, J. 2001. El color del lenguaje y el lenguaje del color. *Revista ADAXE*, 17, s. 363-379.

CASADEI, F. 1996. *Metafore ed espressioni idiomatiche. Uno studio semantico sull' italiano*. Roma: Bulzoni.

CASTRO YAGÜE, M. 2003. *Música y canciones en la clase de ELE*. Universidad Antonio de Nebrija. <<https://www.mecd.gov.es/dam/jcr:4eb091d8-8f83-43d3-b80a-1ccc0ac1020e/2008-bv-09-06castro-pdf.pdf>>.

Centro Virtual Cervantes. *Refranero multilingüe*. [online]. <<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/ficha.aspx?Par=58206&Lng=0>>.

CINGEROVÁ, N., DULEBOVÁ, I. 2020. Rock beats the wall? On commemorative practices in post-soviet Russia. In: *Journal of nationalism, memory and language politics*, 14, 1, s. 71-91.

COROMINAS, J. 1990. *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. Madrid: Gredos.

ČERMÁK, J., ČERMÁKOVÁ, K. 2006. *Slovník latinských citátov*. Bratislava: Ikar.

ČURLÍKOVÁ, M. 2015. Farba a farebnosť ako ikonicko-symbolický princíp modelovania sveta v prozaických textoch. In: *Jazyk a kultúra*, 21-22, s. 12-16. <http://www.ff.unipo.sk/jak/21-22_2015>.

- DÉMUTH, A. 2005. *Čo je to farba? Alebo historicko-psychologicko-filozofická expozícia problematiky vnímania farieb*. Praha: IRIS.
- DIETRICH, W., HOINKES, U., ROVIRO, B., WARNECKE, M. 2006. *Lexikalische Semantik und Korpuslinguistik*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- DIJKSTRAA, D., PIETERSEB, M. E., PRUYNA, A. T. H. 2008. Individual differences in reactions towards color in simulated healthcare environments: the role of stimulus screening ability. In: *Journal of Environmental Psychology* 28, 3, s. 268-277. <<http://dx.doi.org/10.1016/j.jenvp.2008.02.007>>.
- DINŽÍKOVÁ, I., PAOLINI, M. 2018. Contrastive analysis of terminological phrasemes with colour components in English, French, Italian and Slovak: field of Economy and Finance. In: *Ekonomické rozhlady*, 47, 2, s. 176-188.
- DOLNÍK, J. 2002. Jazyk ako kultúrny jav. In: *Jazykovedný časopis*, 53, 1, s. 17-27. <<http://www.juls.savba.sk/ediela/jc/2002>>.
- DOLNÍK, J. 2006. Ľudovít Štúr a slovenská identita. In: *Slovenská reč*, 71, 1, s. 25-34.
- DOLNÍK, J. 2006. Súčasný jazykovokultúrny svet Slovákov. In: *Studia Academica Slovaca*, 35. Ed. MLACEK, J., VOJTECH, M. Bratislava: Stimul. s. 11-24.
- DOLNÍK, J. 2010. *Všeobecná jazykoveda*. Bratislava: Veda
- DULEBOVÁ, I. 2012. Úvahy o základných hodnotách ruskej kultúry cez prizmu teórie Geerta Hofstede. In: *Jazyk a kultúra* 12, s. 1-7. <[file:///C:/Users/entrada/Downloads/dulebova%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/entrada/Downloads/dulebova%20(2).pdf)>.
- DULEBOVÁ, I., KRYUKOVA, L. 2017. Precedent names of the Russian culture and history in modern Slovak media. In: *Vestník tomského gosudarstvenného universiteta*, 425, s. 19-25.
- FEDORKO, M. 2015. Pojem kultúry v translatológii. In: *Jazyk a kultúra*, 21-22, s. 12-16. <http://www.ff.unipo.sk/jak/21-22_2015>.
- FERNANDEZ, A. de ARMINO, M. 1994. *Diccionario de refranes*. Madrid: Alderabán Ediciones.
- GÁBRIKOVÁ, A. 2008. Kultúra a jazyk pohľadom slovenskej lingvistiky. In: *Varia XVIII*, s. 139-147. <<http://www.juls.savba.sk/sjs/page11/page39/page58/index.html>>.
- GALINANES, G. M. 2005. La traducción de los colores en italiano y en español. In: *Red ELE Revista*. <http://www.mecd.gob.es/dctm/redele/Material-RedEle/Revista/2005_04/2005>.
- GAVUROVÁ, M. 2017. Sú na červenej planéte čierne vdovy? K viacslovným pomenovaniám s komponentom pomenúvajúcim farbu. In: CHOCHOLOVÁ, B. et al. *Jazyk a jazykoveda v pohybe II. Na počesť Slavomíra Ondrejoviča*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, s. 503-518.
- GÓMEZ-PABLOS, B. 2014. Anglicismos en el Diccionario de uso del español de Chile/Anglicisms in the Diccionario de uso del español de Chile. In: *Lenguas Modernas*, 44, s. 55-66.
- GÓMEZ-PABLOS, B. 2016. *Lexicología española actual*. Nürnberg: Kirsch Verlag.
- GÓMEZ-PABLOS, B. 2020. Sobre los anglicismos shopping center, mall, outlet y black friday en el español de América/About the anglicisms shopping center, mall, outlet y black friday in American Spanish. In: *Normas*, 10, 1 s. 22-33.

- HÁJIK, T. 2016. Terminologické aspekty prekladu chromatických termínov – fenomén červenej v geopolitickom kontexte. In: ŠTEFANČÍK, R., ed. *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie 2*, zborník medzinárodnej vedeckej konferencie, ed. ŠTEFANČÍK, R., 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, s. 182-184.
- HÁJIK, T. 2017. Chromatické termíny v odbornej terminológii a jej translatické riešenia. In: *Cudzie jazyky v premenách času VII: recenzovaný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava: Ekonóm, s. 22-26.
- HARPER, D. *Negro*. [online]. Online etymology dictionary. <<https://www.etymonline.com/word/Negro>>.
- HELLER, E. 2004. *La psicología del color. Cómo actúan los colores sobre los sentimientos y la razón*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili, S. L.
- HOFFMANN, S. 2021. Psicología del color: los colores y su significado. <<https://raidboxes.io/es/blog/webdesign-development/color-psychology/>>.
- HOLÁN, V. 2020. *Slovenské ľudové piesne*. 1. vyd. Bratislava: Prima Art s. r. o.
- HORECKÝ, J. 1963. Názvy farieb v slovenčine. In: *Slovenská reč*, 28, 4, s. 218-223.
- HRDLIČKOVÁ, Z. 2020. Business and law vocabulary acquisition in the ESP classroom. In: *Advanced Education*, 14, s. 56-65. <<https://doi.org/10.20535/2410-8286.197507>>.
- HRDLIČKOVÁ, Z. 2021. Improving students' language skills in business English course: experimental study. In: *Advanced Education*, 17, s. 46-56. DOI: 10.20535/2410-8286.226493.
- IVANISHEVA, O. 2016. Culture phenomena: lexicographical description issues. In: *Xlinguae*, s. 73-89.
- JAROŠOVÁ, A. et al. 2015. *Slovník súčasného slovenského jazyka. M – N*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV.
- Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej Akadémie vied: webový korpus *Araneum*. <<http://Araneum.juls.savba.sk/guest/index.html>>.
- KAČALA, J., PISÁRČIKOVÁ, M., POVAŽAJ, M. et al. 2003. *Krátky slovník slovenského jazyka*. 4. dopl. a upr. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- KAPUSTOVÁ, M. 2006. Sémantické pole farieb a farebných odtieňov v slovenčine. In: *Studia Academica Slovaca*, 35. Bratislava: Stimul, s. 25-41.
- KONCOVÁ, M. 1998. Zo slovenskej a francúzskej chromatickej terminológie. In: NÁBĚLKOVÁ, M., ed. *VARIA VII: Zborník materiálov zo VII. kolokvia mladých jazykovedcov* Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, s. 32-37.
- KONCOVÁ, M. 1999. Slovenská chromatická terminológia ako farebný obraz spoločnosti. In: ONDREJOVIČ, S., ed. *Slovenčina v kontaktoch a konfliktoch s inými jazykmi*. Bratislava: Veda, s. 151-161
- KOSA, B., STUDENIČOVÁ, V., ČERNECKÁ, I. et. al. 2011. *Adolf Peter Zaturecký: Slovenské príslovia, porekadlá a úslovia. Pranostiky a úkazy prírody*. [online]. Zlatý fond denníka SME. <https://zlatyfond.sme.sk/dielo/1445/Zaturecky_Slovenske-prislovia-porekadla-a-uslovia-Pranostiky-a-ukazy-prirody/bibliografia#ixzz7IQAhDKb4>.
- KOZÁROVÁ, I., SLOBODOVÁ, Z. 2019. Komponent čiernej farby v slovenských, anglických a nemeckých ustálených slovných spojeniach z oblasti ekonómie a manažmentu. In: *Jazyk a manažment: ročenka Katedry interkultúrnej komunikácie FM PU v Prešove*, s. 46-62, Prešov: Prešovská univerzita v Prešove.

- KOŽÁRIKOVÁ, H. 2012. Symbolika a význam farieb vo finančnej terminológii prevzatej z angličtiny. In: *Jazyk a kultúra*, 10, s. 1-6. <http://www.ff.unipo.sk/jak/10_2012>.
- KRÁLIK, Ľ. 2015. *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda.
- KVAPIL R. 2012. Farba v komunikačnom procese. In: *Forlang. Cudzie jazyky v akdemickom prostredí*. Vedecký zborník, Košice: Technická univerzita v Košiciach, s. 333-340.
- KVAPIL, R. 2015. Kulturéma v kontexte podporného dokumentu In: *Nové výzvy pre vzdelávanie v oblasti odborného jazyka a interkultúrnej komunikácie*. Vedecký zborník, s. 42. Trnava: Slovenská spoločnosť pre regionálnu politiku pri SAV.
- LABRECQUE, L. I., MILNE, G. R. 2012. Exciting red and competent blue: the importance of color in marketing. In: *Journal of the Academy of Marketing Science*, 40, s. 711-727.
- MARQUÉZ, R. A. 1987. Rojo. In: *Con la lengua*. s. 1-5. <<http://www.hispanista.com.br/revista/ROJO.pdf>>.
- MARTÍN GAITE, C. 1987. *Usos amorosos de la postguerra española*. Barcelona: Anagrama.
- MARTINS FERREIRA, N. 2020. *Psicología del color: ¿cuál es el significado de los colores y cómo afecta a tu marca?* <<https://www.oberlo.es/blog/psicologia-del-color-significados-del-color>>.
- MASÁR, I. 2000. Ako pomenúvame v slovenčine. In: *SJS pri SAV*. <<http://www.juls.savba.sk/ediela/spisySJS/3/SpisySJS3.pdf>>.
- MISTRÍK, J. 1969. *Štylistika slovenského jazyka*. Bratislava: SPN.
- MLACEK, J. 1979. Variantnosť a synonymickosť pri ustálených prirovnaniach. In: *Slovenská reč*, 44, 1, s. 3-8.
- MOCKOVÁ, N. 2018. Chromatizmy červenej farby v slovenčine a španielčine. In: *Lingua et vita*, 14, s. 31-41.
- MOCKOVÁ, N. 2021. *Colores en la fraseología española*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z. ú.
- MORA-ANDA, E. 2010. Los colores en la literatura, la poesía y en la vida. In: *Revista AFESE*, 56, s. 155-168. <<http://www.afese.com/img/revistas/revista56/coloreslit.pdf>>.
- OLOŠTIAK, M. (Eds.) 2015. *Viacslovné pomenovania v slovenčine*. Sú-borná kolektívna monografia. Prešov: Filozofická fakulta v Prešove.
- OLOŠTIAK, M., IVANOVÁ, M. 2013. *Kapitoly z lexikológie (lexikálna syntagmatika a viacslovné pomenovania)*. Prešov: Filozofická fakulta v Prešove.
- OLIVIER PERALTA, E. 2021. *Psicología del color: ¿cómo influye en el proceso de compra?*. <<https://www.genwords.com/blog/psicologia-del-color>>.
- ORGOŇOVÁ, O. 2009. Lingvokultúrna kategória „kulturéma“ a jej miesto v reklamnom komunikáte, In: *VARIA XVI*, s. 385. <<https://www.juls.savba.sk/ediela/varia/16/>>.
- OTAOLA OLANO, C. 2004. *Lexicología y semántica léxica*. Madrid: Ediciones académicas.
- PAVLIKOVÁ, Ž. 2021. Metafory súvisiace s pandémiou koronavírusu v ekonomickej španielčine. In: *Lingua et vita*, 20, s. 43-52.
- PECIAR, Š. et al. 1959. *Slovník slovenského jazyka. I. A – K*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.

- PECIAR, Š. et al. 1960. *Slovník slovenského jazyka. II. L – O*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
- PECIAR, Š. et al. 1963. *Slovník slovenského jazyka. III. P – R*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
- PECIAR, Š. et al. 1964. *Slovník slovenského jazyka. IV. S – U*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
- PECIAR, Š. et al. 1965. *Slovník slovenského jazyka. V. V – Ž*. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV.
- PETRÁČKOVÁ, V., KRAUS, J. 2005. *Slovník cudzích slov (akademický)*. 2., doplnené a prepracované vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo – Mladé letá.
- PETRILLI, S. 2007. *White matters. Il bianco in questione*. Roma: Meltemi Editore, s.r.l.
- PISARČÍKOVÁ a kol. 2000. *Synonymický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. 2014. *Diccionario de la lengua española*, 23^a edición. Madrid: Espasa.
- RIZEKOVÁ, I. 2015. La place des competences transversales dans le milieu universitaire. In: *Xlinguae*, s. 31-45.
- ROMERO, B. 2018. Psicología del color: qué es y significado de los colores. <<https://www.begoromero.com/psicologia-del-color/>>.
- SÁNCHEZ PRESA, M. 2014. El desarrollo de la competencia intercultural en la clase de ELE. In: *Actas del XLIX Congreso Internacional de la AEPE: La enseñanza del español en el contexto de las artes y la cultura*, eds. Celma Valero, M^a, P., Gómez del Castillo, M^a, J. Ávila: Escuela Universitaria de Educación y Turismo. s. 345-350.
- SÁNCHEZ-VIZCAÍNO, M^a. C. 2022. *Multimodalidad y cultura democrática en la enseñanza de lenguas extranjeras*. Berlin: Peter Lang.
- SCUZA, S. 2018. Bianco italiano e bialy polacco – Approccio semantico. In: *Toruńskie studia polsko-Wloskie XIV, Studi polacco-italiani di Toruń XIV*. s. 171-182. <<https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/TSP-W/article/viewFile/TSP-2018.012/17022>>.
- SECO, M., ANDRÉS, O., RAMOS, G. 2004. *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Madrid: Aguilar.
- SEDLÁKOVÁ, M. KOVALÍKOVÁ, M. 2019. Jazyková reflexia prirovnání s komponentom farby v slovenskej literatúre 21. storočia, *Studia Academica Slovaca* 48 Prednášky 55. letnej školy slovenského jazyka a kultúry, Univerzita Komenského v Bratislave, 2019
- SINGH, S. 2006. Impact of color on marketing. In: *Management Decision*, 44, 6, s. 783-789. <<https://doi.org/10.1108/00251740610673332>>.
- SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE. SOCIOLOGICKÉ POJMOSLOVÍ. 2000. Red. Vodáková, A., 2. vyd. Praha: Finidr.
- SPIŠIAKOVÁ, M. 2003. Fraseología en México. In: *Philologia* 16, s. 67-73.
- SPIŠIAKOVÁ, M. 2011. Algunos aspectos de la interculturalidad en un caso concreto, El uso y las connotaciones sociales de la palabra gitano y sus derivaciones en español y eslovaco. In: *Nuevas teorías, modelos y su aplicación en lingüística, literatura, traductología y didáctica en los últimos 20 años*. Bratislava: AnaPress, s. 293-304.

- SPIŠIAKOVÁ, M. 2011. *Cómo hablan los jóvenes de hoy: el habla de los jóvenes mexicanos en Veracruz*. 1.vyd. București: Editura Universității din București.
- SPIŠIAKOVÁ, M. 2014. Nuevo léxico en español: creación de neologismos y neologismos estilísticos. In: *Actas del 17 Encuentro de profesores de español de Eslovaquia* [elektronický zdroj]. Bratislava: Embajada de España en Eslovaquia, s. 31-39 [CD-ROM].
- SPIŠIAKOVÁ, M. 2015. Los neologismos estilísticos y la cognición. In: *LynX*, 41. València: Universitat de València.
- SPIŠIAKOVÁ, M. 2016. *El español actual. La unidad y la variedad*. Nümbrecht: Kirsch-Verlag.
- SPIŠIAKOVÁ, M. 2019. Farby v španielskej politike. In: *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie 4*, zborník medzinárodnej vedeckej konferencie, ed. ŠTEFANČÍK, R., 1. vyd. Bratislava: Ekonóm. s. 548-566.
- SPIŠIAKOVÁ, M. 2021. Blanco y negro en el lenguaje económico. In: *Cudzojazyčné perspektívy v univerzitnom vzdelávaní*, zborník vedeckej konferencie. Bratislava: Ekonóm, s. 103-114.
- SPIŠIAKOVÁ, M., MOCKOVÁ, N. 2019. Farby v politickom kontexte a ich aplikácia v didaktickom procese španielčiny ako cudzieho jazyka. In: *Moderné stratégie vo vyučovaní cudzích jazykov na vysokých školách*. Praha: Machiavelli Press, s. 83-105.
- SUSO LÓPEZ, J. 1993. El simbolismo de los colores en “La Chanson de Roland”. In: *Estudios de lengua y literatura francesas*, 7, s. 149-168.
- SZALEK, J. 2005. Los colores y su semántica en las expresiones fraseológicas españolas. In: *Studia Romanica Posnaniensa*. 32, s. 87-96. Poznań: Adam Mickiewicz University Press.
- ŠKULTÉTY, J. 1979. *Kapitoly z chromatickej terminológie slovenčiny a románskych jazykov*. Bratislava: UK.
- ŠTEFANČÍK, R., DULEBOVÁ, I. 2017. *Jazyk a politika*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM.
- ŠTEFANČÍK, R., STRADIOTOVÁ, E. 2021. Kresťanský element v slovenskom straníckom systéme po parlamentných voľbách 2020. In: *Studia Theologica*, 23, 1, s. 183-206.
- ŠTEFANČÍK, R., STRADIOTOVÁ, E. 2021. The Concept of Nation in the Language of the Slovak Right-Wing Extremists. In: *Journal of Comparative Politics*, 14, 2, s. 17-33.
- ŠTRAUS, F. 2005. *Príručný slovník literárnovedných termínov*. Bratislava: Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov.
- TARABA J., TARABOVÁ, M. 2001. *Taliansko-slovenský slovník ekonómie, finančného a obchodného práva*. Bratislava: Stimul.
- TRECCANI 2014. *Dizionario della lingua italiana*. Roma: Giunti T.V.P. editori, Istituto dell'Enciclopedia italiana.
- TUŽINSKÁ, S. 2018. Ideológia a jazyk teroristickej organizácie ETA. In: *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie*, 4, zborník medzinárodnej vedeckej konferencie, ed. Štefančík, R., 1. vyd. Bratislava: EKONÓM, s. 296-305.
- TUŽINSKÁ, S. 2021. Símbolo de la sirena en la novela El silencio de las sirenas. In: *Cudzojazyčné perspektívy v univerzitnom vzdelávaní*, zborník z vedeckej konferencie, ed. Seresová, K., 1. vyd. Bratislava: Ekonóm, s. 125-130

- ULAŠIN, B. 2016. Etymologické dublety v španielčine a slovenčine. In: *Časopis pro moderní filologii*, 98, 2, s. 254-267.
- ULAŠIN, B. 2005. Sacando colores al español. In: *IX Encuentro de profesores de español de Eslovaquia. Bratislava*. Bratislava: AnaPress, s. 141-154.
- ULAŠIN, B. 2008. Pronunciación y ortografía de argot del español europeo. In: *Studia romanica Bratislavensia – Homenaje a Ladislav Trup*, zv. 2. Bratislava: AnaPress, s. 173-180.
- ULAŠIN, B. 2009. Fuentes para la formación de nuevas expresiones coloquiales. In: *Jornadas de estudios románicos. Tomo 2: lingüística*. Bratislava: AnaPress, s. 315-325.
- ULAŠIN, B. 2016. El cruce léxico en español. In: *AUC Philologica. Romaniastica Pragensia*, 3, s. 163-182.
- ULAŠIN, B. 2017. Los indigenismos iberoamericanos en eslovaco. In: *Latinska Amerika: Družbeno-zgodovinski, literarni in jezikovni vidiki/Latin America: sociohistorical, literary and linguistic aspects*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, s. 104-123.
- ULAŠIN, B. 2017. *Španielčina pre samoukov. Cvičebnica*. Bratislava: Eastone books. 1. vyd.
- ULAŠIN, B. 2020. Falošné internacionalizmy. In: *Od textu k prekladu*, 14 [elektronický dokument]. 1. časť. 1. vyd. Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů, s. 95-102 [CD-ROM].
- ULIČNÁ, M. 2018. Paralely a asymetria výskytu chromatizmu biely vo viacslovných pomenovaniach a frazeologizmoch v ruskom a slovenskom jazyku I. In: *Lingua et vita*, 15. s. 50-66.
- ULIČNÁ, M. 2019. Paralely a asymetria výskytu chromatizmu biely vo viacslovných pomenovaniach a frazeologizmoch v ruskom a slovenskom jazyku II. In: *Lingua et vita 16/2019*. Bratislava : Ekonóm. s. 45-57
- VALENZUELA, J. 2008. Sobre colores y lenguas. In: *Ciencia Cognitiva: Revista Electrónica de Divulgación*, 2, 2, s. 56-58. <<http://www.cienciacognitiva.org/files/2008-20.pdf>>.
- VARELA, F., KUBARTH, H. 1994. *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos.
- VILLEGAS SAURÍ, S. 2014. *Marketingdencias. Curiosidades y anécdotas sobre el marketing y la publicidad de tu día a día*. Barcelona: Gestión 2000.
- WHITFIELD, T. W., WILTSHIRE, T. J. 1990. Color psychology: A critical review. In: *Genetic, social and general psychology monographs*, 116, 4, 385, s. 385-411.
- WREDE, O. 2016. Právny text z pohľadu didaktiky odborného prekladu. In: *Xlinguae*, s. 59-82.

Název: CHROMATIZMY V SLOVENSKO-ŠPANIELSKOM KONTEXTE

Autoři: Mária Spišiaková

Nina Mocková

Rozsah: 82 s. (6,1 AA)

Náklad: 100 ks

Účel: STUDIA (monografie)

Rok vydání: 2022

Vydavatel: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z. ú.

Žižkova tř. 6, 370 01 České Budějovice

Tisk: Tribun EU s.r.o.

ISBN 978-80-7556-107-7